

Vysoká škola ekonomická v Praze

Fakulta mezinárodních vztahů

Diplomová práce

2015

Bc. Klára Kaštilová

Vysoká škola ekonomická v Praze

Fakulta mezinárodních vztahů

Studijní obor: Mezinárodní obchod

Název diplomové práce:

**Komparace ekonomického vývoje Iráku a
Afghánistánu od roku 1945 do současnosti**

Autor diplomové práce: Bc. Klára Kaštilová

Vedoucí diplomové práce: Ing. Petr Pavlík, M.A., CSc.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „*Komparace ekonomického vývoje Iráku a Afghánistánu od roku 1945 do současnosti*“ vypracovala samostatně s využitím literatury a informací, na něž odkazuji.

V Praze dne 21. dubna 2015

.....

Podpis

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala Ing. Petru Pavlíkovi, M.A., CSc. za jeho odborné vedení, cenné rady a připomínky, které vedly ke zkvalitnění této práce.

Obsah

Seznam zkratk	iii
Úvod.....	v
1. Historický vývoj Iráku a Afghánistánu od 2. poloviny 20. století.....	1
1.1. Historický vývoj Iráku	2
1.1.1. Od monarchie k republice	3
1.1.2. Vzestup a vláda Saddáma Husajna	5
1.1.3. Mezinárodní konflikt a válka v Zálivu	8
1.1.4. Operace Irácká svoboda a americká okupace	11
1.2. Historický vývoj Afghánistánu	13
1.2.1. Afghánské království po 2. světové válce	13
1.2.2. Sovětská okupace Afghánistánu	15
1.2.3. Občanská válka a příchod Tálibánu.....	16
1.2.4. 11. září a boj s terorismem.....	18
1.3. Irák a Afghánistán v současnosti.....	20
1.3.1. Současný Irák.....	20
1.3.2. Současný Afghánistán.....	22
1.3.3. Islámský stát a hrozby budoucího vývoje.....	23
2. Hlavní vlivy na ekonomický vývoj Iráku a Afghánistánu.....	26
2.1. Aspekty irácké ekonomiky.....	27
2.1.1. Historické aspekty.....	27
2.1.2. Ekonomické aspekty	30
2.1.2.1. Sankční režim OSN	31
2.1.2.2. Struktura ekonomiky a ropný průmysl	34
2.1.3. Politické a sociální aspekty.....	39
2.1.3.1. Státní zřízení a otázka korupce.....	39
2.1.3.2. Demografický vývoj a sociální struktura obyvatelstva	41

2.1.3.3.	Zahraniční rozvojová pomoc	43
2.2.	Aspekty afghánské ekonomiky	45
2.2.1.	Historické aspekty.....	46
2.2.2.	Ekonomické aspekty	48
2.2.2.1.	Úloha afghánské vlády v ekonomice.....	48
2.2.2.2.	Struktura ekonomiky a produkce opia.....	50
2.2.3.	Politické a sociální aspekty	52
2.2.3.1.	Státní zřízení a otázka terorismu	53
2.2.3.2.	Kmenová společnost a etnická struktura obyvatelstva.....	54
2.2.3.3.	Zahraniční rozvojová pomoc	55
3.	Komparace současné ekonomické situace Iráku a Afghánistánu	58
3.1.	Současný stav ekonomiky v Iráku.....	59
3.1.1.	Základní makroekonomické ukazatele a hospodářské prostředí	59
3.1.2.	Životní úroveň v Iráku	64
3.1.3.	Vnější ekonomické vztahy Iráku	66
3.2.	Současný stav ekonomiky v Afghánistánu	68
3.2.1.	Základní makroekonomické ukazatele a hospodářské prostředí	69
3.2.2.	Životní úroveň v Afghánistánu	73
3.2.3.	Vnější ekonomické vztahy Afghánistánu	76
3.3.	Komparace ekonomik Iráku a Afghánistánu.....	77
3.3.1.	Srovnání současné ekonomické situace v Iráku a Afghánistánu	78
3.3.2.	Alternativní srovnání Iráku a Afghánistánu.....	84
Závěr		87
Seznam literatury		91
Seznam tabulek, grafů a obrázků		98

Seznam zkratek

CPI	Index vnímání korupce Corruption Perception Index
CPI	Index spotřebitelských cen Consumer Price Index
FAO	Organizace pro výživu a zemědělství Food and Agriculture Organization
HDI	Index lidského rozvoje Human Development Index
HDP	Hrubý domácí produkt
HND	Hrubý národní důchod
HPI	Happy Planet Index
IBRD	International Bank for Reconstruction and Development
IMF	Mezinárodní měnový fond International Monetary Fund
IS	Islámský stát
ISAF	Mezinárodní síly pro podporu bezpečnosti v Afghánistánu International Security Assistance Force
ISI	Islámský stát v Iráku
ISIL	Islámský stát v Iráku a Levantě
ISIS	Islámský stát v Iráku a Sýrii
KRG	Kurdská regionální vláda Kurdish Regional Government
MDOC	Midland Oil Company
MOC	Mission Oil Company
NOC	North Oil Company
ODA	Oficiální rozvojová pomoc Official Development Assistance
OPEC	Organizace zemí vyvážejících ropu Organization of Petroleum Exporting Countries
OSN	Organizace spojených národů

RB OSN	Rada bezpečnosti OSN
SOC	South Oil Company
UNDP	Rozvojový program OSN United Nations Development Programme
UNSCOM	Zvláštní komise OSN pro Irák United Nations Special Commision
USA	Spojené státy americké United States of America
USD	Americký dolar United States dollar
WFP	Světový potravinový program World Food Program
WTO	Světová obchodní organizace World Trade Orgaization
WWF	World Wildlife Fund

Úvod

Ekonomiky asijského kontinentu se za poslední dvě desetiletí staly významnými hráči na poli světové ekonomiky, a to především díky jejich výraznému hospodářskému růstu a jejich stoupající roli v mezinárodním obchodě. Ve své diplomové práci se však budu blíže věnovat pouze dvěma asijským zemím, jejichž ekonomický vývoj je doprovázen četnými hospodářskými, politickými i sociálními problémy, a to Iráku a Afghánistánu.

Obě zmíněné země se do povědomí široké veřejnosti dostaly především díky nestabilní politické situaci, hrozbě globálního terorismu a následné americké intervenci na počátku 21. století, kdy operace Irácká svoboda v Iráku a Trvalá svoboda v Afghánistánu vyvolaly bouřlivé diskuze po celém světě. Po osmileté přítomnosti mezinárodních jednotek v Iráku a bezmála čtrnácti letech v Afghánistánu by bylo nasnadě předpokládat, že se obě země zbavily bezpečnostního pnutí a vytvořil se zde prostor pro významné hospodářské reformy, které by nastartovaly všeobecný rozvoj a posílily postavení obou zemí ve světové ekonomice. Avšak události posledních měsíců tyto domněnky spíše vyvracejí. Irák se stal centrem radikální sunnitské militantní skupiny ozbrojených džihádistů Islámský stát a Afghánistán je svědkem opětovného vzkříšení frakcí Tálibánu a Al-Káidy. Terorismus se tak opět stal nejzávažnějším bezpečnostním rizikem v regionu ohrožující nejen politickou, ale zejména ekonomickou a sociální sféru obou zemí.

Můj hlubší zájem o problematiku Iráku a Afghánistánu vyvolal právě sílící teror a násilí v obou státech, které se v posledním roce začaly projevovat nejen na lokální či regionální, ale i na globální úrovni. Je pozoruhodné, že i přes dlouholetou mezinárodní intervenci, přítomnost rekonstrukčních týmů, vynaložené finanční prostředky a rozsáhlou humanitární pomoc Irák i Afghánistán opětovně figurují na seznamu nejrizikovějších oblastí světa. Je tedy otázkou, zda obě tyto země nevykazují určitou analogii, jež by byla předpokladem jejich obdobného vývoje.

Mým cílem v této práci je zanalyzovat vývoj Iráku i Afghánistánu od roku 1945 do současnosti, a pomocí historického kontextu tak poskytnout čtenáři ucelený pohled

na hospodářskou, politickou i sociální situaci v obou státech. Předmětem této práce je nadále porovnat současný ekonomický sektor Iráku a Afghánistánu a zhodnotit, zda určité společné rysy jako politický vývoj, terorismus či intervence mezinárodních aktérů měly obdobný dopad na obě země, především pak na jejich hospodářské prostředí.

Tato práce je rozčleněna do tří tematických částí, přičemž každá z těchto částí se skládá ze dvou až tří kapitol a několika podkapitol. Úvodní část mé diplomové práce je pojata čistě teoreticky, má v zásadě informativní charakter a jejím úkolem je blíže představit dějinné pozadí Iráku a Afghánistánu. V této první kapitole se budu věnovat historickému vývoji v obou zemích, a to konkrétně od konce 2. světové války. U Iráku se zaměřím zejména na autoritativní vládu Saddáma Husajna, mezinárodní ozbrojený konflikt - válku v Zálivu a americkou okupaci na počátku 21. století. Dějiny Afghánistánu jsou významně poznamenány přítomností sovětských vojsk, represivním režimem hnutí Tálibán a následným bojem s terorismem. Kapitola bude zakončena současným děním v obou státech a představením největší bezpečnostní hrozby v regionu.

Druhá část pojednává o hlavních vlivech působících na ekonomický vývoj Iráku a Afghánistánu a já zde představím ty aspekty, které zásadně ovlivňují výkonnost hospodářství v obou zemích. Jedná se zejména o aspekty historické, ekonomické, politické a sociální. Současná efektivita ekonomiky do značné míry odráží historické dění v minulosti, což dokládají i četné ozbrojené konflikty v Iráku, jež mnohdy markantně zpomalily hospodářský růst. Také sankční režim OSN a široce rozšířená korupce se řadí mezi prvky, které stále působí na ekonomický vývoj Iráku. Za hlavní aspekty podílející se na hospodářské situaci Afghánistánu lze označit úlohu státu a působnost vládních institucí, rozsáhlý opiový trh a s ním související obchod s drogami či vysokou angažovanost národních či mezinárodních nevládních organizací.

V třetí závěrečné kapitole je kladen důraz na současný stav ekonomik Iráku a Afghánistánu a jejich následnou komparaci. U obou zemí provedu evaluaci základních makroekonomických ukazatelů, indikátorů vykreslujících životní úroveň v těchto státech a jejich vnějších pozic vůči zahraničí. Výsledné hodnoty následně porovnáám a pro úplnost uvedu alternativní přístup k měření výkonnosti a rozvoje.

1. Historický vývoj Iráku a Afghánistánu

od 2. poloviny 20. století

Irák, v dřívějších dobách nazýván Mezopotámií a dnes oficiálně nazýván Irácká republika, je jednou z nejstarších kulturních zemí světa a strategicky významný arabský stát Blízkého východu, a to zejména díky svému geopolitickému postavení a nesmírným zásobám ropy (Gombár, 2013, s. 5). Irák, s hlavním městem Bagdád, na severu sdílí svou hranici s Tureckem, na východě s Iránem, z jihu je omezen Kuvajtem a Perským zálivem, na jihozápadě sousedí se Saudskou Arábií a Jordánskem a na severozápadě se Sýrií. Mezi Irákem, Kuvajtem a Saudskou Arábií leží tzv. neutrální zóna, která slouží k usnadnění pohybu pasteveckých nomádů, kteří se každoročně pohybují na území více států. Strategickou geografickou pozici Iráku tak určuje především přístup k Perskému zálivu a soutok řek Eufrat a Tigris, Šatt al-Arab (The Middle East and North Africa, 1991, s. 463). Co se týče etnického a náboženského složení, většinu z celkové populace tvoří Arabové, dále pak Kurdové, Peršané a Turkové. 99 % obyvatel je muslimského vyznání, zbytkové 1 % se hlásí ke křesťanství, hinduismu a judaismu (CIA, 2014a).

Afghánistán, oficiálně Islámský stát Afghánistán, je vnitrozemský stát ležící ve středu Asie, jehož strategická poloha podél Hedvábné stezky jej dříve spojovala s okolními kulturami Středního východu. V současnosti je Afghánistán ze severu ohraničen Turkmenistánem, Uzbekistánem a Tádžikistánem, ze severovýchodu Čínou, na východě a jihu tvoří hranici s Pákistánem a na západě sousedí s Iránem (The Middle East and North Africa, 1991, s. 263). Afghánistán se vyznačuje značnou etnickou diverzifikací, kde 99 % populace vyznává náboženství Islám (CIA, 2014b).

Irák i Afghánistán jsou ekonomiky nacházející se na území asijského kontinentu vykazující v současnosti značnou nestabilitu. Pro porozumění nynějších kritických poměrů v obou zemích je třeba se ohlédnout zpět do minulosti a seznámit se s historickým vývojem Iráku i Afghánistánu, a to především po 2. světové válce, kdy docházelo k četným historickým turbulencím a změnám v politickém uspořádání obou

zemí. Důležitou roli zde sehrály i západní mocnosti, které se v kontextu studené války snažily rozšiřovat své sféry vlivu, a kontrolovat tak politickou situaci v asijských ekonomikách v souvislosti s využíváním jejich přírodních zdrojů. Historický kontext tedy vysvětlí určité specifické aspekty hospodářského vývoje, usnadní analýzu současné ekonomické situace v obou zemích a umožní specifikovat, jakou roli hraje Irák i Afghánistán v globálním systému.

1.1. Historický vývoj Iráku

Rozsah mé diplomové práce mi neumožňuje zabývat se dalekosáhlými dějinami Iráku, proto se zaměřím především na problematiku vývoje Iráku po 2. světové válce, kdy došlo k četným a zásadním politickým transformacím uvnitř země. Aby nebyla situace od roku 1945 násilně vytržena z kontextu, je vhodné se stručně seznámit s děním v Iráku do této doby.

Je třeba uvést, že historie Iráku je značně poznamenána přítomností a vlivem Velké Británie na tomto území, která zřídila svou první obchodní agenturu Indické společnosti v Basře již v roce 1643. V průběhu 19. století se přímý okupační režim Velké Británie změnil na poručenskou správu a pod dozorem západní mocnosti se v roce 1921 Irák stal monarchií, v čele s králem Fajsalem. I když byl Irák navenek prohlášen za samostatný stát a v roce 1932 byl přijat do Společenství národů, Velká Británie v podstatě řídila veškerá politická i ekonomická rozhodnutí země prostřednictvím jí dosazeného ministerského předsedy Núrí as-Saída. Protibritské tendence vygradovaly 2. světovou válkou, kdy došlo k výraznému zhoršení občanských práv Iráčanů, a v důsledku zásobování spojeneckých armád i k nedostatku potravin a celkovému úpadku hospodářské situace. Během let 1939–1945 byla tedy potlačena mnohá kurdská povstání proti chudobě a drahotě v zemi, na protest proti britskému imperialismu byla založena Lidová strana, a viditelný byl i zesílený vliv komunistické strany, která podobně jako ostatní strany nebyla oficiálně povolena, a jež se neúspěšně snažila o legalizaci pod názvem Strana národního osvobození. (Látka a kol., 1975, s. 14–20, 44–46).

1.1.1. Od monarchie k republice

Podle Látky a kolektivu: „*Za druhé světové války patřil Irák k zemím důležitým pro britské strategické cíle a tvořil nástupiště britských jednotek pro útok na jižní křídlo Osy. Velká Británie prosadila do vedení země osvědčené probritské činitele Núrí Saida a krále Fajsala. Ti po skončení války pokračovali v politice spolupráce s bývalou metropolí, což však vyvolávalo neustálý odpor lidu i národní buržoazie.*“ (str. 44). Výsledkem tohoto odporu byla revize britsko-irácké spojenecké smlouvy v roce 1948, která umožňovala Iráku samostatnou zahraniční politiku a dojednávala stažení britských jednotek ze země, ovšem Irák byl stále plně závislý na britských vojenských dodávkách a nemohl si dovolit zachovat neutralitu. V lednu 1948 se opět do čela vlády postavil autoritativní politik Núrí as-Saíd a nastolil v zemi režim otevřeného policejního teroru, tzv. „černý režim“, ve kterém byli pronásledováni především členové komunistické strany, desetitisíce lidí byly odvezeny do koncentračních táborů a docházelo k pravidelným útokům na židovskou komunitu. To vyústilo k vystěhování bezmála 100 000 židovských obyvatel na území Izraele. Proti režimu probritského předsedy vlády se v průběhu 50. let začala formovat opozice, a to především z řad vládnoucích elit, jež měla za cíl uspořádání přímých voleb, revizi ústavy a zrušení britsko-irácké smlouvy. Rozkol mezi politickými stranami v zemi měl za následek lidové povstání v Bagdádu, doprovázené demonstracemi a ozbrojenými zásahy, při nichž zemřelo nejméně 12 odpůrců režimu. Následovala léta střídání vlád a pokračující politické nestability v zemi (Gombár, 2013, s. 439 – 442).

Zásadní vliv na vnitropolitickou situaci v Iráku měla dynamika vývoje v Egyptě, kde byla pomocí médií vytvořena rozsáhlá propagandistická kampaň proti irácké vládě a Bagdádskému paktu podepsanému v roce 1955, představujícímu vojensko-politickou alianci mezi Irákem, Tureckem, Velkou Británií, Pákistánem a Íránem. Takto podporovaná opozice, spolu s odporem k zásahu Velké Británie a Francie v Egyptě při Suezské krizi, dala vzniknout v roce 1957 Frontě národní jednoty, sestávající ze čtyř opozičních stran: Strany nezávislosti, Národní demokratické strany, Irácké komunistické strany a strany Baas. Základními požadavky Fronty národní jednoty bylo vystoupení Iráku z Bagdádského paktu, odstranění feudální monarchie a přijetí

demokratické ústavy. Došlo tak k opětovnému posílení komunistické strany, která v roce 1958 měla okolo 3 000 členů, a byla tak nejlépe organizovanou a disciplinovanou stranou v zemi. Novým hráčem na irácké vnitropolitické scéně se stala strana Baas neboli Socialistická strana arabské obrody, propagující hesla jako „jednota, svoboda, socialismus“ a „jediný arabský národ, nositel věčného poslání“. Toto baasistické hnutí vzniklo v Sýrii počátkem 40. let 20. století a jeho hlavním představitelem byl Michel Aflaq, působící jako generální tajemník proirácké strany v letech 1968–1989 (Gombár, 2013, s. 442 – 448).

Ke klasickému vojenskému převratu, známému jako „irácká revoluce“, došlo 14. července 1958, kdy do Bagdádu vtrhly dvě nejlepší vojenské jednotky Iráku, svrhly monarchii a nastolily republiku. Nejdůležitějším představitelem civilní i politické moci se stal generál Abd al-Karím Quásim jako vrchní velitel ozbrojených sil, předseda vlády a ministr obrany, titulovaný „jediný vůdce“. Přebírat měl za následek vystoupení z Bagdádského paktu, navázání diplomatických vztahů se Sovětským svazem a Čínskou lidovou republikou a vyhlášení nové republikánské ústavy. Po převratu a četných sporech mezi politickými vůdci a jednotlivými stranami nastolil Quásim v zemi tvrdou diktaturu, doprovázenou terorem proti členům Irácké komunistické strany a zesílením opozice v zakázané straně Baas. Během Quásimovy vlády došlo ke zhoršení situace jak v národních otázkách iráckého Kurdistanu, tak ve vnějších vztazích ke Kuvajtu, který Quásim považoval za historickou součást Iráku (Gombár, 2013, s. 448 – 473).

Vnitřní rozbroje a občanská válka proti Kurdům zemi naprosto vyčerpaly a koncem roku 1962 v Iráku vrcholila celonárodní krize, která vygradovala v únoru 1963 v baasistický vojenský převrat a dosazení Abdula Sálema Arifa do prezidentského postu. Extremističtí baasističtí vůdcové rozpoutali rozsáhlou krvavou kampaň především proti komunistům, demokratům a dalším odpůrcům režimu (Látka a kol., 1975, s. 45). „*V prvních týdnech po převratu bylo ve svých domovech i na ulicích bez soudu zabito nejméně 3 000 a podle některých údajů až 10 000 lidí. Kolem 120 000 lidí bylo internováno [...].*“ (Gombár, 2013, s. 476). Období první baasistické vlády bylo tedy jedním z nejkrvavějších období v moderní historii Iráku, které ukončil prezident Arif, který následně zbavil stranu Baas moci a nastolil v zemi vojenskou diktaturu. Arifova vláda, která skončila v roce 1966 jeho smrtí, byla

charakteristická chronickou politickou i hospodářskou nestabilitou a chaosem, který zabraňoval očekávanému sblížení země s ostatními pokrokovými arabskými státy. V roce 1968 byl proveden úspěšný vojenský převrat v Bagdádu a k moci se opětovně dostalo vojenské křídlo strany Baas, odsuzující čistky v roce 1963, s cílem vytvořit v zemi socialistickou společnost. Irák tak na konci 70. let vstoupil do baasistické éry (Gombár, 2013, s. 473 – 484).

1.1.2. Vzestup a vláda Saddáma Husajna

V této době bylo hlavní strategií proirácké strany Baas vybudování demokratického, socialistického a jednotného arabského národa, a i když byla ve státě přijata nová ústava označující Irák jako zemi dvou národů (arabského a kurdského), diktátorský režim v zemi pod vedením strany Baas zůstal silně autoritářský. Období baasistické éry bylo především ovlivněno vývojem uvnitř vládnoucí strany Baas, která byla rozdělena na dvě křídla- vojenské a civilní- a kde jako zprostředkovatel mezi těmito dvěma frakcemi působil prezident země Ahmad Hasan al-Bakr. V roce 1968 do čela civilního křídla stanul Saddám Husajn, zástupce regionálního tajemníka strany al-Bakra. Obě křídla strany mezi sebou vedla mocenský boj, který nakonec vyústil v zánik vojenské frakce, a Saddám Husajn se tak stal druhým nejdůležitějším mužem v Iráku. Od 70. let systematicky upevňoval své postavení a hlavní ideologie strany Baas byla postupně vytlačena Saddámovým kultem osobnosti. „*Výsledkem vnitropolitických posunů bylo zesílení nacionalistických až šovinistických a autoritářských tendencí a postupný přechod od autoritativního režimu k totální diktatuře.*“ (Gombár, 2013, s. 498). Prezident al-Bakr v polovině 70. let onemocněl, a politická situace tak byla výhradně v rukou Saddáma Husajna, který si zajišťoval svou přízeň periodickými čistkami mezi vlivnými politickými činiteli i svými potenciálními odpůrci a dosazováním svých příbuzných na vysoké posty. Al-Bakr rezignoval na svůj prezidentský post 16. července 1979 a jeho následníkem ve funkci hlavy státu se stal Saddám Husajn (Gombár, 2013, s. 485 – 499).

Saddám Husajn at-Tikrítí se narodil 28. dubna 1937 v sunnitské vesnici u Tikrítu, v roce 1957 vstoupil do strany Baas, kdy musel po nevydařeném atentátu na Qásima emigrovat do Egypta, odkud se v roce 1963 vrátil. Po odstoupení prezidenta al-Bakra převzal Saddám Husajn ve 42 letech veškerou moc v zemi a získal titul prezidenta republiky, vrchního velitele armády s hodností polního maršála¹, předsedy vlády, tajemníka regionálního vedení strany Baas a zástupce generálního tajemníka národního vedení Baasu. Téměř okamžitě došlo k co do počtu významné čistce v baasistické straně i na nejvyšších politických postech a Saddám Husajn přeměnil klasický autoritativní režim, který byl výlučně postaven na hierarchické struktuře strany Baas, na totální diktaturu s čistě kmenovou mocenskou strukturou. Jeho první mocenský „vnitřní kruh“ sestával z nejbližších příbuzných, druhý „vnitřní kruh“ byl tvořen ostatními Tikrítiovci² a věrnými baasisty a do třetího „vnitřního kruhu“ patřily arabské kmeny ze „sunnitského trojúhelníku“³. Nejvyšším exekutivním, legislativním i soudním orgánem v zemi byla Rada revolučního velení, která však ze strachu schvalovala všechny Saddámovy návrhy, jako např. trest smrti za úmyslnou a veřejnou urážku prezidenta, Rady revolučního velení či strany Baas (Gombár, 2013, s. 500 – 505).

Co se týče zahraniční politiky, Saddám Husajn prosazoval radikálnější a agresivnější přístup než jeho předchůdci. Hlavní principy této politiky byly sepsány v Národní chartě v roce 1980. Oproti předchozímu prezidentu Al-Bakrovi, který udržoval se Sovětským svazem a ostatními socialistickými státy přátelské vztahy, Saddám Husajn přerušil styky s Moskvou poté, co Sověti napadli Afghánistán. Místo toho se irácký vůdce zaměřil na ostatní státy arabského poloostrova. Otevřely se opět otázky ohledně sporných území mezi Iránem a Irákem, jejichž hranice byly vytyčeny v roce 1975 v Alžírské dohodě. Podle Gombára: „*V souvislosti s iránskou islámskou revolucí z února 1979 a nástupem Saddáma Husajna k moci v červenci 1979 Irák začal zpochybňovat principy Alžírské dohody z března 1975 a obnovil tradiční nároky [...] vyhlásil suverenitu Iráku nad vlastním teritoriem.*“ (s. 507). Tímto teritoriem byla především myšlena vodní cesta Šatt al-Arab a území Chúzestánu, které je velmi bohaté na zásoby ropy. Takto stupňované napětí mezi oběma státy vyústilo v roce

¹ Saddám Husajn se v roce 1976 sám nechal povýšit na generála se zpětnou platností od roku 1973

² Klan v okolí města Tikrít, z něhož pochází Saddám Husajn

³ Oblast v Iráku nejvíce osídlená Sunnity

1980 v Irácko-iránskou válku. Saddám Husajn předpokládal, že Irán je značně oslabený právě ukončenou revolucí, a válka tak bude krátká a omezená, což se však ukázalo jako naprosto mylná domněnka a válka trvala až do roku 1988. Armády a ozbrojené síly obou států se v průběhu konfliktu potýkaly s nesčetnými technickými problémy, i když Irák měl k dispozici novější sovětské zbraně než Iránci, kteří bojovali se zastaralou americkou výzbrojí. Irák nechal vystavět továrnu na výrobu chemických zbraní a za pomoci Francie, Německa a jiných spojenců byl v roce 1988 spuštěn jaderný program. Konec války však předznamenalo nebývalé vojenské i hospodářské vyčerpání obou států, a tak Irák i Irán přijaly rezoluci Rady bezpečnosti o příměří v červenci 1988. Oběti války na irácké straně byly napočítány až na 375 000 padlých vojáků a 100 000 mrtvých civilistů. Na iránské straně přišlo o život mezi 320 000 a 720 000 lidmi (Gombár, 2013, s. 507 – 516).

Irák však v 80. letech nečelil hrozbě pouze z vnějšku, ale šíitská a kurdská opozice značně destabilizovala situaci uvnitř země. Společnost šíitských duchovních, reprezentovaná stranou Dawa, se jednoznačně postavila diktátorskému režimu Saddáma Husajna a v 80. letech Dawa přijala zodpovědnost za 8 pokusů o atentát na iráckého prezidenta. Režim zakázal členství v této straně pod hrozbou smrti a preventivně prováděl čistky v kruzích prominentních rodin duchovních. Proti režimu Saddáma Husajna se postavili i představitelé iráckého Kurdistanu, což však mělo za následek 4 000 zničených kurdských vesnic, přesídlování obyvatel do koncentračních táborů a použití chemických zbraní proti 250 kurdským lokalitám (Gombár, 2013, s. 516 – 518).

Již od počátku vlády Saddáma Husajna v roce 1979 se režim vyznačoval nebývalou brutalitou a radikální vnitřní i vnější politikou. Po naprostém vyčerpání iráckého hospodářství po osmileté irácko-iránské válce bylo třeba znovuoobnovení a nastartování irácké ekonomiky, čehož chtěl Saddám Husajn dosáhnout vznesením čtyř hlavních požadavků na kuvajtské vedení země: prominutí iráckého dluhu, snížení těžby ropy, zmrazení těžby ropy v oblasti ar-Rumajle⁴ a pronájem ostrovů Warba a Búbiján. Tyto požadavky, stanovené v roce 1990, byly doprovázeny přímým ohrožením bezpečnosti Kuvajtu a zahájením vojenských manévřů u kuvajtských

⁴ Oblast v Iráku, ze které Kuvajt pomocí šikmých vrtů odčerpával ropu

hranic. Kuvajt však nepochopil závažnost situace, půjčky Iráku prominuty nebyly a kuvajtský emír nenabídl Iráku žádnou dodatečnou pomoc. Takto se na počátku 90. let zrodila krize v Zálivu, která vygradovala až na úroveň mezinárodního konfliktu a války v Zálivu (Gombár, 2013, s. 519 – 522).

1.1.3. Mezinárodní konflikt a válka v Zálivu

Vlastní nadnárodní krize vznikla v srpnu 1990, kdy Irák vstoupil na kuvajtské území a zahájil okupaci státu, což bylo však jasným znakem porušení mezinárodního práva. Do té doby spíše neutrální Spojené státy americké (USA) byly rozhořčeny tímto iráckým manévrem a tehdejší americký prezident George H. W. Bush starší uvalil na Irák hospodářské embargo. Vojenskou okupaci odsoudila i Organizace Spojených Národů (OSN), která přijala rezoluci č. 660 požadující stažení iráckých vojsk z Kuvajtu. Saddám Husajn na tuto rezoluci reagoval úplnou anexí Kuvajtu a drancováním kuvajtského státního i soukromého majetku. Odpovědí ze strany mezinárodního společenství bylo vytvoření koalice, a se souhlasem Rady bezpečnosti OSN k vojenskému útoku, došlo 17. ledna 1991 k zahájení války v Zálivu (Eichler, 2010, s. 110-119).

Koalicí vedená válka v Zálivu, označována taktéž Operace Pouštní bouře a Saddámem Husajnem nazvána „Matka všech bitev“, měla za cíl získat početní převahu nad nepřítelem, zničit či utlumit jeho bojeschopné jednotky pomocí plošného leteckého bombardování a liberalizovat Kuvajt následnou pozemní operací. Státy mezinárodní koalice se na válce v Zálivu podílely zejména finančně a vojensky. Co se týče té vojenské stránky, spojenci shromáždili dohromady 856 600 mužů (75 % byli Američané), přičemž Saddám Husajn měl na své straně okolo 650 000 mužů. Rozměr konfliktu byl rozšířen o fakt, že obě strany disponovaly zbraněmi hromadného ničení- Irák měl nezanedbatelné zásoby biologických a chemických zbraní, především bojových plynů tabun, yperit a sarin- na druhé straně USA neváhaly zapojit své taktické jaderné zbraně, pokud by se Irák k použití zbraní hromadného ničení uchýlil (Gombár, 2013, s. 522 – 523).

První strategickou etapou byly rozsáhlé letecké akce, jejichž cílem bylo ovládnutí iráckého vzdušného prostoru, přerušení zásobovacích cest irácké armády, zničení protiletecké obrany i zbraní hromadného ničení a útok na významné vojenské a politické objekty. „*Během 43 dnů „ocelového deště“ bylo provedeno 108 043 startů letadel a svrženo 88 500 tun bomb. [...] Letecké útoky zasáhly prezidentské paláce, ministerstvo obrany, generální štáb armády, sídlo strany Baas, vojenské velitelství, sklady zbraní [...].*“ (Gombár, 2013, s. 524). Druhou a finální fází Operace Pouštní bouře představovala pozemní ofenzíva trvající 100 hodin, jejímž cílem bylo pouze liberalizovat Kuvajt podle mandátu Rady bezpečnosti OSN. Irácký vojenský odpor byl jen velmi slabý, a tak 27. února vstoupily spojenecké jednotky do centra města Kuvajt a osvobodily zemi od iráckých ozbrojených sil. Odchod iráckých sil z Kuvajtu však byl doprovázen rabováním, ničením elektráren a veškerého technického zařízení země, mnoho kuvajtských obyvatel bylo zastřeleno a okolo 650 kuvajtských vojáků bylo uneseno do Iráku a popraveno. Konec války byl ohlášen následujícího dne, 28. února 1991, s výsledkem drtivé porážky Saddáma Husajna a jeho ozbrojených sil. Při Operaci Pouštní bouře bylo zabito 482 vojáků spojenecké armády a až 26 000 vojáků válčících na straně Iráku (Gombár, 2013, s. 522 – 526).

Konec války byl definitivně potvrzen přijetím rezoluce OSN z 3. dubna 1991 stanovující absolutní suverenitu Kuvajtu, vytyčení hranic Kuvajtu, zákaz výroby a použití zbraní hromadného ničení, významné válečné reparace a uvalení hospodářského embarga. Ze situace takto oslabeného Iráku chtěli spojenci vytěžit co nejvíce, a tak americký prezident Bush vyzval irácké obyvatelstvo k svržení diktátora Saddáma Husajna. Okamžitě došlo k povstání šíitského a kurdského obyvatelstva proti státnímu režimu a masakru členů strany Baas, která v té době ztratila moc a kontrolu nad většinou území země. I když Bush podpořil útok obyvatelstva na vrchní složky státu, USA ani jiná země do vnitrostátního konfliktu nezasáhla z obavy překročení stanoveného rámce intervencí podle Rady bezpečnosti OSN. Výsledkem bylo krvavé potlačení šíitského povstání, které si vyžádalo desítky tisíc obětí (více než samotná válka v Zálivu). I Kurdové byli poraženi Saddámovou republikánskou gardou a stovky tisíc Kurdů emigrovalo do sousedního Turecka a Iránu (Laurens, 2013, s.18–19).

I když povstání skončila v obou případech neúspěšně, hlavním strategickým cílem USA v 90. letech bylo nadále svržení diktátorského režimu iráckého vůdce, který se neustále držel na špičce mocenského vedení v zemi. V této době se Saddám Husajn začal obklopovat pouze svými nejbližšími a nejvěrnějšími přáteli, systematicky likvidoval své odpůrce ve vládě i armádě, budoval pro sebe a svou rodinu okázalé paláce financované především ze státních peněz a přerozděloval ropné bohatství svým věrným. Irák, stát protkaný terorem, korupcí a klientelismem, byl v roce 1998 označen za nepřizpůsobivý a „darebný stát“, což jen utvrdilo americké politiky v potřebě svrhnout Saddámův režim (Gombár, 2013, s. 527 – 541). Tehdejší americký prezident Bill Clinton shrnul americký postoj následovně: *„Skutečností je, že dokud zůstává Saddám Husajn u moci, ohrožuje blahobyt svého lidu, mír svého regionu i bezpečnost světa. Nejlepším prostředkem, jak ukončit jednou provždy tuto hrozbu, je ustanovení nové vlády, ochotné žít v míru se svými sousedy a uznávající práva svého lidu. Změna situace v Bagdádu si vyžádá čas i úsilí. My ale posílíme naše závazky vůči všem iráckým opozičním silám a budeme s nimi účinně a obezřetně spolupracovat.“* (Laurens, 2013, s. 89).

Politika Billa Clintona v otázce Iráku byla často označována za nerozhodnou a málo radikální, což se ovšem změnilo s nástupem George W. Bushe mladšího do prezidentského úřadu. Zahraniční politika se stala razantnější, přístup k diktatuře Saddáma Husajna nekompromisní a část amerických neokonzervativců volala po šíření univerzalistického demokratického modelu. Situace se vyostřila s teroristickými útoky na New York a Washington 11. září 2001. Pár dní na to americký prezident vyhlásil „válku proti terorismu“, přičemž vydal prohlášení, že USA mají právo se postavit zemím, které radikální teroristy ukrývají nebo jim napomáhají. Po útoku na jednotky Tálibánu v Afghánistánu se pozornost USA obrátila zpět k Iráku jako ke zdroji chemických, biologických a jaderných zbraní pro teroristy a v roce 2002 ve svém projevu G. W. Bush ml. zařadil Irák na seznam tzv. „osy zla“⁵, tzn. mezi státy, které napomáhají terorismu a mají potenciál k výrobě zbraní hromadného ničení. Neplnění rezoluce OSN, výroba zbraní hromadného ničení a používání balistických raket, potlačování lidských práv, nákup zbraní z příjmů na potraviny- to vše vedlo v americkém Kongresu ke schválení rezoluce opravňující

⁵ Axis of Evil- kromě Iráku je na seznamu také Severní Korea a Irán

vojenský zásah proti Iráku. USA za podpory Velké Británie se tuto rezoluci poté snažily prosadit v Radě bezpečnosti OSN, což se však přes nesouhlas Francie nepodařilo. USA a Velká Británie tedy zorganizovaly samostatnou vojenskou akci a americko-britská invaze do Iráku začala 20. března 2003 (Gombár, 2013, s. 541 – 545).

1.1.4. Operace Irácká svoboda a americká okupace

Vojenský zásah proti Iráku dostal kódový název Operace Irácká svoboda a měl mít charakter tzv. „bleskové války“. Cílem tedy bylo rychle obsadit hlavní město Bagdád a zajistit ropná pole proti žhářství a sabotážím, následně se vypořádat s lokálními milicemi, najít a zajistit zbraně hromadného ničení a v poslední řadě poskytnou nezbytnou humanitární pomoc civilnímu obyvatelstvu Iráku. Především díky inovacím ve zbrojním průmyslu a naváděcím systémům měla americko-britská armáda technologickou výhodu oproti iráckým vojákům, jejichž vojenský materiál byl zastaralý a komunikační sítě značně oslabené kvůli vyčerpanosti iráckého režimu. První vlna vojenských zásahů byla teda úspěšná, Bagdád byl západními vojsky dobyt 8. dubna 2003, ropná pole ani infrastruktura země nebyly záměrně ničeny a žádné zbraně hromadného ničení nebyly na iráckém území nalezeny. Americký prezident G. W. Bush oficiálně ukončil boje v zemi 1. května 2003. Saddám Husajn, kterému se při americko-britské invazi na Bagdád podařilo utéct, byl zajat v prosinci 2003 a postaven před soud, kterým byl odsouzen k trestu smrti (Laurens, 2013, s. 206–208).

Po rychlém dobytí země USA nastolily v Iráku přímou okupační správu, ovšem téměř okamžitě po odchodu irácké vlády, armády i policie z Bagdádu začalo docházet k masovému rabování, drancování, loupení a ničení veřejného i soukromého majetku, což byl důsledek chudoby a uvaleného embarga na irácký lid po více než 12 let. Svržení diktátorského režimu Saddáma Husajna vyvolalo hmotný i morální úpadek společnosti a v Iráku zavládla všeobecná anarchie a chaos, a Američané tak nebyli schopni v zemi provést rychlou poválečnou rekonstrukci. Prioritou v obnově hospodářství bylo oživení ropného průmyslu, který byl zničen důsledkem válečného

rozvratu, uvaleného embarga a rozkrádání. Ropný sektor ekonomiky tedy vyžadoval rozsáhlé investice, které mohly přicházet pouze ze zahraničí. Tento krok však vyvolával mezi iráckým obyvatelstvem nacionalistické reakce proti americké správě, jež byly podpořeny četnými náboženskými uskupeními (Laurens, 2013, s. 211–2019).

Politicko-náboženské frakce z řad Šiitů požadovaly rychlé ukončení americké okupace, i když přímo nevybízely k ozbrojeným konfliktům. Naproti tomu se začaly vytvářet lokální městské milice- guerilly - které proti americké správě vystupovaly ve jménu iráckého nacionalismu. V důsledku rozšíření radikálního islamismu uvnitř země se množily bombové sebevražedné atentáty a všeobecné násilí v Iráku tak nabíralo na síle. *„To, co se začalo nazývat iráckou „rezistencí“, mělo velmi rozličné složení- od bývalých přívrženců padlého režimu přes nacionalistické protisaddámovské skupiny až po ryzí a tvrdé islamisty.“* (Laurens, 2013, s. 223). Neschopnost obnovení životně důležitých zdrojů v zemi, přehmaty a skandály ze strany americké armády a zvyšující se nezaměstnanost aktivního obyvatelstva vyvolávaly podráždění u civilních obyvatel Iráku, což jen prohlubovalo již stávající krizi a chaos uvnitř státu. Hlavním centrem protiamerické okupace se stala oblast Sunnitského trojúhelníku, kde probíhaly nejtvrďší boje mezi městskou guerillou a americkou armádou. První všeobecné volby do Prozatímního národního shromáždění se konaly na konci ledna 2005, kdy byl do prezidentského křesla zvolen Džalál Tálabání a byla taktéž schválena irácká ústava, která nesměla porušovat Islám, ale ani škodit demokracii (Laurens, 2013, s. 219–235).

Ozbrojené střety, bombové atentáty a zabíjení civilního obyvatelstva se staly součástí každodenního života Iráčanů a postupně docházelo k vyčerpání zdrojů jak na straně městských guerill, tak na straně západních koaličních vojsk. Stahování mezinárodních sil ze země bylo započato již v roce 2004, početná britská armáda předala úplnou kontrolu iráckému vedení nad okupovanými provinciemi v roce 2007 a poslední americké bojové jednotky opustily zemi 18. prosince 2011. Invaze do Iráku a následná okupace si vyžádala okolo 5 500 mrtvých vojáků na straně mezinárodní koalice a přes 16 600 obětí z iráckých ozbrojených sil. Odhady mrtvých z řad civilního obyvatelstva mezi roky 2003 až 2011 se pohybují mezi 105 052 a 114 731 obětmi (Gombár, 2013, s. 564 – 555).

1.2. Historický vývoj Afghánistánu

Tak jako historie Iráku po roce 1945, je i ta afghánská poznamenaná ozbrojenými konflikty, změnami režimů i přítomností zahraničních aktérů. Aby byly události v Afghánistánu po roce 1945 dějově srozumitelné, je třeba se stručně zmínit o situaci před 2. světovou válkou.

Afghánistán, stejně jako ostatní středoasijské státy, musel od konce 19. století čelit kolonizačním vpádům západních zemí, a stal se tak sférou zájmu carského Ruska a Velké Británie. I když vzrostl mezinárodní význam Afghánistánu, zároveň byla přímo ohrožena jeho nezávislost a zhoršovala se jak politická, tak i sociální a ekonomická situace v zemi. Po porážce západní mocnosti ve třetí britsko-afghánské válce v roce 1919 získal Afghánistán opět svou nezávislost, ovšem dlouhodobé odtržení země od okolního světa a zaostalá sociální i ekonomická infrastruktura vedly k nastolení nadvlády islámské ideologie, která však byla překážkou moderního ekonomického i sociálního rozvoje. Nový vládce Muhammad Nádir, který přijal titul král-šáh - podporoval rozvoj obchodu a průmyslu zakládáním afghánských akciových společností, čímž usiloval o pozvolné vytlačení britsko-indického kapitálu. Nezávislý Afghánistán se v zahraniční politice orientoval především na západní země, ale přitom si udržoval statut neutrality, což se projevilo i po vypuknutí 2. světové války (Marek, 2003, s. 36–44).

1.2.1. Afghánské království po 2. světové válce

I když se Afghánistán 2. světové války přímo nezúčastnil, i tak toto období způsobilo afghánské ekonomice závažné škody. Především markantní nárůst cen dovážených statků a rozsáhlá sucha následovaná neúrodou zhoršovaly životní situaci širokých vrstev obyvatelstva. Vysoká nespokojenost afghánského lidu se s nelepšící se situací v zemi stále stupňovala a propukala četná rolnická povstání proti vládnoucím autoritám, které nechaly do země proudit silný zahraniční kapitál ohrožující zájmy malých i středních afghánských obchodníků. Tyto tíživé životní podmínky daly

vzniknout obrodnému hnutí Probuzená mládež, které prosazovalo demokratizaci veřejného života a odstranění úplatkářství, požadovalo právo na vzdělání i emancipaci žen a chtělo pozvednout celkovou životní úroveň obyvatelstva změnou ústavy a uspořádáním svobodných parlamentních voleb (Marek, 2003, s. 45–47).

V roce 1953 byla zvolena nová vláda, která se po vzoru Sovětského svazu zavázala neodkladně řešit kritické sociální problémy v zemi. Vyhlásila program centrálně řízené ekonomiky a schválila první pětiletý plán, čímž upevňovala postavení státu v průmyslovém sektoru i v obchodě. Sovětský svaz se uvolil poskytovat při hospodářské transformaci země finanční i technickou pomoc. Součástí první pětiletky byl i rozvoj všeobecného vzdělání a zrušení povinnosti žen nosit závoj. Tyto změny vyvolaly odpor u mnohých obyvatel, zejména pak u feudálních vlastníků půdy, kmenových náčelníků a představitelů duchovenstva, kteří považovali orientaci vlády za příliš levicovou. Na síle získávala především náboženská opozice tvořená zarytými tradicionalisty z řad Muslimů, kteří vyznávali tzv. islámskou cestu rozvoje odporující myšlenkám komunismu a socialismu. I když byl v zemi zaveden i druhý a třetí pětiletý plán, hospodářská situace v Afghánistánu se neustále zhoršovala, a to kvůli vysokým cenám potravin, problémům v zásobování i zastaralému zemědělství, což vygradovalo v rozsáhlé protimonarchistické tendence (Marek, 2003, s. 47–52).

Odpůrci monarchie z řad pravicových plukovníků v roce 1973 svrhli krále Záhira a nastolili Afghánskou republiku, hájící zájmy nejzamožnějších obyvatel a potlačující vzrůstající vliv levicových uskupení. I když si vláda nedovolila přerušit veškeré styky se Sovětským svazem, stále více soustředila svou pozornost k západním zemím a okolním stejně smýšlejícím státům. Pravicově orientovaná vláda se však u moci neudržela dlouho a byla svržena ozbrojeným povstáním levicové Lidové demokratické strany Afghánistánu. Její prosovětský režim významně přebudoval veškeré složky afghánského života s cílem odstranit negramotnost a nezaměstnanost, zrovnoprávnit postavení žen, zřídít bezplatnou zdravotnickou péči a uskutečnit pozemkovou reformu. I když došlo ke zlepšení v některých oblastech- zejména ve zrovnoprávnění žen a ve výstavbě nových škol- režim používal k dosažení cílů zcela diktátorských prostředků a všeobecný teror. Tato krutovláda vyvolala nespokojenost u širokých vrstev obyvatelstva, pravicové opozice i tzv. mudžahedínů, bojovníků za víru. Na žádost opozice stávajícího režimu vyslal Sovětský svaz do země

své ozbrojené síly, 27. prosince 1979 byl svržen diktátorský režim a do čela nové vlády byl dosazen prosovětsky smýšlející Babrak Karmal (Marek, 2003, s. 47–52).

1.2.2. Sovětská okupace Afghánistánu

Ve svém programu nový předseda vlády přislíbil respektovat a chránit základy muslimského náboženství, kmenové tradice i osobní vlastnictví. I přes vládní program zacílený na zvýšení životní úrovně a na rozvoj obchodu i kultury v zemi se většina obyvatel nesmířila s vměšováním sovětské velmoci do vnitřních záležitostí státu. Svou aktivitu stupňovali především mudžahedíni, kteří ve jménu džihádu⁶ otevřeně bojovali proti bezvěreckému sovětskému vojsku na afghánském území. Babrak Karmal opětovně zavedl centrální plánované hospodářství, které se však potýkalo především s technickými problémy, nedostatečnou kvalifikací rolnického obyvatelstva a sabotážemi ze strany partyzánů. Ani programy zdravotnické péče a boj s ngramotností se vládě nepodařily důsledně implementovat na veškerém území a neutěšená situace jen napomáhala formování mudžahedínů. Změny ve vedení země byly nevyhnutelné a nová vláda pochopila, že dosažení mírového stavu bude možné jen za přijetí mnohých kompromisů. V programu národního usmíření se odhodlala jednat s veliteli mudžahedínů i s představiteli opozice v exilu, vyhlásila hromadnou amnestii pro všechny protivládní bojovníky a podpořila návrat uprchlíků zpět do vlasti. „*Cílem těchto opatření bylo vytvořit koaliční vládu národní jednoty, v níž by byli zastoupeni představitelé všech politických seskupení [...] a tím přispět k politickému urovnání a k nastolení míru.*“ (Marek, 2003, s. 65). K tomuto usmíření však nikdy nedošlo.

Prosovětská vláda se tak nadále potýkala se stoupenci monarchie, velkostatkáři a náčelníky kmenů, ale v první řadě s radikálními muslimskými duchovními, kteří odmítali modernizaci státu, zrovnoprávnění žen i stavbu státních škol. V této době dosáhl počet uprchlíků 6 milionů- zhruba jedné třetiny z celkového počtu obyvatel- kteří našli azyl především v sousedním Pákistánu a Iránu. Pákistán na svých

⁶ Boj za víru

hranicích vytvořil za pomoci četných humanitárních organizací přes 100 uprchlických táborů, z nichž některé se postupem času přeměnily na výcvikové tábory mudžahedínů, v nichž se angažovaly i USA, Velká Británie, Francie, Egypt i Čína, a to dodávkami kvalifikovaných instruktorů, výstroje, zbraní i finančních prostředků. Proti takto vycvičeným bojovým jednotkám se nedokázala sovětská vojska především v horách konsolidovat a bylo jasné, že svou pozici v Afghánistánu nemůže dlouhodobě udržet. Odchod sovětské armády výrazně urychlila i jednání OSN, která vyústila v podepsání Dohody o politickém urovnání situace kolem Afghánistánu v roce 1986, která stanovila odchod sovětských okupantů na únor 1989. Různé ideologické muslimské skupiny mudžahedínů, do té doby spojené bojem proti společnému nepříteli, začaly soupeřit mezi sebou o vedoucí postavení a moc ve státě, přičemž každá frakce teď měla k dispozici několik set vycvičených mužů s nejmodernějšími zbraněmi (Marek, 2003, s. 59–71).

1.2.3. Občanská válka a příchod Tálibánu

Afghánistán je zemí s mnoha národnostními menšinami, kmeny a celkovou pestrout etnicitou, což se vždy projevovalo v silných separatistických tendencích. Nejsilnější hnutí za nezávislost se na začátku 90. let projevilo na území Balúčistánu na jihovýchodě Afghánistánu a Tádžikistánu a Uzbekistánu na severovýchodě. Nestabilní exilová vláda v důsledku občanské války za nezávislost vyhlásila v roce 1989 výjimečný stav v zemi a posílila armádu povoláním každého muže do 40 let do vojenské služby. Vláda prosovětského prezidenta Nadžibulláha však neměla jednotný politický cíl ani dostatečnou podporu obyvatelstva, v roce 1992 byla pod velkým tlakem osvobozeneckých jednotek svržena a byla vytvořena nová prozatímní vláda mudžahedínů. Stabilní situace však netrvala dlouho a mezi jednotlivými vládními seskupeními mudžahedínů se rozpoutala krvavá válka. Do neúnosné situace tak zasáhly i mírové jednotky OSN mající za cíl zahájení rozhovorů s náčelníky politických frakcí a společné nastolení míru v zemi. Tato mírová jednání však dopadla neúspěšně, jelikož se na politické scéně objevila nová militantně-politická frakce-radikální sunnitské hnutí Tálibán (Marek, 2003, s. 71–75).

„Tálibán bylo vojensky organizované islámské fundamentalistické hnutí, do něhož dobrovolně vstupovali mladí muži jak z Afghánistánu, tak z Pákistánu. Se svými padesáti tisíci po zuby ozbrojených bojovníků, s těžkým dělostřelectvem, tanky, vrtulníky a raketami představovalo značnou údernou sílu.“ (Marek, 2003, s. 76). Tato radikální sunnitská skupina se držela nejprísnějších pravidel ortodoxního islámu a její přívrženci sami sebe označovali za „hledače vědění“, připravené stát se mučedníky a položit život v boji proti nepřítelům Islámu. V počátcích vlády byl Tálibán, v čele s náboženským vůdcem Muhammadem Umarem, ve svém konání značně umírněný, snažil se odstranit korupci, opětovně nastartovat obchod s okolními zeměmi a zavést v zemi pevný řád. Nicméně postupně byl nastolen extrémně tvrdý režim v duchu nejprísnějšiho islámu- konala se veřejná bičování, utínání rukou i popravy za banální prohřešky, muži museli nosit plnovous předepsané délky, ženy měly nakázáno opětovně začít nosit burky, dívky měly zakázáno chodit do školy, ženám byla odepřena lékařská péče i právo na zaměstnání. Zakázaná byla i veškerá zábava jako sledování televize, zpěv, tanec či fotografování (Marek, 2003, s. 76–78).

Toto hrubé porušování základních práv a svobod bylo ostře kritizováno OSN, které na Afghánistán v roce 1999 uvalilo hospodářské sankce. Reakcí Muhammada Umara bylo rozstřílení nadživotních soch Buddhy v Bajmánu, při kterém byl navíc zabit každý místní, který odmítl pokládat nálože k sochám. Většina islámských států nesympatizovala s radikálními metodami Tálibánu, a Afghánistán se tak dostal do absolutní politické i diplomatické izolace. Prezident Umar si však získal respekt ostatních extrémních islamistických uskupení v celém světě a následně se stal značně závislým na Usámovi bin Ládinovi, vůdci světové teroristické organizace Al-Káida (Základna). Během 80. let bin Ládin s pomocí západních mocností zásoboval afghánské mudžahedíny zbraněmi v boji proti sovětským okupantům, a postupem let tak získával spojence pro svou fanatickou vizi globální svaté války proti USA, které shromažďoval právě na území Afghánistánu. I když sám Umar nechtěl rozšiřovat svůj radikální sunnitský režim do okolních států, jeho spolupráce s extremistickou sítí Al-Káida udělala z Afghánistánu nejvýznamnější terč boje s terorismem ze strany západních států, především USA (Marek, 2003, s. 76–80).

1.2.4. 11. září a boj s terorismem

11. září 2001 se terčem teroristických útoků staly USA, když do obou věží Světového obchodního centra v New Yorku postupně narazily dva Boeingy 767 a další letadlo vzalo útokem Pentagon, sídlo amerického ministerstva obrany u Washingtonu. Americký prezident G. W. Bush vyhlásil „válku proti terorismu“ 20. září prohlášením, že USA mají právo se postavit jakékoliv zemi, která terorismu napomáhá (Gombár, 2013, s. 542). K prvnímu leteckému bombardování Afghánistánu došlo v říjnu 2001 a této akce využila všechna uskupení bojující proti Tálibánu a vytvořila tzv. Severní alianci, která zahájila společnou ofenzivu na více frontách s cílem svrhnout krutou vládu Tálibánu. V rámci celosvětové kampaně v boji proti terorismu zahájily USA a Velká Británie (za podpory mezinárodní aliance) bojovou operaci s názvem Trvalá svoboda. V první fázi útoku se využívalo především leteckého bombardování výcvikových táborů a vojenských zařízení Tálibánu, které bylo následováno pozemními jednotkami rychlého nasazení bojujícími proti teroristickým základnám především v okolí měst Kábul, Kandahár a Džalálábád. Po měsíci společné spolupráce americké armády i Severní aliance bylo dobyto hlavní město Kábul i největší tálibánská základna v jeskynním systému Tora Bora, vláda Tálibánu byla svržena, ovšem vrchní představitelé teroristické organizace Usáma bin Ládín ani Muhammad Umar dopadeni nebyli (Marek, 2003, s. 76–80).

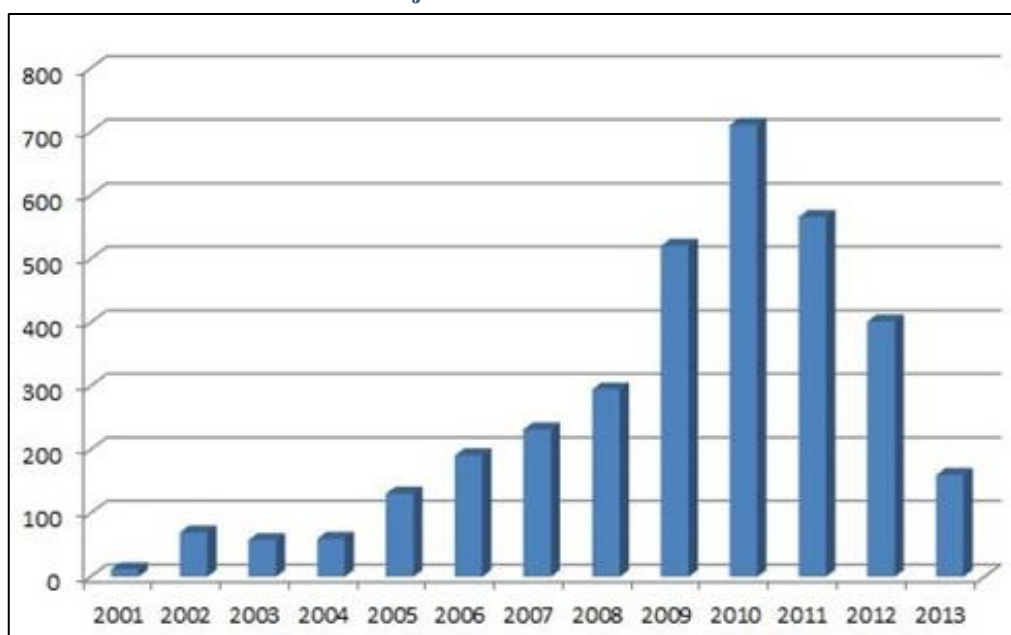
I když porážka Tálibánu byla poměrně rychlá, v zemi se objevily nové bezpečnostní hrozby a do Afghánistánu byly vyslány mezinárodní mírové sbory- Mezinárodní síly pro podporu bezpečnosti v Afghánistánu ISAF⁷- do jejichž fungování se během celého konfliktu zapojilo více než 42 zemí. Hlavním cílem těchto mezinárodních bezpečnostních jednotek bylo nastolení míru v zemi, ochrana civilního obyvatelstva, rekonstrukce zničených oblastí a infrastruktury, výcvik tamní afghánské policie a armády a napomoci předání moci do legitimní afghánské samosprávy (NATO, 2015). Plnění těchto cílů bylo již však od počátku svržení Tálibánu komplikováno formováním skupin mudžahedínů, nových kmenových povstalců i stálou přítomností členů Tálibánu na afghánském území, a proto musely mezinárodní rekonstrukční týmy

⁷ International Security Assistance Force

v zemi zůstat daleko déle, než se na počátku předpokládalo. Úplné stažení ISAF i ostatních zahraničních jednotek a předání moci do afghánské samosprávy bylo plánováno na prosinec 2014, nicméně v rámci bezpečnosti a rozvoje afghánské společnosti na místě stále fungují četné mezinárodní síly a humanitární organizace (Encyclopedia Britannica, 2015).

Třináctiletá válka v Afghánistánu proti povstalcům, mudžahedínům i stoupencům Tálibánu si vyžádala vysoké číslo mrtvých na obou stranách. I když jsou počty obětí jen orientační, k roku 2013 na straně koaličních vojáků utržily největší ztráty na životech Spojené státy (2 300) následované Velkou Británií (447), Kanadou (158) a Francií (86). (Pravdu, 2014).

Graf 1 Počet obětí koaličních vojáků v letech 2001–2013

Zdroj: vlastní zpracování autorky, Pravdu, 2014

Z grafu 1 je patrné, že největší ztráty koaliční vojska zaznamenala mezi léty 2009–2012, kdy došlo k opětovné konsolidaci tálibánských vzbouřenců bojujících proti ústřední vládě i prezenci koaličních vojsk v zemi. Po smrti Usámy bin Ládina v květnu 2011 pak počet mrtvých vojáků začal mírně klesat, a to i díky pozvolnému stahování ozbrojených sil z Afghánistánu (Pravdu, 2014.)

Na straně afghánských bojovníků utrpěla největší ztráty svých bojovníků k roku 2010 teroristická organizace Tálíbán (30 000), poté Afghánské vládní jednotky (6 500) a Al-Káida (více než 2 500). V konfliktu také zahynuly tisíce civilních obětí, jejichž číslo je kvůli nepřesným informacím a statistikám zkreslené, ovšem neoficiální zdroje udávají počet obětí mezi 21 000 až 34 000 (News- Basics, 2015).

1.3. Irák a Afghánistán v současnosti

Z předcházejících kapitol je patrné, že historický vývoj v obou zemích, v Iráku i Afghánistánu, byl značně problematický. Obě země po 2. světové válce čelily jak vnitřním represím a střídáním vlád, tak i konfliktům, které překračovaly hranice států. A i když došlo k převážnému stažení mezinárodních jednotek z obou států, v Iráku v roce 2011 a v Afghánistánu v roce 2014, politické pnutí uvnitř zemí přetrvává. Toto pnutí je pak vyostřováno novými podněty ve světovém dění, které přímo působí na stabilitu a rozvoj států. Po stručném poohlédnutí do historie se tedy nyní budu zabývat současným děním v Iráku i Afghánistánu a představím novodobé hrozby, kterým obě země čelí.

1.3.1. Současný Irák

Po stažení britských a amerických vojsk v roce 2011 je politická situace v Iráku nadále spleťtá. Prezident Tálabání, který byl zvolen již za přítomnosti amerických jednotek, byl v roce 2012 hospitalizován s mrtvicí a odjel se léčit do zahraničí, což jen upevnilo moc premiéra al-Málikího (Gombár, 2013, s. 565). Al-Málikí se po odchodu amerických vojsk ze země zavázal zavést v Iráku politickou éru „začlenění a usmíření“, která by napomohla stabilizaci hospodářské i společenské situace ve státě. Ovšem první dny po americkém stažení byly důkazem al-Málikího opačných záměrů.

Původní politika měla sblížit zájmy nynější vládnoucí šíitské většiny a sunnitské menšiny, která byla u moci za vlády Saddáma Husajna. K „začlenění a usmíření“ však nikdy nedošlo a Sunnité byli odstaveni na okraj společnosti. Toto rozhořčení sunnitského obyvatelstva, podpořené uzavřením a zakázáním sunnitských protestních táborů, přispělo k posílení vlivu Al-Káidy a Islámského státu, radikální džihádistické sunnitské organizace, především v provincii Anbár (CNN, leden 2015).

Poté, co americká vojska opustila Irák a v zemi stále sílila moc teroristických organizací, nastala mezi šíitskou většinou a sunnitskou menšinou občanská válka a téměř na celém území opět nastaly „staré zlé časy z let 2005–2009“, kdy se bombové útoky a zabíjení staly každodenní součástí života iráckého obyvatelstva. Ne všichni Sunnité v zemi sympatizovali s terorem Islámského státu, ovšem brali ho jako prostředek boje proti premiéru al-Málíkímu, který svou politikou Sunnity utlačoval a diskriminoval. V roce 2013 bylo v Iráku v důsledku těchto nepokojů zabito až 8 000 lidí, především nevinných civilistů. Po své zkušenosti vojenské intervence v Iráku Spojené státy odmítly poslat své bojové jednotky zpět do země, ovšem poskytly irácké vládě a její armádě podporu v podobě vojenské techniky- dronů, raket a vojenských letadel (CNN, leden 2015).

Iráčtí vojáci, vytrénovaní americkými odborníky za miliardy USD, však situaci v zemi nedokázali udržet a začalo docházet k hromadným dezercím z irácké armády, která i přes svou početní výhodu nebyla schopná čelit především psychologickému teroru ze strany radikálních sunnitských extremistů. Islámský stát tak získal kontrolu nad mnohými oblastmi v Iráku, což vyvolalo nemalé obavy v americkém kongresu, kde zejména republikánští „jestřábi“ požadovali opětovný návrat amerických ozbrojených sil do Iráku. Prezident Spojených států Barack Obama byl k této myšlence dlouhodobě skeptický, ovšem poté, co se ideologie Islámského státu přelila i do okolních států, byly vytvořeny mezinárodní koaliční jednotky, které na vojenské základny Islámského státu v Iráku a Sýrii zaútočily v září 2014 (iDnes, červen 2014). V turbulentních časech byl do prezidentského postu nadpoloviční většinou zvolen irácký prezident Fuad Masum, a stal se tak druhým etnickým kurdským prezidentem Iráku v historii. Nástupce al-Málíkího ve funkci předsedy vlády přebíral Haider al-Abadi, představitel šíitské frakce Islámu (BBC, březen 2015).

1.3.2. Současný Afghánistán

Bývalý prezident Hamíd Karzái, který byl do úřadu zvolen v roce 2001, předal své prezidentské křeslo svému nástupci Ašrafu Ghanímu v září 2014, tedy ještě před koncem odchodu amerických jednotek z republiky. I přes fakt, že během Karzáiho vlády byla země v permanentním vojenském konfliktu, pod jeho taktovkou se v Afghánistánu podařilo zlepšit některé aspekty sociálního života obyvatel. Za nejúspěšnější se považuje jeho přičinění ke zvyšování gramotnosti obyvatel. V roce 2001 navštěvovalo školu pouze 21 % všech afghánských dětí, přičemž v roce 2011 to bylo až 97 % (BBC, duben 2014).

Prezidentské volby konané v červnu byly prvním demokratickým předáním nejvyšší moci v zemi, ovšem jejich průběh neprobíhal zcela hladce. Již po prvním kole se objevily spekulace o zmanipulování výsledků, a jejich oficiální vyhlášení tak trvalo několik měsíců. V září, při jmenování nového prezidenta do funkce, došlo na východě země k bombovému útoku a následné ozbrojené přestřelce, při které zemřelo sedm bojovníků Tálibánu, čtyři policisté a dva civilisté. Prezident Ašraf Ghaní zastával významné funkce již ve vládě bývalého prezidenta Karzáiho, např. mu patřil post prezidentského poradce, kde fungoval jako prostředník mezi afghánskou vládou a mezinárodními organizacemi. Uvažovalo se o něm taktéž jako o možném nástupci generálního tajemníka OSN Kofiho Annana (iDnes.cz, 2014).

I když se odchod většiny amerických vojsk z Afghánistánu uskutečnil teprve před několika měsíci, prezident Ghaní v současnosti vyzývá amerického prezidenta Baracka Obamu ke zvážení nejzazšího termínu úplného stáhnutí amerických jednotek ze země. V současnosti se na území Afghánistánu stále nachází kolem 11 000 amerických vojáků, především bojových trenérů, poradců a členů proti-teroristických jednotek. Do roku 2016 by se měly americké ozbrojené síly ztenčit o polovinu a v roce 2017 by se měla americká vojenská přítomnost omezit pouze na „normální“ ambasadní bezpečnostní kontingent. K dnešnímu dni tak vojáci armády USA podporují afghánské vojenské jednotky v boji proti malé frakci Islámského státu a především proti teroristické organizaci Tálibán, která však v roce 2015 připustila otevřená mírová jednání. Prezident Ghaní prohlásil, že půda pro mír nebyla za posledních 36 let nikdy

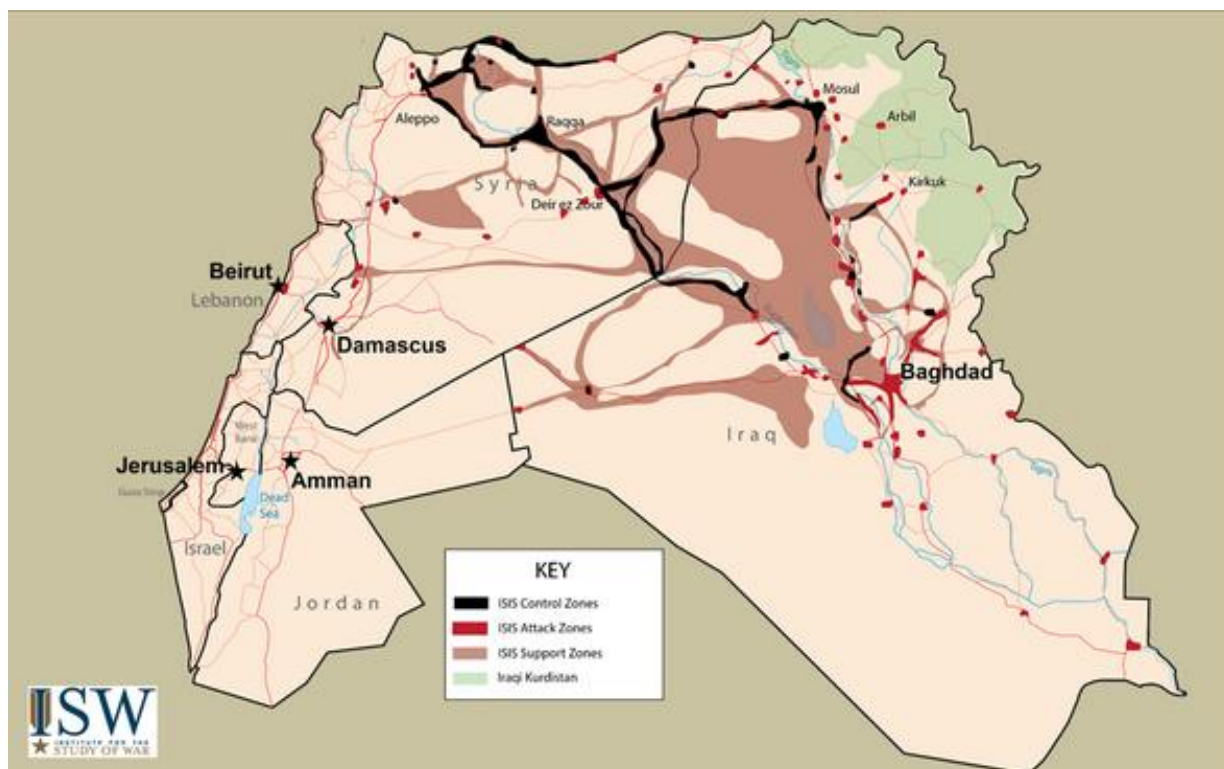
lepší. Budoucí politický vývoj v Afghánistánu je však nejednoznačný a jen těžko předvídatelný (Huff Post, únor 2015).

1.3.3. Islámský stát a hrozby budoucího vývoje

Za největší regionální i světovou bezpečnostní hrozbu v současnosti je považována militantní skupina Islámský stát- IS, taktéž známá pod názvy Islámský stát v Iráku a Sýrii- ISIS a Islámský stát v Iráku a Levantě- ISIL. Pod těmito jmény se skrývá radikální sunnitská skupina džihádistických ozbrojenců, vycházející především z ideologie Al-Káidy (Blízkovýchodní stránky Marka Čejky, 2014). Brutální taktiky této organizace, zahrnující masové vraždění, únosy členů náboženských a etnických menšin a popravy vojáků a novinářů, vyvolaly rozhořčení po celém světě a následně americkou vojenskou intervenci. Cílem IS je vytvořit kalifát, jednotný teokratický stát, jemuž by vládl jeden politický i náboženský vůdce podle islámského práva šaría. I když bylo původním plánem zaměřit se na Irák a Sýrii, představitelé IS chtějí rozšířit svou ideologii i do Jordánska, Libanonu a Palestiny. Tuto myšlenku podporují radikální muslimové z celého světa, kteří vyjadřují podporu svému vůdci, Abu Bakrovi al-Baghdadi (BBC, září).

Kořeny IS sahají až k vůdci Abu Musab al-Zarkávímu, který byl stoupencem irácké Al-Káidy, jejíž praktiky byly však mnohem více extrémní. Po jeho smrti v roce 2006 vznikla zastřešující organizace Islámský stát v Iráku- ISI. Toto uskupení bylo však oslabeno přítomností americké armády v zemi a opětovné vzkříšení ISI nastalo až v roce 2010, kdy se do jejího čela postavil al-Baghdadi. Po roce 2010 se vliv ISI přenesl i do válkou sužované Sýrie. V roce 2013 al-Baghdadi oznámil sloučení sil v Iráku a Sýrii, a vytvořil tak ISIL- Islámský stát v Iráku a Levantě. Na konci roku 2013 se ISIL opět zaměřil na dění v Iráku, především na vztahy mezi vládnoucími Šiity a menšinovými Sunnity, a s pomocí místních kmenů získal kontrolu nad centrálním městem Fallúdža. Následujícího roku pak ISIL převzal moc nad desítkami měst a vesnic, deklaroval vytvoření kalifátu a vrátil se k opětovnému názvu Islámský stát (BBC, září 2014)

Obrázek 1: Operační působnost IS, Leden 2015

Zdroj: Institute for the study of war, leden 2015

Na obrázku 1 je vyznačena operační působnost Islámského státu v lednu 2015. Oblasti vytyčené černou barvou představují ty zóny, nad nimiž IS získal plnou kontrolu – v Iráku se jedná především o území sunnitského trojúhelníku, zahrnující města Fallúdža, Ramadí a Tikrít. Červená barva potom znázorňuje ty oblasti, které čelí útokům ze strany IS. Nejvýznamnějším iráckým cílem IS je hlavní město Bagdád. Na územích označených tmavě hnědou barvou, převažující od středu na sever Iráku, se IS těší značné podpoře ze strany radikálních muslimů (Institute for the study of war, leden 2015).

Tato džihádistická organizace neoficiálně čítá až 31 000 bojovníků v Iráku a Sýrii, přičemž významný počet přívrženců IS jsou cizinci z 81 zemí světa. V současnosti se předpokládá, že pod úplnou nebo částečnou kontrolou IS se nachází až 8 milionů lidí, kteří se musí podrobit extrémnímu islámskému právu šaría (BBC, září 2014). Brutalita, útlak a porušování lidských práv Islámským státem vyústil v září 2014 v mezinárodní intervenci a koaliční boj v Sýrii i Iráku. Podle USA je do mezinárodní bojové akce proti IS zapojeno přes 60 států, a proti teroru aktivně vystupují i místní autonomní celky, jako např. irácký Kurdistan. Koaliční jednotky pak vysílají do terénu

své pozemní bojové útvary, leteckou flotilu i humanitární organizace, které se snaží zmírnit dopady konfliktu na civilní obyvatelstvo (CNN, únor 2015). Některé zdroje uvádějí, že IS se chce rozpínat i za hranice Sýrie a Iráku a vytvořit tzv. „světový kalifát“. Jelikož přívrženci IS pochází i z mnohých evropských států, je třeba hrozbu teroru IS považovat nejen za regionální, ale už i světový problém. Působení Islámského státu a jeho ultra-radikální ideologie tak negativně ovlivňuje ekonomickou, sociální i politickou stabilitu jak Iráku, tak Afghánistánu.

2. Hlavní vlivy na ekonomický vývoj Iráku a Afghánistánu

V předchozí kapitole jsme se stručně seznámili s vývojem událostí Iráku i Afghánistánu po 2. světové válce. Je patrné, že politické turbulence v obou zemích po roce 1945 až do současnosti značně ovlivnily ekonomickou situaci v těchto státech. Především výdaje na zbrojení, ničení strategických cílů a následná rekonstrukce přispěly k nestabilitě hospodářské výkonnosti, stejně jako rozsáhlá korupce uvnitř zemí. Historické aspekty konfliktů se tedy značně podílí na ekonomickém vývoji Iráku i Afghánistánu. Kromě střídajících se režimů v nedávné historii má na ekonomickou situaci v obou zemích vliv i jejich hospodářská struktura. Ekonomie Iráku je do vysoké míry poznamenána plošnými sankcemi OSN, uvalenými v roce 1990 a trvajících až do roku 2003, a je nesporně determinována vývojem na trhu ropy, v jejíž produkci a exportu Irák patří mezi největší světovou špičku. Naproti tomu hospodářství v Afghánistánu, zničené dekadami bojů, je silně závislé na produkci opia a na vývoji ekonomiky v okolních státech. V poslední řadě pak na ekonomickou situaci v Iráku i Afghánistánu působí i politické a sociální aspekty. Nepřiměřená úloha státu v hospodářství a korupce silně přispívají k nespravedlivému přerozdělování příjmů ve společnosti, což se poté odráží na životní úrovni obyvatelstva. Náboženství a etnicita také mnohdy znesnadňují rovnoměrný ekonomický vývoj, jelikož jednotlivé frakce mezi sebou neustále vyvolávají hádky a spory, které obyvatelstvo značně ekonomicky vyčerpávají. Pro zmírnění dopadů dlouholetých ozbrojených konfliktů jsou pak v Iráku i Afghánistánu přítomny mezinárodní humanitární organizace, které svou zahraniční rozvojovou pomocí přispívají k plynulejší rekonstrukci hospodářství v obou těchto zemích.

2.1. Aspekty irácké ekonomiky

Jak již bylo řečeno, ekonomická situace v Iráku závisí na mnoha rozdílných aspektech. V této kapitole se podíváme na ty nejzásadnější, které hospodářský vývoj nejvíce ovlivnily, a které přispěly k dnešní podobě irácké ekonomiky. Nejdříve se opět podívám zpět do historie, jelikož jednotlivé vládnoucí strany a jejich politiky se významně podílely na utváření ekonomického prostředí, následně se zaměřím na dopady ekonomických sankcí uvalených na Irák v 90. letech a nakonec se budu věnovat vybraným politickým a sociálním aspektům, které jsou důležitou součástí iráckého hospodářství.

2.1.1. Historické aspekty

Z první kapitoly této diplomové práce je patrné, že Irák od konce 2. světové války, tedy od roku 1945, prošel významnými změnami ve vládnoucích složkách země. Každý z těchto režimů se svou politikou zásadně podepsal na ekonomickém vývoji Iráku, i když ne vždy byl vliv vládnoucích stran pozitivním přínosem pro státní hospodářství.

V roce 1950 přišel předseda vlády as-Saíd s programem velkých rozvojových projektů za účelem zvýšit celkovou hospodářskou výkonnost země, ale také s cílem zvýšit životní úroveň obyvatelstva. Tyto projekty as-Saíd nastartoval změnami v ropném sektoru, když byla podepsána smlouva s Iraq Petroleum Company, která zvyšovala podíl irácké vlády na celkovém zisku, a to v poměru 50 % ku 50 %. Tyto zisky, přesněji okolo 70 % z nich, pak měly být investovány do rozvoje země, především do infrastruktury a dlouhodobých projektů. Na výstavbu nových silnic bylo vyčleněno 14 % výdajů a jejich síť se rozrostla z 500 km v roce 1944 na 1 600 km v roce 1955. Problémem však byla nerovnoměrnost investic, jelikož k modernizaci komunikací docházelo pouze ve středu a na severu země. Dalším významným cílem bylo nastartovat zemědělské reformy pomocí obnovení systémů na regulaci záplav, zavlažování a budování přehrad a rezervoárů. Na veškeré zemědělské projekty bylo

vyhrazeno 45 % plánovaných výdajů, což bylo často kritizováno ze stran opozice, která doporučovala alokovat více zdrojů do sociální sféry, tedy do zdravotnictví, do bytové výstavby a vzdělání, což by přispělo ke zvýšení životní úrovně většiny obyvatel (Gombár, 2013, s. 440–480).

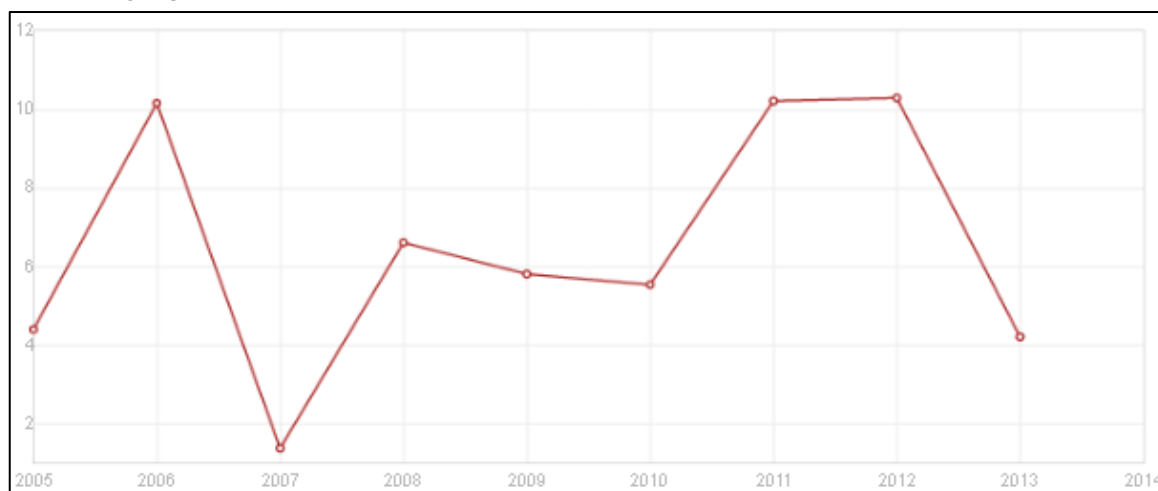
I přes rozvojový plán as-Saída byla na počátku 60. let země naprosto ekonomicky vyčerpaná z důvodu četných vnitřních rozbrojů a občanské války proti Kurdům. Tato celonárodní krize vygradovala v roce 1963 nástupem vlády strany Baas, která v zemi zavedla četné socialistické přeměny. Tyto reformy se projevovaly především znárodněním bank, pojišťoven a soukromých společností. Toto znárodnění však nebylo prováděno z čistě ekonomické nutnosti, nýbrž z hlediska politického, s cílem upevnit státní moc ve všech sférách Iráku (Gombár, 2013, s. 480). Tyto tzv. „socialistické zákony“ sloužily zejména k jasnému rozdělení mezi veřejný a soukromý sektor, kde nejvýznamnějším počinem bylo úplné znárodnění naftových společností- Iraq Petroleum Company v roce 1972 a Basrah Petroleum company v roce 1975. Následkem bylo výrazné zvýšení příjmů z ropy, a to z 575 milionů USD v roce 1972 na 15 miliard o 6 let později, načež vláda prohlásila těžbu nerostných surovin za absolutní státní monopol, kde není připouštěn žádný zahraniční kapitál. Vzrostl tedy podíl státního sektoru z 12,6 % v roce 1969 na 74 % v roce 1976, přičemž nejvýznamnější byla úloha státu v ropném odvětví. (Gombár, 2013, s. 480). V této době se Irák těšil dosud nevídanému ekonomickému boomu a z chudé zaostalé země se začal stávat bohatý ropný stát, který budoval výrobní sektor, omezoval dovoz průmyslových výrobků a zvyšoval vývoz ostatních neropných komodit. Rozrostly se investice do infrastruktury, především do projektů zavlažování a distribuce pitné vody, do výstavby nových silnic a železnic, do elektrifikace venkova a do modernizace zdravotního systému (Encyclopedia Britannica, srpen 2014a).

V roce 1980 byl Irák druhou největší ekonomikou v arabském světě, hned po Saudské Arábii. Tento hospodářský pokrok 70. let však byl zastaven v roce 1980, kdy vypukla Irácko-iránská válka. Došlo ke zpoždění v plnění cílů, mnohé projekty musely být pozastaveny a došlo k devastaci fyzické infrastruktury země, zejména na jihovýchodě, který byl centrem veškerých bojů (Encyclopedia Britannica, srpen 2014a). Během osmileté války došlo k výraznému poklesu HDP především kvůli snížení vývozu ropy a irácké hospodářství se v roce 1988 nacházelo ve stavu naprostého vyčerpání.

Celkové finanční ztráty se pohybovaly kolem 500 miliard USD a zahraniční zadluženost se zvýšila na 80 miliard USD (Gombár, 2013, s. 519). Mezi léty 1987–1990 se irácká ekonomika liberalizovala s cílem přilákat zahraniční investory, ovšem po anexi Kuvajtu Irákem v roce 1990 a následně uvalenému embargu na Irák ze strany OSN se hospodářství dostalo do další krize. Americké letecké útoky zničily další silniční síť a rok po válce v Zálivu klesl HDP až na čtvrtinu jeho předchozí úrovně. V 90. letech byla přesná ekonomická data z Iráku jen těžko dostupná, ale irácká ekonomika v důsledku uvaleného embarga strádala dalších pět let, a bylo to až se zavedením programu „ropa za potraviny“ v roce 1997, kdy HDP opět začal vykazovat pozitivní roční nárůst (Encyclopedia Britannica, srpen 2014a).

Hospodářská situace se opět zhoršila po vypuknutí války v Iráku v roce 2003, kdy výrazně poklesla produkce ropy a ekonomika musela čelit dalším závažným problémům jako vysokému růstu inflace, sabotážím v ropném průmyslu, vysoké míře nezaměstnanosti a zničené infrastruktuře. Především nedostatek kvalifikovaných odborníků a zastaralé technologie zabraňovaly úspěšné a efektivní hospodářské rekonstrukci Iráku. Lehké náznaky zlepšení se objevily v roce 2007, kdy došlo ke snížení bezpečnostního pnutí v zemi, nicméně nedostatečná infrastruktura, pokračující násilí a korupce i nadále zpomalují ekonomický růst (Encyclopedia Britannica, srpen 2014a).

Graf 2: Vývoj HDP v letech 2005–2014, roční % změna

Zdroj: Vlastní zpracování autorky, The World Bank, 2015

Z grafu 2 je viditelné, že HDP v Iráku vykazuje značnou nestabilitu a mezi léty 2005–2014 výrazně fluktuuje. HDP úzce souvisí s politickou a bezpečnostní situací v zemi, a jak již bylo řečeno, od roku 2007, kdy vnitrostátní konflikt mírně ustal, se ekonomická situace začala zlepšovat. Od roku 2011 vidíme stagnaci a opětovný pokles HDP, který je zapříčiněn především sílícím postavením Islámského státu. Proto lze předpokládat, že HDP bude značně nestabilní i v budoucích letech, dokud se nezlepší bezpečnostní situace v tomto regionu.

V průběhu 70 let, tedy od konce 2. světové války až do současnosti, Irák prošel nesčítelným množstvím rozvojových plánů. Avšak žádný z těchto plánů nebyl nikdy zcela naplněn, a to z několika zásadních příčin. Většina rozvojových plánů byla financována z příjmů z ropy, ovšem tyto příjmy byly kvůli mnohým válečným krizím značně nestabilní a nepředvídatelné, a tak nedocházelo k dodržování kvót a předpokladů plnění. Za další, změny politických režimů v zemi vedly k častému přepracování hospodářské politiky, a tím i k zásadním změnám v determinaci cílů rozvoje. Také nedostatečně koordinovaná měnová a obchodní politika, společně se zvyšováním neproduktivních vládních výdajů, přispívaly k chaotickému řízení a plnění rozvojových plánů, které tak nebyly nikdy dokončeny. Z těchto příčin tedy vyplývá, že bez stabilního politického a bezpečnostního prostředí jde jen velmi těžko v zemi provést účinnou hospodářskou rekonstrukci (Látka a kol., 1975, s. 69).

2.1.2. Ekonomické aspekty

Jak je patrné z předchozí kapitoly, nestabilní politické klima v Iráku se značně podílelo na nepříznivém vývoji ekonomického prostředí v zemi. Více než 50 let neustálých konfliktů, vnitrostátních i mezinárodních, vedlo k rozsáhlému vyčerpání zdrojů, jak přírodních, tak i lidských. Markantní dopad na irácké hospodářství pak měla rezoluce Rady bezpečnosti (RB) OSN č. 661 ze srpna 1990, přijatá v návaznosti na irácké obsazení Kuvajtu. Tato rezoluce nařizovala celosvětové sankce a embargo na vývoz zbraní do Iráku, a byla následována námořní bloádou a stanovením důsledného sankčního režimu OSN v průběhu následujících let.

(Gombár, 2013, s. 521). Kromě střídajících se vládních režimů od poloviny 20. a na počátku 21. století, variability rekonstrukčních politik a prosazování různých rozvojových programů, ekonomická situace v Iráku byla a je do značné míry taktéž determinována strukturou hospodářského prostředí, které se orientuje především na produkci a vývoz ropy.

2.1.2.1. Sankční režim OSN

Důvodem sankčního režimu OSN, uvaleného na Irák jako odezva na iráckou okupaci Kuvajtu, bylo dosažení politicko-strategických cílů jak ze strany OSN, tak i mezinárodního společenství. V první řadě se sankce zaměřovaly na úplné a bezpodmínečné odzbrojení Iráku v oblasti zbraní hromadného ničení, ovšem politické špičky USA využívaly těchto prostředků ke svým záměrům svrhnout nepohodlný diktátorský režim Saddáma Husajna. 3. dubna 1991, měsíc po ukončení války v Zálivu, byla přijata rezoluce RB OSN č. 687 - často také nazývána „matka všech rezolucí“- stanovující celou řadu podmínek, po jejichž splnění měly být uvalené sankce na Irák zrušeny. Ty nejdůležitější deklarovaly stoprocentní destrukci zbraní hromadného ničení, splácení reparací do Kompenzačního fondu OSN a uhrazení vysokého zahraničního dluhu. Celkově tyto sankce díky jejich rozsahu a nevídané tvrdosti neměly v poválečné historii RB OSN obdoby, což se projevilo v 2. polovině 90. let na kritické životní situaci iráckého civilního obyvatelstva (Khalid, 2011, s. 8).

Sankční režim OSN měl oslabit politický, ekonomický i vojenský vliv Iráku v regionu, a pomocí všeobecného embarga a zákazu dovozu mělo dojít k zamezení opětovného budování vojensko-průmyslové základny. Od roku 1991 byl tedy Irák povinen platit 30 % svých ropných zisků do Kompenzačního fondu OSN, hradit činnost OSN na svém území a obecně bylo vzneseno rekordních 2,5 milionů finančních požadavků na odškodnění (Khalid, 2011, s. 9–10). Sankcemi byl dalekosáhle postižen i ropný sektor, zajišťující většinu příjmů do státní pokladny Iráku, když byl stanoven strop na vývoz ropy v hodnotě 1,6 miliard USD, jenž měl sloužit k nákupu nezbytných potravin a léků pro civilní obyvatelstvo. Tyto tvrdé podmínky měly však primárně negativní vliv na ochotu iráckého režimu

spolupracovat. „*Tehdy Irák odmítl vývoz ropy výměnou za potraviny s odůvodněním, že sankce jsou protiprávní, porušují iráckou suverenitu a je třeba je zrušit.*“ (Gombár, 2013, s. 528). K akceptaci programu „ropa za potraviny“ iráckou vládou tedy došlo až v roce 1996 přijetím rezoluce RB OSN č. 986, umožňující vyvézt ropu v hodnotě 2 miliard USD a nakoupit tehdy zcela nedostačující potraviny či lékařské pomůcky. Těžká ekonomická a finanční krize přispěla k postupnému zmírňování embarga a rozšiřování dováženého zboží. Zisky z prodeje ropy tak mohly být využity na investice do energetického a zemědělského sektoru, na rekonstrukci vodní a odpadové infrastruktury, a poté i na obnovu transportu a komunikací. Ovšem statistická data ukazují, že byla dovezena necelá polovina zboží a pomalá redistribuce zabraňovala dodávkám do nejvíce postižených a nejpotřebnějších oblastí. Část importů tak zůstávala ležet ve skladech, aniž by byla přidělena strádajícímu obyvatelstvu (Khalid, 2011, s. 10–11).

Sankce však nebyly dokonale zaměřeny na vládnoucí diktátorský režim a přímo či nepřímo byly postiženy široké vrstvy civilního obyvatelstva, zatímco irácká politická elita z nelegálních vývozů ropy financovala výstavbu svých megalomanských paláců a vydržování neúměrného bezpečnostního aparátu. Zbytek země byl však silně zasažen humanitární katastrofou, která měla za následek silnou degradaci ve zdravotní, ekonomické i sociální oblasti. V roce 1989 činil HDP na obyvatele okolo 2 800 USD, přičemž v roce 1995 byl tento ukazatel více jak čtrnáctkrát menší. I když v průběhu 90. let docházelo k postupnému navyšování stropu ropných exportů, HDP přesto zůstával jen zlomkem své hodnoty dosahované před válkou v Zálivu. Postupně se tak začaly objevovat obavy z neúměrného dopadu hospodářského embarga na běžné civilní obyvatelstvo, které bylo vystaveno naprostému porušování humanitárního práva (Gombár, 2013, s. 529). Ekonomické sankce tak z počátku zabraňovaly obnově a opravě infrastruktury a elektráren, zákaz dovozu zemědělského vybavení vyústil v absolutní nedostatek produkce potravin a dostupnosti zdrojů čisté vody. Markantně se zvýšila korupce, kriminalita i prostituce, nepravidelnost dodávek elektřiny se zintenzivnila, nemocnice trpěly kritickým nedostatkem potřebného vybavení a léků a značně se zhoršily již tak špatné hygienické podmínky ve většině oblastí Iráku. Nejzávažnější však byl obrovský nárůst dětské podvýživy a úmrtnosti obyvatelstva. Před rokem 1990 ukazatele lidského rozvoje řadily Irák na 54. příčku celosvětového žebříčku, přičemž v roce 1995 se propadl až na místo 117. V roce 1987 byla

očekávaná délka života v Iráku 65 let, o 8 let později byla stanovena a 58 let s klesající tendencí. Přístup k čisté pitné vodě mělo na konci 80. let 92 % obyvatel, v roce 1997 bylo dostupných pouze 40 % potřebných prostředků na čištění závadné vody. Právě z důvodu kontaminované vody a špatných hygienických podmínek se začaly v Iráku šířit nemoci, které se již na konci 20. století považovaly za vymýcené. V roce 1997 se objevilo na 10 000 případů cholery, přičemž před válkou v Zálivu nebyl evidován ani jeden. Odhaduje se, že během sankčního režimu OSN každý měsíc zemřelo 5 000–6 000 iráckých dětí a 30 % populace bylo chronicky podvyživeno (MAPW, 1998).

Tyto negativní dopady ekonomického embarga postupně vedly k polarizaci Rady bezpečnosti. Spojené státy s podporou Velké Británie neústupně trvaly na splnění všech podmínek stanovených v rezolucích RB a připouštěly zrušení sankcí jen za předpokladu svržení saddámovského autoritativního režimu. Na druhé straně stála skupina států tvořená Ruskem, Francií a Čínou, která požadovala zmírnění sankcí plynoucích z úspěšného plnění podmínek iráckou vládou. Silná kritika sankčního systému a vzniklá problematická humanitární situace se ozývaly i z pléna kompetentních činitelů OSN. Na důkaz vážnosti rezignoval na svůj post koordinátora OSN pro humanitární záležitosti Denis J. Halliday, který označil sankční režim za genocidu proti civilistům. Neefektivita a nehumánnost programu „ropa za potraviny“ donutily k demisi i jeho nástupce Hanse von Sponecka, a k zpochybnění otázky legálnosti ekonomických zákroků se přidal i generální tajemník OSN Kofi Annan (Khalid, 2011, s. 12–17).

Celková hospodářská situace v Iráku se během let 1991–2003 podstatně zhoršila. Uvalené stropy na vývoz ropy vedly k radikálnímu snížení příjmů do státního rozpočtu a veškeré finanční a ekonomické transakce byly zmrazeny. Po uvalení sankčního režimu Irák přestal splácet svůj enormní dluh ve výši 60 miliard USD a na poválečnou rekonstrukci energetické sítě by potřeboval disponovat nejméně 31 miliardami USD. I když v průběhu 90. let docházelo k pomalému uvolňování vývozních bariér v ropném sektoru, irácké těžbařské odvětví nebylo schopné vyprodukovat více než 1,9 milionů barelů denně, což představovalo asi dvě třetiny předválečných kapacit země. Oživit produkci ropy bylo možné jen za podpory zahraničních investorů do tohoto sektoru, což ovšem rezoluce RB OSN

neumožňovaly. Situace se změnila, když byl v roce 1999 ropný strop zcela odstraněn a o rok později se Irák dostal na úroveň těžby před rokem 1990 (Khalid, 2011, s. 10–12). Situace však nadále zůstávala kritická v oblasti odzbrojení Iráku. V říjnu komise UNSCOM⁸ prohlásila, že se Irák stále nezbavil všech svých biologických zbraní, především vývoje chemické látky WX. Nejasné byly i výsledky šetření týkajících se balistických raket SCUD a do počátku roku 2003 se nepodařilo najít usvědčující důkazy o iráckém držení zbraní hromadného ničení. RB OSN v květnu roku 2003 schválila americkou správu Iráku a zrušila ekonomické sankce, které sice měly za následek omezení zbrojního potenciálu Iráku, ale také po sobě zanechaly vážnou humanitární krizi, se kterou se Irák potýká dodnes (Khalid, 2011, s. 19–26).

2.1.2.2. Struktura ekonomiky a ropný průmysl

Na celkovou hospodářskou situaci a její vývoj v Iráku má enormní vliv i struktura irácké ekonomiky. Irák, země nacházející se v oblasti Blízkého východu, je dnes jedním z největších producentů ropy světa. Ovšem historicky, díky geografickému rozložení státu a především díky vodní síti řek Eufrat a Tigris, byl Irák vždy značně zaměřen na zemědělskou výrobu. Do poloviny 20. století bylo irácké hospodářství výlučně závislé na zemědělství, ovšem po revoluci v roce 1958 se hospodářství začalo silně industrializovat a orientovat na těžební sektor ekonomiky. Zemědělská produkce, tradičně představující jednu třetinu až jednu čtvrtinu iráckého HDP, tak od konce 60. let začala markantně zaostávat, a v současnosti tvoří pouze okolo 3 % HDP (Encyclopedia Britannica, srpen 2014b).

Po roce 1958 vynaložila irácká vláda značné úsilí na oživení zemědělského sektoru v podobě několika zemědělských reforem, z nichž nejdůležitější byla kolektivizace půdy, avšak složité přírodní podmínky zabraňují zvýšení výkonu v oblasti zemědělské produkce. Mezi nejzávažnější problémy sužující irácké zemědělství se řadí vysoká salinita půdy a opakující se sucha, která jsou střídána silnými záplavami. Pro efektivní

⁸ Zvláštní komise OSN pro Irák

využití potenciálu orné půdy je tak zapotřebí vybudování rozsáhlého zavlažovacího systému a výstavba vodních nádrží, které by pokryly 8 milionů hektarů úrodné půdy. Střídání vlád a zemědělských politik, stejně jako devastace zemědělských infrastruktur během ozbrojených konfliktů a nedostatek moderní zemědělské techniky však představují nepřekonatelné překážky pokroku a nenasvědčují žádnému výraznému rozvoji zemědělství v Iráku (Encyclopedia of the Nations, 2015). I přes to, že se zemědělský sektor podílí na HDP Iráku pouze ze 3 %, zůstává stále hlavním zdrojem obživy pro většinu obyvatel a představuje největší zdroj zaměstnanosti v rurálních oblastech země, ve kterých žije asi jedna třetina celkové populace. Neefektivita a slabá každoroční úroda nutí obyvatele k migraci do měst, přesto je v sektoru zemědělství zaměstnáno přes 20 % veškeré pracovní síly. Zemědělská produkce v Iráku je tedy zcela neúměrná demografickému rozložení a vývoji v zemi, a Irák je tak silně závislý na importech potravinových zásob ze zahraničí. Podle Organizace pro výživu a zemědělství pod záštitou OSN (FAO⁹) představoval IDR¹⁰ (ukazatel závislosti dovozu) pro obilí 56 % v roce 2007, a po extrémním suchu v roce 2008 až 76 %. Analýza FAO taktéž ukazuje, že v roce 2007/2008 bylo odhadnuto na 930 000 ohrožených Iráčanů nedostatkem potravy a dalších 6,4 milionů Iráčanů se pohybuje na hraně potravinového ohrožení (FAO Investment Centre, 2012).

Jak již bylo řečeno v předchozích kapitolách, ropný sektor představuje základní pilíř irácké ekonomiky. Území Iráku leží na severním konci jedné z nejbohatších naftových zón světa a již v roce 1927 byla zahájena těžba nafty na sever od Kirkúku. Koncesi na těžbu ropy získala v roce 1925 společnost Turkish Petroleum Company, později přejmenovaná na Iraq Petroleum Company, skládající se ze 4 ropných společností se stejným podílem. Těžba ropy se však mnohonásobně zintenzivnila až po přelomu 20. století, a stala se tak významným faktorem vývoje irácké ekonomiky po 2. světové válce. Již v roce 1958 příjmy z ropného sektoru představovaly 61,7 % všech příjmů státního rozpočtu, které pak měly být použity výhradně na výstavbu infrastruktury a rozvoj dlouhodobých projektů. Irák se také aktivně podílel spolu s Iránem, Kuvajtem, Venezuelou a Saudskou Arábií na založení Organizace zemí vyvážejících ropu-

⁹ Food and Agriculture Organization of the United Nations

¹⁰ Import Dependency Ratio

OPEC¹¹, jež v současnosti kontroluje až 75 % ropných světových zásob (Gombár, 2013, s. 568).

Tabulka 1: Těžba ropy v Iráku

Těžba ropy v Iráku od roku 1945 do roku 1991			
Rok	Těžba (v milionech tun)	Výnosy	
		IQD (mil)	USD (mil)
1946	4,6	2,3	
1948	3,4	2	
1950	6,5	5,3	
1953	28	49,9	
1955	33	84,4	
1958	35,8	79,9	
1963	55,6	125,9	
1965	63,2	133,9	
1968	72,6	170	
1971	4,5		840
1973	9,9		1 843
1974	30,5		5 700
1976	46		8 500
1978	54,6		10 200
1980	124,8		25 281
1981	49,6		9 800
1984	60		11 200
1986	83,9		6 600
1988	133,3		11 700
1990	101,3		18 909
1991	15,1		2 819

Zdroj: Vlastní zpracování autorky, Gombár, 2013

Jak je patrné níže z tabulky 1, množství vytěžené ropy úzce souviselo s fluktuací politické situace a střídajících se režimů po 2. světové válce. Nejmarkantněji se degradace ropného průmyslu projevila mezi léty 1968–1970, když v roce 1968 strana Baas uskutečnila převrat a nastolila v zemi krvavý autoritářský režim. Naopak vysoký nárůst těžby Irák zaznamenal v roce 1979 po nástupu Saddáma Husajna k moci, který

¹¹ Organization of Petroleum Exporting Parties

však opětovně rapidně klesl po započetí Iránsko-irácké války v roce 1980. Během této války docházelo k častým sabotážím ropných infrastruktur a úmyslnému ničení ropovodů, což si v budoucnu vyžádalo nákladnou rekonstrukci a vysoký příliv zahraničních investic.

Tabulka 2 Těžba ropy v Iráku po roce 1991

Rok	Těžba (v milionech tun)	Rok	Těžba (v milionech tun)
1991	15,1	2001	118,6
1992	21,1	2002	100,4
1993	25,4	2003	65
1994	27,4	2004	99,8
1995	27,8	2006	99,1
1996	28,7	2007	103,6
1997	57,3	2008	117,9
1998	106,7	2009	118,7
1999	124,5	2010	119,1
2000	127,6	2011	130,3

Zdroj: Vlastní zpracování autorky, Gombár, 2013

Tabulka 2 zahrnuje těžbu ropy od roku 1991, tedy od ukončení okupace Kuvajtu a zahájení sankčního režimu OSN. V roce 1990 Irák vyprodukoval 101,3 milionů tun ropy, zatímco o rok později ekonomické embargo a ropný strop nedovolovaly Iráku vytěžit více než 16 milionů tun. Tvrdé podmínky trvaly v Iráku až do roku 1997, kdy se Rada bezpečnosti OSN uvolila zmírnit, a nakonec zcela odstranit ropný strop v roce 1998. Po následující čtyři roky se produkce pohybovala nad 100 miliony barelů vytěžené ropy ročně, ovšem americká invaze do Iráku v roce 2003 tento růst zpomalila, avšak ne zcela zastavila. V posledním desetiletí se tak Irák opět dostává mezi nejvýznamnější producenty a exportéry ropy.

V současnosti je ropný sektor páteří irácké ekonomiky. Zisky z ropy tvoří 90 % celkových příjmů do státního rozpočtu a představují 80 % celkových finančních toků

ze zahraničního obchodu. V roce 2014 byl Irák druhým největším producentem ropy z členských států OPEC a disponuje pátou největší zásobou této suroviny na světě, hned po Venezuele, Saudské Arábii, Kanadě a Iránu. Irák tedy drží okolo 144 miliard barelů- tedy 18 % ověřených zásob surové ropy v oblasti Středního východu a téměř 9 % celkových světových rezerv. I když tedy Irák na svém území vlastní rozsáhlé zásoby surové ropy, růst její produkce značně zaostává za ambiciózními cíli stanovenými iráckou vládou, a to především kvůli nedostatečné infrastruktuře a nestálé politické situaci. Nerovnoměrné rozložení ropných nalezišť také rozdmýchává nepokoje mezi etnickými a náboženskými frakcemi uvnitř země, jelikož většina nerostných surovin se nachází na severu na území iráckého Kurdistánu a v jižních šíitských oblastech, kde se dokonce vyskytuje na 60 % celkových zásob země (EIA, 2015). Na severu tedy operuje North Oil Company (NOC) spolu s Midland Oil Company (MDOC), na jihu země zase South Oil Company (SOC) a Mission Oil Company (MOC) a ropa na území iráckého Kurdistánu je spravována Kurdskou regionální vládou (KRG). V roce 2014 stoupla těžba ropy v porovnání s předchozím rokem asi o 300 000 barelů za den, a to i přes sílící útoky na ropnou infrastrukturu ze strany Islámského státu, který donutil k zastavení produkce některé z ropných plošin operujících na severu země (EIA, 2015).

Islámský stát zaútočil na Irák z počátku října 2014 a zabral město Mosul, jedno z nejdůležitějších míst na severu země. Svou ozbrojenou přítomností IS narušil chod ropných rafinérií v těchto severních oblastech a mnohé ropné společnosti byly nuceny pozastavit své výzkumné projekty, které by mohly způsobit zpomalení vývoje v budoucnu. Produkce na jihu země, která zajišťuje 95% celkových exportů Iráku, však ovlivněna nebyla, stejně jako oblast iráckého Kurdistánu. Ropu z dobytých rafinérií, z krádeží ze skladních tanků, ropovodů i benzínových stanic nadále IS užívá k jejímu prodeji na černém trhu, čemuž se snaží zabraňovat jak KRG a Turecko, tak i mezinárodní bezpečnostní jednotky. I přes veškeré snahy irácké vlády jsou ambiciózní plány na rekonstrukci a obnovu ropovodů a těžebních infrastruktur neustále ohrožovány četnými sabotážemi ropných polí i útoky na zaměstnance naftařských společností. Ropný průmysl se tak opět dostává do problémů z hlediska produkce, bezpečnosti i budoucího vývoje (EIA, 2015).

2.1.3. Politické a sociální aspekty

Kromě ekonomické struktury Iráku mají na jeho hospodářský vývoj taktéž vliv ostatní faktory, mezi které patří například politické a sociální aspekty. V předchozím textu jsme viděli, že od konce 2. světové války se Irák potýkal se zásadními změnami ve struktuře státního vedení, což se projevovalo v nestabilním výkonu ekonomiky. V této kapitole se tedy zaměřím na úlohu státu v ekonomice, především pak na jeho nedostatky a problematiku korupce. Z historie také víme, že turbulentní vývoj Iráku byl taktéž zapříčiněn ozbrojenými konflikty mezi jednotlivými etnickými skupinami obyvatel a různými náboženskými frakcemi, které hájí své postavení na území iráckého státu. Vývoj a stabilita sociální sféry patří tedy mezi klíčové faktory určující prosperitu ekonomického prostředí. Jak již bylo zmíněno, jak politické, tak i sociální výkyvy zapříčinily v minulosti značnou devastaci v humanitárních oblastech, a proto je nutné představit i zahraniční rozvojovou pomoc operující na území Iráku, jejímž cílem je zmírnit negativní dopady především na civilní obyvatelstvo a přispět ke zlepšení životních podmínek v tomto státu.

2.1.3.1. Státní zřízení a otázka korupce

Irák, oficiálním názvem Irácká republika, získal svou nezávislost v roce 1923 na britské administrativě a v současnosti svou formou představuje parlamentní demokracii. V průběhu posledních 100 let, se střídáním vrchních státních činitelů a vládních režimů, reprezentanti Irácké republiky přijali nespočet návrhů ústavy, která však většinou byla odmítána jak opozicí, tak i civilním obyvatelstvem. Poslední návrh ústavy, přijat v referendu v roce 2005, zahrnuje oblasti jako základní lidská práva a svobody, strukturu, role a funkce irácké vlády v rámci celého území i v jednotlivých regionech. Výkonná moc v Iráku je v rukou prezidenta Fuada Masuma, oficiálně zavázaného dozorovat na dodržování ústavy v otázkách nezávislosti, suverenity, jednoty a bezpečnosti Iráku, ovšem skutečná moc se nachází v rukou předsedy vlády Haidera al-Abadi. Sněmovna reprezentantů, zaštiťující legislativní moc v zemi, nemá

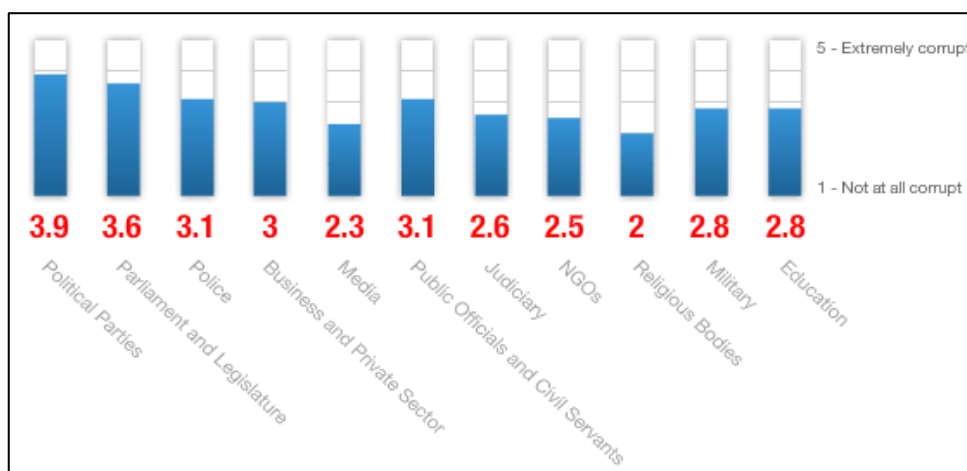
stálý počet křesel, ale je vázána vzorcem jednoho reprezentanta na 100 000 obyvatel (CIA, 2014a).

Ačkoliv byly v roce 2005 uspořádány první svobodné volby, Irák stále není pravou volební demokracií. Politické rozhodování zvolených činitelů je stále narušeno sektářským a povstaleckým násilím, rozsáhlou korupcí a zahraničním vlivem cizích mocností. V zemi funguje celá řada politických stran reprezentujících široké spektrum obyvatel bez jakýchkoliv právních omezení, avšak sunnitsky orientované politické frakce musí čelit stále intenzivnějším represím ze strany šíitské politické většiny. Situace je také napjatá v oblasti iráckého Kurdistánu, autonomní oblasti uvnitř Iráku. Kurdští političtí představitelé jsou oficiálně zavázáni respektovat a dodržovat iráckou ústavu, ovšem Arabové žijící na tomto území jsou často utlačováni kurdskou regionální vládou, která vystupuje především ve vlastním zájmu. Problematickou otázkou úlohy iráckého státu v ekonomice je korupce (Freedom House, 2013).

Irák je sužován všudypřítomnou korupcí na všech úrovních státní správy. Národní Integrační komise má za úkol provádět šetření a s korupcí bojovat, ovšem její činnost je pod přísným dozorem vlády, a přesná data jsou tak ve většině případů nedostupná. Funkce Integrační komise je tedy značně neefektivní, a to i kvůli zapojování samotných členů komise do nelegálních obchodů se zbraněmi, úmyslnému zkreslování informací a nátlaku vlády, jejímž cílem je umlčet nepohodlné informátory (Freedom House, 2013). Organizace Transparency International každoročně sestavuje žebříček států podle míry vnímané korupce ve veřejném sektoru. Index vnímání korupce- CPI¹² - řadí země podle míry vnímané korupce s použitím stupnice 0–100, kde 0 představuje nejvyšší míru korupce a 100 naopak nejnižší. V roce 2014 byl Irák zařazen na 170. příčku z celkového počtu 175 zemí, a s hodnotou indexu 16 (Transparency International, 2015). Z těchto statistik je viditelné, že situace týkající se korupce v Iráku je opravdu kritická. Přesná a objektivní data je obtížné z této země získat, důležité je však i vnímání korupce z pozice veřejnosti. Podle Transparency International 63 % Iráčanů vnímá vládní boj s korupcí jako neefektivní a dokonce 77 % obyvatel Iráku si myslí, že od roku 2010 korupce vzrostla.

¹² CPI- Corruption Perception Index

Graf 3: Korupce v institucích veřejného sektoru, veřejné mínění

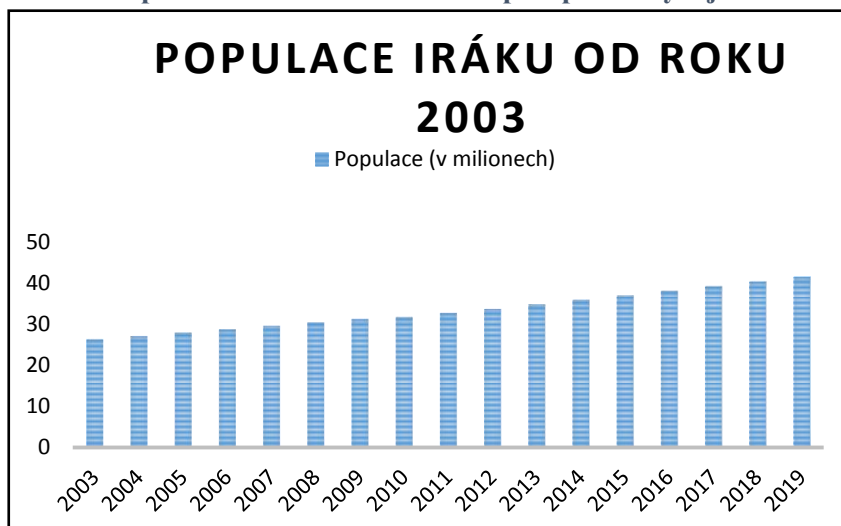
Zdroj: Transparency International, 2015

Z grafu 3 lze vyčíst, že široká veřejnost v Iráku vnímá největší zakořenění korupce v jednotlivých politických stranách, parlamentu a u představitelů irácké legislativy. Vysokou korupci Iráčané taktéž vnímají ve veřejných službách, bezpečnostních složkách a u státní policie (Transparency International). Nedokonalá politická i občanská svoboda a vysoce rozšířená korupce ve veřejných složkách Iráku tedy jednoznačně negativně ovlivňují i ekonomické prostředí uvnitř země, bránící rozvoji soukromého sektoru a přílivu zahraničních investic.

2.1.3.2. Demografický vývoj a sociální struktura obyvatelstva

Moderní Irák - původně tři samostatné osmanské provincie spojené po 1. světové válce- představuje jednu z nejrozmanitějších společností na Blízkém východě, především z etnického a náboženského hlediska. Tyto různorodé irácké frakce vedle sebe koexistovaly poměrně v poklidu až do 20. století, kdy se jejich vztahy výrazně zhoršily v důsledku neustálých změn autoritářských režimů, jež svou moc upevňovaly na základě kmenových, etnických a sektářských rozdílů. Hlavními etnickými frakcemi z celkových 35,8 milionů obyvatel jsou Arabové (asi $\frac{3}{4}$ obyvatel) a Kurdové. Demografický vývoj soudobé Irácké republiky byl charakterizován mimořádně rychlým zvyšováním počtu obyvatel. Zatímco v roce 1957 žilo v Iráku přes 6 milionů obyvatel, v roce 2014 se toto číslo přehouplo přes 35 milionů.

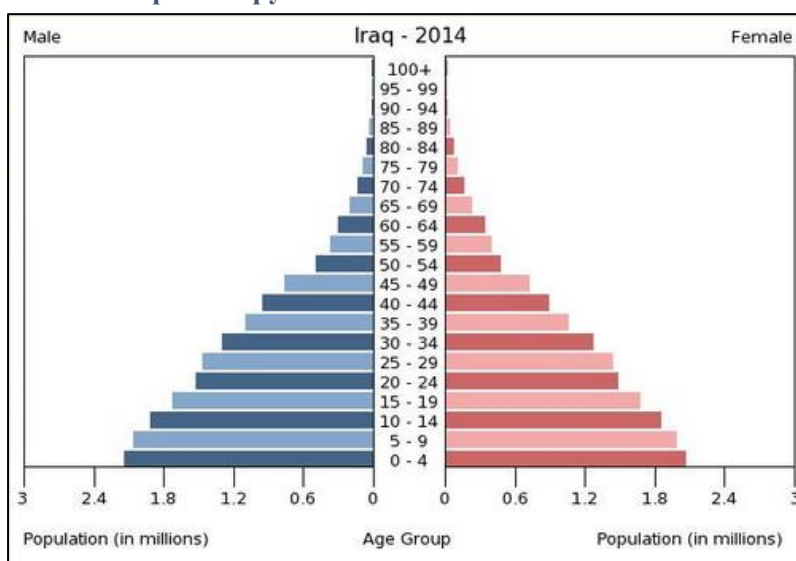
Graf 4: Populace Iráku od roku 2003 a předpověď vývoje

Zdroj: Vlastní zpracování autorky, IMF 2014a

Z grafu 4 je možné vyčíst demografický vývoj populace v Iráku po roce 2003. Je zajímavé, že se počty obyvatel od roku 2003 neustále zvyšovaly i přes válku v Iráku, která si vyžádala přes 150 000 civilních obětí mezi roky 2003–2011. Graf 4 znázorňuje i předpokládaný vývoj obyvatelstva a udává, že s mírou růstu obyvatel 2,23 % (2014) by v roce 2018 měla celková populace překročit hranici 40 milionů obyvatel. Demografický vývoj však není jediným ukazatelem ovlivňujícím ekonomickou situaci v Iráku.

Graf 5: Populační pyramida Iráku za rok 2014

Zdroj: Vlastní zpracování autorky, CIA 2014a

V grafu 5 se nachází populační pyramida, která ilustruje strukturu věku a pohlaví obyvatel Iráku. Tato populační pyramida slouží k analýze politické a sociální stability, stejně tak jako k evaluaci hospodářského vývoje. Tvar populační pyramidy potom závisí na indikátorech plodnosti, úmrtnosti a mezinárodních migračních trendů. V tomto případě můžeme sledovat vysokou natalitu v Iráku, značící vysoký podíl obyvatel do 14 let, což však indikuje vysokou míru závislosti¹³, pohybující se v Iráku okolo 75 %. Tento ukazatel tedy udává nutnou sociální podporu ze strany irácké vlády, která však není často dostatečná. Pod hranicí chudoby tak v Iráku žije 25 % celkového obyvatelstva. Vysoká míra závislosti i špatná situace na trhu práce nutí k práci děti ve věku 5–14 let, kterých je v Iráku přes 700 000. Nejvíce irácké pracovní síly zaměstnává sektor veřejných služeb (59,8 % v roce 2008), zemědělství (21,6 %) a průmysl (18,7 %), přičemž nezaměstnanosti v této zemi podléhá okolo 16 % obyvatel (CIA, 2014a).

2.1.3.3. Zahraniční rozvojová pomoc

V posledním desetiletí se Irák potýkal s mnoha vnitrostátními vojenskými turbulencemi, počínaje válkou v Iráku v roce 2003 a konče nárůstem ozbrojených konfliktů ze strany radikálního Islámského státu. Tyto dlouhodobé neustávající nepokoje vyústily v masové vysídlování Iráčanů z jejich domovů a naprostou degradaci životních podmínek běžného civilního obyvatelstva. Již v roce 2003 se stal Irák největším příjemcem humanitární pomoci, když mu byla poskytnuta pomoc ve výši 1,4 miliardy USD. Od tohoto okamžiku byl pak Irák šestkrát z posledních 10 let zařazen na seznam deseti největších příjemců oficiální rozvojové pomoci. Během let 2003–2012 Irák obdržel téměř 40 miliard USD z prostředků oficiální rozvojové pomoci -ODA¹⁴- čímž se stal druhým největším příjemcem humanitární pomoci na světě. Největšími vládními přispívajícími v roce 2012 byly USA s darovanou sumou 36 milionů USD, následované švédskými příspěvky v hodnotě 15 milionů USD a dánskými věnovanými 12 miliony USD. Největší finanční zástup v Iráku mají

¹³ Míra závislosti představuje počet obyvatel ekonomicky závislých na podpoře ostatních obyvatel

¹⁴ Official Development Assistance

tedy Spojené státy, které se během let 2003–2012 podílely na celkové ODA z 31 %, a které v roce 2014 vynaložily na humanitární pomoc přes 186 milionů USD. Tato pomoc je koordinována s humanitární aktivitou OSN i iráckou vládou (International Rescue Committee, 2014).

V roce 2014 bylo v Iráku přítomno 106 humanitárních organizací, mezi nimiž je přítomno 52 národních nevládních organizací, 42 mezinárodních nevládních organizací a 12 agentur OSN. Nejzávažnějším humanitárním problémem, kterému musí místní i mezinárodní organizace čelit, je vysídlování vesnic, měst i oblastí se zvýšenou bezpečnostní hrozbou. K markantnímu vnitřnímu přesunu obyvatel došlo v roce 2006 po bombovém atentátu a následném sektářském násilí v okolí města Samarra. Téměř 1,6 milionu obyvatel, tedy 5,5 % celkové populace, opustilo své komunity za účelem bezpečnějšího úkrytu. Po tomto incidentu se situace v Iráku poměrně uklidnila a trvala až do roku 2014, kdy se vyostřil ozbrojený konflikt mezi iráckou vládou a Islámským státem, který od počátku roku začal okupovat centrální a severní teritoria Iráku. V důsledku vzrůstajícího násilí ze strany Islámského státu od ledna 2014 zemřelo více než 700 dětí. Civilní obyvatelstvo před hrozbou násilí opustilo své usedlosti a přesunulo se na relativně bezpečnější území, především do iráckého Kurdistánu, kde se však již od roku 2012 nachází přes 200 000 syrských uprchlíků. Zatímco v polovině roku 2014 se počet vysídlených obyvatel vyšplhal na 1,7 milionu, v listopadu se již toto číslo přehouplo přes hranici 3 milionů (USAID, září 2014, International Rescue Committee, 2014).

Humanitární organizace se v jednotlivých oblastech Iráku snaží především o zlepšení životních podmínek civilního obyvatelstva. Především upozorňují představitele komunit a veškeré místní obyvatelstvo na možné hrozby a jejich následky, poskytují psychologické služby a vzdělání v oblasti bezpečnostních opatření a distribují mezi uprchlíky a migrující obyvatelstvo bez střechy nad hlavou podpůrné, životu důležité vybavení, jako jsou stany, zateplené deky, povlečení či malá petrolejová kamna. Údaje OSN ukazují, že od počátku konfliktu v roce 2014 bylo provedeno více než 45 letů s nákladem o hmotnosti 6 700 megatun humanitárních potřeb především z Německa, Velké Británie a Nizozemí. Jedná se především o jídlo, pitnou vodu, oblečení a zdravotnické přípravky a léky. Humanitární pracovníci taktéž usilovně pracují na vybudování tří utečeneckých táborů, kam by se mohlo uchýlit civilní

obyvatelstvo prozatímně přespávající především ve školách a náboženských institucích. Tyto dočasné přístřešky však často postrádají přísun k pitné vodě, lékařskému zařízení a celkové humanitární pomoci. Otázka pitné vody je v těchto oblastech Iráku velmi kritická. Zhruba 40 % vyhoštěných domácností nemá přístup k bezpečné pitné vodě a ve městě Fallúďža je voda dostupná pouze na jednu až dvě hodiny denně. Obdobná je i potravinová situace v krizových oblastech Iráku, kde se OSN snaží implementovat svůj Světový potravinový program -WFP¹⁵- stávající z distribuce základních potravin do těžko přístupných oblastí a stavění polních kuchyní, které denně obslouží více než 52 000 lidí. Kromě těchto krátkodobých nouzových programů se pak nevládní organizace zaměřují i na dlouhodobý rozvoj postižených regionů, výstavbu škol a nemocnic, školení a vzdělávání místních obyvatel o jejich právech a možnostech zaměstnání. Velký úspěch mají programy na obnovu zemědělství v úrodných oblastech, které pomáhají místním Iráčanům zvyšovat produkci pomocí moderních postupů a nového vybavení. Do těchto programů jsou pak často zapojováni uprchlíci, oběti násilí či mladí nezaměstnaní lidé, kterým programy trvale udržitelného rozvoje napomáhají k opětovné soběstačnosti (USAID, září 2014).

2.2. Aspekty afghánské ekonomiky

Podobně jako v Iráku, tak i současná afghánská hospodářská situace je do velké míry ovlivněna politickou strukturou Afghánistánu od roku 1945. Historický vývoj země, především pak sovětská přítomnost od roku 1979 a následná občanská válka měly značný vliv na podobu dnešní afghánské ekonomiky, jejíž přechod od válečného k mírovému hospodářství byl strastiplný. Důležitým aspektem je rovněž úloha státu v hospodářské sféře Afghánistánu, jež svou působností z části rozhoduje o rozložení ekonomické výroby, která je silně vázána na sektor zemědělství, především pak na produkci a export opia. Neméně významné jsou i politické a sociální prvky afghánské hospodářství. Turbulentní historický politický vývoj v Afghánistánu přispěl k vytvoření radikálních frakcí obyvatelstva a teroristických skupin, jež

¹⁵ World Food Program

neustále ohrožují stabilitu státu- jak jeho ekonomický sektor, tak i životní podmínky civilního afghánského obyvatelstva, charakteristického svou kmenovou různorodostí.

2.2.1. Historické aspekty

Špatná hospodářská situace v Afghánistánu po 2. světové válce vedla tamní vládní představitele k orientaci na socialistický blok zemí a vzorem ekonomického rozvoje se stal především Sovětský svaz, který byl ochoten k účelům hospodářské transformace poskytnout Afghánistánu jak finanční, tak i materiální podporu. V tomto období byla afghánská společnost rozdělena mezi vesnické hospodářství životního minima a městské hospodářství, které plně záviselo na aktivitě státu. Z primitivního zemědělství a pastevectví žilo v 70. letech v Afghánistánu přibližně 85 % obyvatelstva, přičemž ve městech se vláda snažila pomocí řady pětiletých plánů o modernizaci jak ekonomické, tak i sociální sféry. Socialisticky smýšlející vláda tedy kladla důraz na centralizaci hospodářství, plnou zaměstnanost a zlepšení postavení žen ve společnosti, což se však setkalo s tvrdou kritikou především ze stran tradičních muslimských duchovních, kteří jakoukoliv modernizaci v zemi zásadně odmítali (Rubin, 2000).

Během následné sovětské okupace Afghánistánu v letech 1979–1989 se v zemi vynořilo několik zásadních fenoménů, které utvářely podobu a směr afghánské ekonomiky v následujících letech. Povstalci bojující proti sovětské přítomnosti organizovaně devastovali zemědělské oblasti životně důležité pro většinu civilního obyvatelstva, zemědělská produkce v těchto letech klesla až o polovinu a afghánská populace se stala existenčně závislou na mezinárodní humanitární pomoci, plynoucí primárně ze Sovětského svazu. Projevila se nucená urbanizace, zahrnující přesun obyvatel do afghánských měst, i migrace převážně vesnického obyvatelstva do utečeneckých táborů v Pákistánu a Iránu. Tato afghánská diaspora čítala až 6 milionů lidí, tvořící tehdy jednu třetinu celkové populace. Tyto tábory pak byly postupně transformovány ve výcviková centra pro odpůrce sovětské okupace. Během těchto deseti let se také v Afghánistánu vytvořila důmyslná pašerácká síť a rozsáhlý

černý trh, především díky transportu životně důležitých humanitárních prostředků a zbraní přes nestabilní afghánské oblasti. Konvoje byly často přepadávány a kořist ilegálně prodávána za mnohem větší peněžní obnos v Pákistánu či Iránu (Rubin, 2000).

Po stažení sovětských vojsk se nejdůležitějšími ekonomickými aktéry v zemi stali povstalečtí vojevůdci podporovaní USA, kteří vybudovali několik trhů pod místní ochranou tak, aby si zajistili upevnění své moci, bohatství a autonomie. S odchodem Sovětů se však snížily příjmy z produkce a prodeje zemního plynu, který byl plně pod kontrolou sovětských techniků. Afghánská vláda tento deficit v rozpočtu začala nahrazovat monetizací, tedy tisknutím peněz, čímž neúměrně zvyšovala nabídku peněz na trhu. V období 1987–1992 rostl počet bankovek v oběhu o 45 procentních bodů ročně, což následně vedlo k znehodnocení afghánského afghánu (AFN) vůči USD. Vzdávající inflace i zničená venkovská infrastruktura vedly k extrémnímu nedostatku potravin, které se tak staly častým předmětem pašeráctví. S postupným uvolňováním bezpečnostní situace se zvýšil vnitrostátní i přeshraniční obchod, zahrnující však i ilegální obchod s drogami, v první řadě s opiem. Opium se tak stalo hlavním rostoucím zdrojem příjmů a rozsáhlá opiová pole dala vzniknout novým pracovním příležitostem. Tato nepříznivá ekonomická situace vytvořila prostor pro vznik koalice pákistánských a afghánských autorit, obchodníků a náboženských představitelů - Tálibán. Během vlády Tálibánu se z Afghánistánu stala otevřená zločinná ekonomika a byly zničeny mnohé komunity a státní instituce (Rubin, 2000).

Na počátku 21. století se Afghánistán, sužován dvacetiletým konfliktem, nacházel ve stavu válečného hospodářství. Stal se největším producentem opia na světě (asi 75 % celkové světové produkce v roce 1999), hlavním centrem ilegálního prodeje zbraní i důležitou tranzitní oblastí v pašování zboží mezi Dubají a Pákistánem. Transformace této válečné ekonomiky v efektivní kapitalistický trh však vyžaduje nejen stabilní politickou situaci, ale také vytvoření oficiálních legitimních institucí, které by nad fungováním afghánského hospodářství dohlížely (Rubin, 2000). S teroristickými útoky z 11. září 2001 a následnou invazí USA do Afghánistánu se situace v zemi naopak ještě zhoršila, když došlo k plošnému bombardování teroristických základů a důležitých infrastruktur. Je tedy otázka, zda se po třinácti letech americké přítomnosti afghánská nestabilní ekonomika dokáže s pomocí

humanitárních programů i zahraničního kapitálu transformovat na prosperující zemědělsky orientované hospodářství.

2.2.2. Ekonomické aspekty

Když v roce 2001 Spojené státy vyhlásily válku terorismu za účelem zničit síť Tálibánu a Al-Káidy, po deseti letech v Afghánistánu se jim to do značné míry povedlo, ovšem samotná země se o nic víc nepřiblížila míru, bezpečnosti a trvale udržitelnému růstu ekonomiky. Navzdory miliardám USD investovaným do humanitárních programů Afghánistán stále zůstává tzv. zhrouceným státem se slabou vládní morálkou, administrativou ovládanou korupcí a zdevastovanou hospodářskou infrastrukturou. Obecně převládá názor, že pro stát postrádající politickou stabilitu a korektnost jsou možnosti ekonomické prosperity velmi omezené. Hospodářská situace v zemi tedy do velké míry závisí na fungování a legitimitě vládního aparátu, který by měl být schopen zajistit afghánskému lidu dostatek pracovních příležitostí a důstojné životní podmínky. Situaci pak nadále zhoršuje sílící role ilegálního sektoru ekonomiky, zaměřeného především na produkci opia a pašování drog do okolních států.

2.2.2.1. Úloha afghánské vlády v ekonomice

I po deseti letech přítomnosti mezinárodních humanitárních organizací v zemi je Afghánistán stále státem nacházejícím se v situaci politického i ekonomického chaosu, prahnoucím po životaschopné a trvale udržitelné hospodářské rozvojové strategii. V současnosti je ekonomika Afghánistánu spíše orientována na investice v sektoru služeb, na privatizaci a na otevřenost vůči mezinárodním subjektům, což se ovšem ukazuje jako ne příliš efektivní postup při zlepšování životních podmínek běžného civilního obyvatelstva. Ekonomika vázaná na zahraniční pomoc tak nedovoluje Afghánistánu vybudovat silnou hospodářskou a sociální infrastrukturu a nedokáže zajistit tolik potřebnou bezpečnost v zemi. Po porážce Tálibánu a dosazení

vlády Hamída Karzáiho do čela země se předpokládalo všeobecné zlepšení situace ve všech ekonomických a sociálních sférách Afghánistánu, avšak tato vláda dokázala pouze svou neefektivnost v řešení otázek veřejných služeb a uspokojování základních potřeb afghánského lidu (The Asia Foundation, 2012).

Z výzkumu The Asia Foundation vyplývá, že bylo dosaženo určitých pokroků od svržení vlády Tálibánu a příchodu vlády nové, avšak nedostatečná koordinace rozvojových projektů vede k orientaci na urbanistické oblasti Afghánistánu, a venkov tak silně zaostává za městskými centry. Okolo 34 % obyvatel dokonce označilo svou stávající životní situaci za tíživější, než tomu bylo za vlády Tálibánu. Mezi hlavní ukazatele ekonomického rozvoje patří i úroveň nezaměstnanosti, která v Afghánistánu zůstává nadále vysoká. 45 % populace vypovědělo, že současná vláda nedokáže zlepšit situaci na trhu práce, a pracovní příležitosti tak jsou stejně omezené, jako za přítomnosti Tálibánu. Přes 30 % obyvatel dokonce deklarovalo, že jejich možnosti získat zaměstnání se s příchodem nové vlády zmenšily. Nespokojenost veřejnosti se projevuje i v oblasti energetiky, kde má neustálý přístup k elektřině pouze 10 % veškerého městského i vesnického obyvatelstva. Vládní rozvojové projekty by se tak měly zaměřit především na vybudování kvalitní energetické sítě, která by umožnila větší využití zdrojů. Za faktor přispívající k pozitivní transformaci ekonomiky se pokládá i vzdělání a důraz na lidský rozvoj. Vzdělání umožňuje společnosti zlepšit podmínky běžného života, zvyšuje produktivitu i technologický vývoj v zemi, avšak 43 % Afghánců uvádí stagnující a nedostatečný systém vzdělání. Z předchozích údajů je patrné, že od odchodu Tálibánu a příchodu nové vlády v zemi nedošlo k žádným výrazným reformám, které by pozitivně ovlivnily afghánskou společnost (The Asia Foundation, 2012).

Za hlavní překážku ekonomického rozvoje v Afghánistánu se považuje nedostatečná míra spolupráce a veřejné participace. V zemi operuje mnoho nevládních organizací, rozvojových komunit i zahraničních investorů, avšak zanedbatelná komunikace mezi těmito subjekty přispívá k nerovnoměrnému a neefektivnímu rozdělení jak finančních, tak i materiálních prostředků. Afghánská vláda by tak měla koordinovat a řídit humanitární i investiční projekty uvnitř státu, měla by zvolit dlouhodobě udržitelnou strategii ekonomického rozvoje a plánování a měla by se zaměřit na posílení institucionálního rámce celé společnosti. Stabilita a legitimita afghánské vlády je tedy

klíčová v celém budoucím hospodářském vývoji země. Zaměření se na budování zemědělské infrastruktury, zvýšení transparentnosti vládních politik i rozvoj lidského potenciálu by v budoucnu mohlo vést k trvale udržitelnému ekonomickému růstu (The Asia Foundation, 2012).

2.2.2.2. Struktura ekonomiky a produkce opia

I po pádu Tálibánu tedy Afghánistán zůstává extrémně chudým a na mezinárodní pomoci závislým vnitrozemským státem. Afghánský HDP je z více než 50 % tvořen službami, jejichž význam v Afghánistánu narostl převážně v posledních deseti letech a průmyslovým sektorem, který zabírá okolo 26 %. Zemědělství se na HDP podílí z méně než 20 %, ovšem představuje největší zdroj pracovních míst v zemi - na zaměstnanosti se podílí zhruba z 80 %. Je nutné ovšem dodat, že zmíněná data nezohledňují pěstování máku a produkci opia, které však hrají v afghánské ekonomice podstatnou roli (CIA, 2014b).

Jak již bylo několikrát zmíněno, Afghánistán byl zdevastován desetiletími civilních válek a mezinárodních vojenských intervencí. Tyto vnitřní i přeshraniční konflikty přispěly ke kolapsu hospodářské infrastruktury, zařazení Afghánistánu k nejchudším ekonomikám světa a na nejnižší příčky lidského rozvoje. Tyto extrémní životní podmínky a nepřítomnost stabilního režimu vedly mnohé obyvatelstvo k příklonu k riskantním a nelegálním, avšak výnosným aktivitám - k produkci, zpracování a prodeji drog. Opium představuje plodinu nenáročnou na financování a náročnou na pracovní sílu, což z kapitálově chudého a na práci bohatého Afghánistánu udělalo více než vhodného adepta. Z Afghánistánu se tak v posledním desetiletí stal globální lídr v pěstování opia, které zajišťuje obživu jak pro miliony venkovského obyvatelstva, tak i pro velkou část městských Afghánců, angažujících se v prodeji a pašování drog ze země (IDCR, 2011).

Již od 50. let byla venkovská populace, odtržená od financování městských center, závislá na zemědělské produkci. Narušení výroby opia v sousedním Iránu v polovině

70. let pak vedlo k výraznému nárůstu pěstování máku v Afghánistánu a již ke konci 70. let byl mák vysázen ve více než polovině afghánských provincií. Příjmy z pěstování a prodeje opia sloužily jako zdroj financování mudžahedínům bojujícím proti sovětské okupaci i proti sobě samým a kolem poloviny 80. let již Afghánistán zajišťoval více než jednu třetinu světové produkce. Postupně se také začalo rozšiřovat přeshraniční pašování a výroba narkotik, přičemž jejich export byl hojně podporován hnutím Tálibán ke konci 20. století, čímž si režim zajišťoval neustálé příjmy pro své vojenské aktivity. Na počátku nového tisíciletí postihlo Afghánistán největší sucho za posledních 30 let a došlo k eskalaci politické a teroristické otázky, čímž byla produkce opia výrazně zasažena (IDCR, 2011).

Tabulka 3: Souhrn údajů o produkci opia v Afghánistánu, 1995–2007

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Produkce (v tunách)	2300	3300	185	3400	3600	4200	4100	6100	8200
Světový podíl (v %)	52	70	11	74	76	87	87	92	93
Počet provincií produkující opium	8	22	11	24	28	34	26	28	21
Území pokryté pěstováním máku (tisíc ha)	54	82	8	74	80	131	104	165	193
% celkové úrodné půdy	N/A	N/A	N/A	N/A	1,6	2,9	2,3	3,56	4,27
Hrubá hodnota potenciálních vývozů (miliony USD)	N/A	850	N/A	2500	2300	2800	2700	3100	N/A

Zdroj: Vlastní zpracování autorky, The World Bank, březen 2008

Z tabulky 3 vyplývá, že produkce opia byla skutečně narušena v roce 2001, a to i vlivem zákazu uvaleného na pěstování máku prezidentem Umarem. Nicméně v nadcházejícím roce se produkce opět vyrovnala a v následujících letech rapidně rostla. V roce 2007 výroba opia dosáhla svého vrcholu a procentní podíl na celkové světové produkci dosáhl 93 %. Opium tak představuje největší exportní artikl Afghánistánu, mezi roky 2003–2009 utržili afghánští farmáři zisk vyšší než 6,4 miliard USD z pěstování máku a afghánští obchodníci dokonce přes 18 miliard USD. Afghánistán se v posledních letech zaměřil nejen na produkci opia, ale také na jeho

následnou přeměnu v heroin a morfium. V současnosti je více než 90 % heroinu dováženého do Spojeného království právě z Afghánistánu (IDCR, 2011).

Tyto příjmy z narkotik v Afghánistánu generují několik stovek milionů USD ročně a slouží především k financování kriminálních aktivit v zemi, což významně narušuje bezpečnostní situaci. Obchod s drogami je charakteristický silnou korupcí ve státě, a to ve všech vrstvách společnosti. Podle Institutu pro demokracii a řešení konfliktů (IDCR) byly hlavní motivy produkce opia v počátku 70. let následující: neexistence právních norem, nestabilita, nedostatek pracovních příležitostí, nedostatek zdrojů vody a zemědělské infrastruktury a vidina zlepšení katastrofální životní situace. Vzhledem k tomu, že se všechny tyto aspekty v afghánské ekonomice objevují i dnes, vyvstává otázka, zda protidrogová opatření implementovaná novou afghánskou vládou budou dostatečně účinná (IDCR, 2011).

2.2.3. Politické a sociální aspekty

V této práci byl již zmíněn fakt, že politické prostředí v Afghánistánu se potýká s nestabilitou již několik desítek let. Od civilních válek mezi mudžahedíny přes sovětskou okupaci až k vládě Tálibánu, Afghánistán byl neustále sužován válečnými turbulencemi, které měly zásadní vliv na vývoj afghánského hospodářství. Právě přítomnost Tálibánu u moci umožnila akceleraci celosvětové sítě terorismu, který ohrožuje bezpečnost vládního aparátu i běžných civilních obyvatel Afghánistánu. Toto obyvatelstvo je charakteristické vysokou koncentrací etnických, kmenových i náboženských skupin, což výrazně přispělo k politickým a mocenským třenicím v průběhu 20. století v Afghánistánu. Permanentní bojový stav v zemi naprosto vyčerpал ekonomické zdroje Afghánistánu, ovšem nejzávažnější důsledky válek a konfliktů dopadly na životní podmínky většiny Afghánců. Již řadu let jsou tedy v zemi přítomny četné mezinárodní organizace, které usilují svou finanční i humanitární pomocí o opětovnou rekonstrukci základní sociální infrastruktury v zemi.

2.2.3.1. Státní zřízení a otázka terorismu

V průběhu 20. století Afghánistán prodělal řadu změn ve formě správy země. Afghánistán zůstal královstvím až do roku 1973, kdy byl vojenským pučem král odstraněn, a v zemi byla nastolena Afghánská republika. Od této doby byl název země vícekrát změněn a bylo přijato i několik ústav, přičemž v roce 1992 byla země přejmenována na Islámský stát Afghánistán, jenž zůstal oficiálním názvem země do současnosti. Afghánistán je tedy svým zřízením islámskou republikou, která po pádu Tálibánu na počátku nového tisíciletí přijala novou ústavu, ustanovující přímou volbu prezidenta s dvěma viceprezidenty. V roce 2001 byl oficiálně do úřadu prezidenta jmenován Hamíd Karzáí, který pomocí mezinárodních jednotek dokázal dočasně potlačit vliv Tálibánu v zemi, ovšem jeho třináctiletá vláda byla doprovázena permanentními bezpečnostními hrozbami vyvolávanými ozbrojenými konflikty. Následníkem Karzáiho se v roce 2014 stal Ašraf Ghání, zvolený během prvních zcela demokratických voleb v zemi, ovšem ani jeho jmenování do funkce se neobešlo bez smrtelných incidentů. Centrální vláda tedy jen těžko udržuje kontrolu nad územím rozprostírajícím se za hranicemi hlavního města Kábul, což znamená neustálou nejistotu pro většinu Afghánců (Encyclopedia Britannica, září 2014).

I po čtrnácti letech americké působnosti v zemi se Afghánistán stále potýká s bezpečnostní otázkou na svém území, která do velké míry působí na efektivitu afghánské ekonomiky. Největší novodobou výzvou v oblasti bezpečnosti v Afghánistánu představují teroristické organizace, jež byly příčinou americké intervence v roce 2011. Terorismus byl definován americkou vládou jako *„propočítané použití násilí nebo hrozby násilím, obvykle zaměřené proti nezúčastněným osobám, s cílem vyvolat strach, jehož prostřednictvím jsou dosahovány politické, náboženské nebo ideologické cíle. Terorismus zahrnuje i kriminální zločiny, jež jsou ve své podstatě symbolické a jsou cestou k dosažení jiných cílů, než na které je kriminální čin zaměřen.“* (Ministerstvo vnitra ČR, 2009).

Na konci minulého století byla na režim Tálibánu napojena islamistická skupina Al-Káida, mající na svědomí útoky z 11. září na americké Světové obchodní centrum a Pentagon. Al-Káida, v arabském překladu „Základna“, je militantní teroristická organizace s cílem vytvoření čistě muslimských států, tzv. chalífátů, a to nejen

v oblastech Blízkého a Středního východu, ale i celosvětově. Kořeny Al-Káidy sahají až do roku 1988, kdy její vůdce Usáma bin Ládín pomáhal rekrutovat bojovníky z desítky zemí při afghánském odporu proti sovětské okupaci, a tyto mudžáhidy později získal pro svou věc proti západu. Mezi největšími nepřáteli Al-Káidy figurovaly od počátku na prvním místě USA, Izrael a ostatní západní „bezcírci“, kteří měli být napadeni ve jménu džihádu, tedy obraně a posílení islámu ve světě, především pomocí sebevražedných atentátů, bombových útoků a únosů. Bezesporu projevem největší teroristické akce v moderních dějinách byly atentáty z 11. září 2001, po nichž USA vyhlásily svůj boj proti terorismu, uskutečnily vojenský zásah v Afghánistánu a nařídily letecké útoky na základny Al-Káidy i Tálibánu, který radikálům poskytoval zázemí. Země se tak ocitla pod další vojenskou palbou, která zničila již tak žalostnou ekonomickou infrastrukturu země. Usáma bin Ládín byl nalezen a usmrcen v roce 2011, nicméně organizační síť Al-Káidy se od té doby několikanásobně rozrostla a v současnosti její frakce fungují v zemích jako Sýrie, Somálsko, Libye nebo Jemen. V roce 2014 bylo vydáno prohlášení, že Al-Káida nadále zůstává největší hrozbou v oblastech Středního východu. I když byla většina teroristické sítě Al-Káida v Afghánistánu zničena a v roce 2014 byla stažena většina amerických jednotek ze země, nestabilní bezpečnostní situace nadále ohrožuje politickou, ekonomickou i sociální sféru v Afghánistánu (GlobalSecurity.org, 2000–2015).

2.2.3.2. Kmenová společnost a etnická struktura obyvatelstva

Jak již bylo naznačeno dříve, aby se v Afghánistánu mohly prosadit ambiciózní plány ekonomického i sociálního rozvoje, je třeba v zemi ustanovit legitimní vládu reprezentující všechny vrstvy obyvatelstva, a zajistit tak politickou stabilitu ve státě. Překážkou politické transparentnosti je však složitá struktura velkého množství etnických skupin v Afghánistánu, které se dále člení na kmeny, klany, rodové svazy atd. (Roy, 2004). Z celkového počtu 31 milionů obyvatel se 42 % hlásí k etniku Paštunů, 27 % k etniku Tádžiků, 9 % k Hazárům a po několika procentech k Aimakům, Turkmenům, Balochům a ostatním etnikům (CIA, 2014b). Ovšem během dekad válečných konfliktů a přesunů obyvatelstva jsou zmíněná data dosti zkreslená.

Sociální struktura v Afghánistánu je ovšem silně zaměřená spíše na kmenovou příslušnost než na etnicitu, z čehož pramení veškerá politická loajalita Afghánců. Z toho plyne, že afghánský stát v historii byl, a je i v současnosti obtížně ovladatelný z centra Kábulu, a vůdce si tedy vždy musel zajistit podporu kmenových vůdců v okolních oblastech Afghánistánu. V kontextu silných kmenových stran je pořádání legitimních voleb i udržení vládních frakcí u moci značně problematické. Podle Mehdiho „*Některé skupiny obyvatelstva považují dokonce volby za porušení islámské víry a odmítají uznávat výsledky i dokonale transparentních a řádných voleb.*“ (NATO, 2009). Tyto frakce tedy upřednostňují zbraně a násilí před mírovým a racionálním řešením sporů, což ohrožuje legitimitu právního rámce voleb. Většina Afghánců tak hlasuje pro kandidáta ze své etnické skupiny, čímž se z voleb národních stávají volby spíše kmenové. Kmenová a etnická příslušnost je jasně viditelná i v politické reprezentaci ve vládě a zakládání politických stran, jichž bylo v roce 2012 registrováno ministerstvem spravedlnosti 84. Ty strany s nejnižším počtem zastoupení jsou takové, které se považují za národní a tzv. celoafghánské, a naopak strany vycházející z kmenových či náboženských tendencí mají většinou hojnou účast. Zde se tedy setkáváme s paradoxem afghánské politické scény- na jednu stranu Afghánci vyžadují právo na demokracii, ovšem na druhou stranu nepokrytě vyjadřují odpor k národním stranám a jejich celostátním programům. Historicky tedy legitimitu vlády zajišťovaly tři tradiční pilíře: kmenová struktura, politické dědictví a podpora kléru. Státní převrat v roce 1978 a následná sovětská okupace oddělila vládu od dvou posledně jmenovaných zdrojů, z čehož později vyvstala občanská válka a frakční konflikty mezi jednotlivými etniky. Tato politická nejistota v Afghánistánu trvá do současnosti, což se negativně podílí na projektech hospodářské obnovy i na bezpečnosti zajišťování vnější pomoci (NATO, 2009).

2.2.3.3. Zahraniční rozvojová pomoc

Již od konce 2. světové války byl Afghánistán silně závislý na podpoře zahraničních subjektů. Ve 20. století se jednalo především o sovětskou finanční i materiální pomoc, která měla zajistit politickou inklinaci ke komunistickému režimu. V průběhu sovětské okupace i za vlády Tálibánu bylo běžné civilní obyvatelstvo extrémně

vystavováno nepříznivým vlivům plynoucích z ozbrojených konfliktů, které se silně projevovaly v degradaci životních podmínek Afghánců. V roce 1995 činila celková humanitární pomoc přes 180 milionů USD, přičemž po americké invazi do Afghánistánu v roce 2001 a plošném bombardování byla celková humanitární pomoc navýšena na 890 milionů USD. S příchodem nového tisíciletí se v zemi začal zvyšovat počet mezinárodních aktérů poskytujících pomoc Afghánistánu, přičemž do této pomoci jsou zahrnuty jak vojenské operace, tak i finanční pomoc na sociální, bezpečnostní a rekonstrukční aktivity. Z grafu 6 uvedeného níže je patrné, že převážná většina prostředků byla vynakládána na bojové akce a zásobu vojenského materiálu. Následujícími položkami celkové asistence byly obecná humanitární pomoc v rámci Oficiální rozvojové pomoci (ODA) a pomoc v bezpečnostních otázkách, která však byla financována mimo ODA. Celkově během let 2003–2012 obdržel Afghánistán přes 46 miliard této Oficiální rozvojové pomoci, čímž se stal největším příjemcem ODA vůbec (Global Humanitarian Assistance, 2011).

Graf 6: Mezinárodní výdaje na asistenci v Afghánistánu, 2002–2009

Zdroj: Vlastní zpracování autorky, Global Humanitarian Assistance, 2011

Afghánistán se v současnosti nachází v přechodném období, a to vojensky, politicky i ekonomicky. S nástupem nového prezidenta do úřadu i odchodem většiny amerických jednotek ze země bude stát čelit novým výzvám, mezi něž patří především zajistit

většině obyvatel slušné životní podmínky. Podle OSN bude v roce 2015 humanitární pomoc v Afghánistánu potřebovat více jak 7,4 milionů populace, především pak ti, kteří se nachází v kritických konfliktních zónách bez dostatečných zásob potravin a lékařské pomoci. Následkem pokračujícího konfliktu bylo v zemi násilně přemístěno přes 140 000 lidí, kteří nemají odpovídající ochranu před nepříznivými přírodními vlivy a nejsou dostatečně potravinově zajištěni. Podle posledních průzkumů je v Afghánistánu 1,2 milionu podvyživených dětí, 2,2 milionů lidí nemá přístup k pravidelným příjmům potravy (žijících z méně než 15 00 kcal denně), půl milionu dětí umírá na nemoci, jimž lze předejít a 4 000 domácností čelí zimě bez adekvátního přístřeší. Situace v Afghánistánu tedy zůstává nadále vážná, OSN plánuje v roce 2015 vynaložit na humanitární pomoc v Afghánistánu kolem 405 milionů USD, a zajistit tak základní životní potřeby pro 3,8 milionů Afghánců (UN OCHA, 2015).

3. Komparace současné ekonomické situace Iráku a Afghánistánu

Současný stav ekonomiky v Iráku i v Afghánistánu je do značné míry ovlivněn událostmi z 20. století, především pak obdobím po 2. světové válce, kdy obě země procházely složitou etapou politického vývoje. Změny ve formě správy územního celku, autoritativní krvavé režimy, neustálé vnitrostátní rozbroje i přítomnost zahraničních aktérů nepopíratelně hrály důležitou roli v ekonomickém rozvoji Iráku i Afghánistánu, a obě země se tak během posledních 70 let ocitly v situaci úplného vyčerpání zdrojů. Kromě historických aspektů do hospodářské oblasti státu zasahují taktéž jednotlivé sektory ekonomiky. Bohaté zásoby ropy v Iráku a rozsáhlá produkce opia v Afghánistánu potom představují významnou část příjmů do státního rozpočtu a hlavní položky v sekci exportů. Stát a jeho reprezentativní vláda mají kritickou úlohu ve vytváření legitimního prostředí pro běžné civilní obyvatelstvo, které je často nucené žít v nepřiměřených podmínkách pod neustálou bezpečnostní hrozbou. Celkový obraz poté dotváří přítomnost mezinárodních vládních i nevládních organizací, které monitorují ne zcela příznivou humanitární situaci v Iráku i Afghánistánu.

Všechny tyto aspekty utvářely a stále utvářejí dnešní podobu hospodářství Iráku i Afghánistánu, která v současnosti čelí mnohým výzvam. V této kapitole nejprve rozeberu současný stav ekonomiky v Iráku, a poté se budu věnovat Afghánistánu. U obou zemí se zaměřím na základní makroekonomické ukazatele a evaluaci celkového ekonomického prostředí ve státě. Neméně důležitou roli sehrává i životní úroveň obyvatelstva, která poměrně jasně odráží hospodářskou vyspělost ekonomik Iráku i Afghánistánu. V hodnocení obou států se zastavím i u otevřenosti a vnějších vztahů obou zemí, což napoví, jakým směrem se dané ekonomiky budou chtít v budoucnu ubírat. Na závěr představím i alternativní srovnání obou zemí.

3.1. Současný stav ekonomiky v Iráku

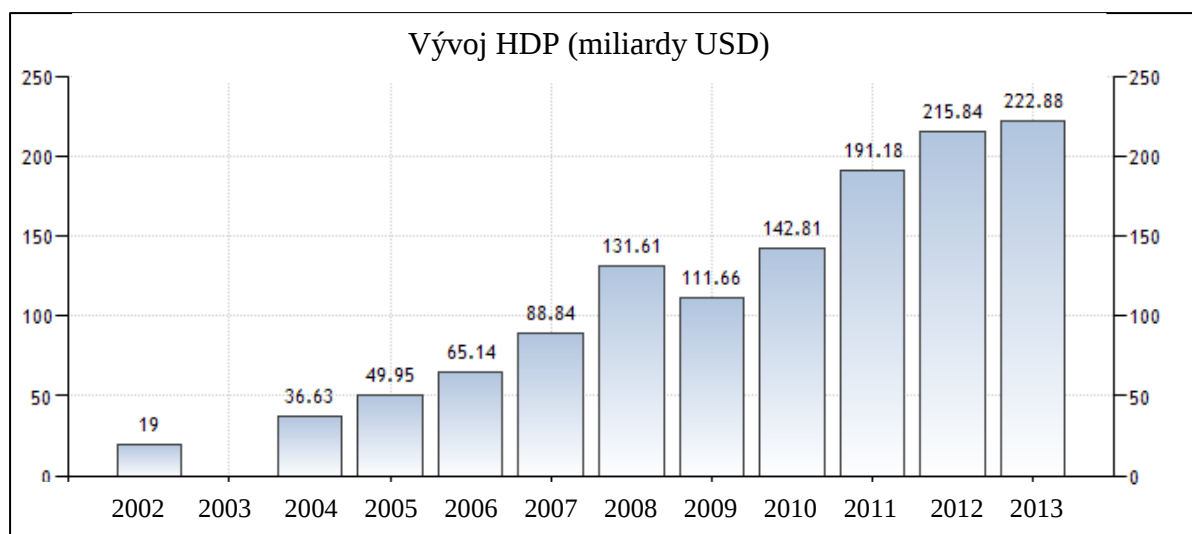
Abychom dostali komplexní obraz o současné hospodářské situaci v Iráku, je třeba zhodnotit její celkový stav v různých sférách, a to pomocí směrodatných kvantitativních i kvalitativních ukazatelů. V první řadě se zaměřím na hlavní makroekonomické ukazatele, které slouží k analýze ekonomické výkonnosti země a s ní spojené dosažené hospodářské úrovně. K této problematice připojím evaluaci ekonomického prostředí v Iráku, které je zásadní především pro podnikání a nové investice. Současný stav hospodářství se taktéž odráží na výši životní úrovně v zemi, především pak na schopnostech vlády zajistit svému obyvatelstvu přístup k lidskému rozvoji. Analýzu Iráku zakončím pohledem na vnější vztahy země a jejím postavením ve světové ekonomice.

3.1.1. Základní makroekonomické ukazatele a hospodářské prostředí

Za účelem komplexního zhodnocení ekonomické situace v Iráku je třeba se v první řadě podívat na hospodářskou efektivitu a makroekonomickou úroveň země. Pro analýzu současného ekonomického prostředí použijeme čtyři základní skupiny kvantitativních ukazatelů výkonnosti hospodářství, jejichž syntézou dostaneme tzv. magický čtyřúhelník. Tento magický čtyřúhelník představuje souběh čtyř charakteristik, na nichž jsou závislé výsledky dané ekonomiky, a patří mezi ně růst HDP, míra inflace, míra nezaměstnanosti a vyrovnanost pozice země vůči zahraničí (Soukup a kol., 2011).

Prvním z makroekonomických ukazatelů je HDP, tedy hrubý domácí produkt, jenž udává hodnotu finálních statků a služeb vytvořených na daném území za určité období, zpravidla za jeden rok. Z vývoje HDP v čase lze poté vyčíst i vývoj HDP na obyvatele, jenž udává, jak je daná ekonomika efektivní.

Graf 7: Výše HDP v Iráku, 2002–2015

Zdroj: Vlastní zpracování autorky, Trading Economics, 2015a

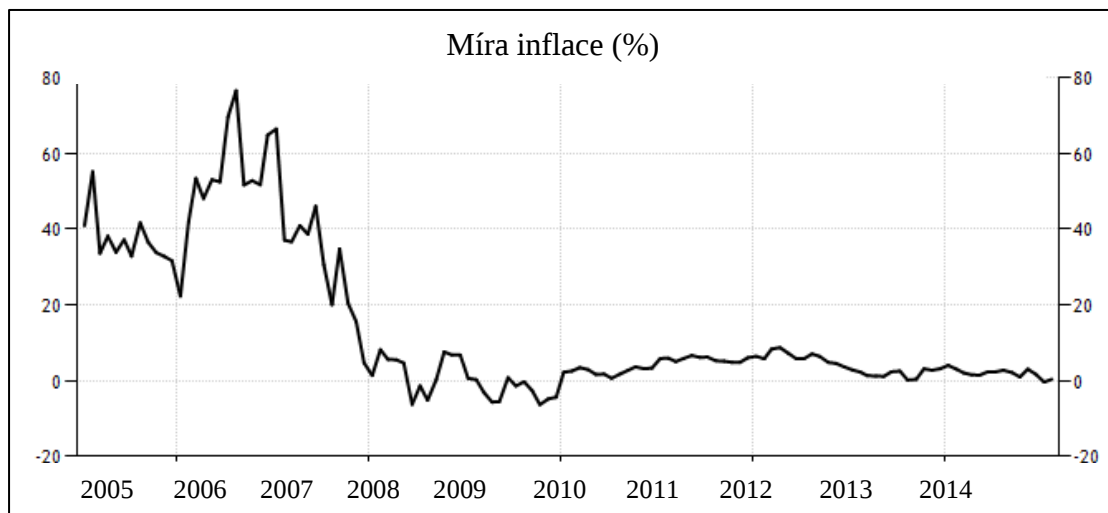
Z grafu 7 lze vyčíst vývoj HDP v Iráku od roku 2002 do roku 2013. Během deseti let na začátku nového milénia ekonomika Iráku rostla poměrně stabilně, a to především díky narůstajícímu objemu vývozu ropy. V roce 2011 byla procentní změna HDP v konstantních cenách oproti předchozímu roku větší než 10 %, ovšem rostoucí trend se zpomalil v roce 2013, kdy celková hodnota HDP dosáhla 222,88 miliard USD (Trading Economics, 2015a). V roce 2014, především díky narůstajícím bezpečnostním hrozbám ze strany Islámského státu, nedosáhl HDP předpokládaného růstu a ustálil se na hodnotě okolo 230 miliard USD. V roce 2015 IMF¹⁶ odhadl růst irácké ekonomiky na 1,45 %, a to kvůli nestabilní politické a bezpečnostní situaci v zemi, která neustále ohrožuje její budoucí vývoj. S vývojem HDP v Iráku roste i HDP na obyvatele. Zatímco v roce 2003 se HDP na obyvatele v paritě kupní síly pohyboval okolo 5 500 USD, v roce 2014 to již bylo necelých 13 800 USD. Od nového tisíciletí tedy Irák zaznamenává relativně pozitivní hospodářský vývoj, ovšem otázkou bude budoucí bezpečnostní situace v Iráku, která významně narušuje ekonomickou infrastrukturu ve státě (IMF, 2014b).

Dalším parametrem z magického čtyřúhelníku je vývoj míry inflace, udávající změny cenové hladiny v čase. Nepřiměřená míra inflace může vyústit ve zvýšenou nestabilitu v hospodářském sektoru, tím vyvolat ztrátu důvěry v domácí měnu, což pak negativně

¹⁶ Mezinárodní měnový fond

působí na rozhodování jednotlivých ekonomických subjektů. Míra inflace se měří na základě CPI, tzv. indexu spotřebitelských cen.

Graf 8: Míra inflace v Iráku, 2005–2014

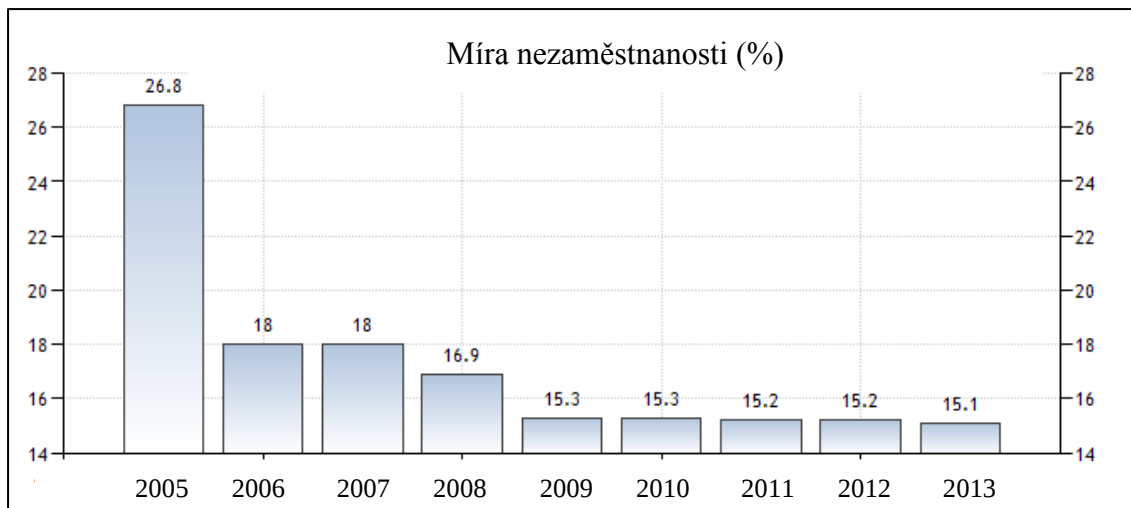

Zdroj: Vlastní zpracování autorky, Trading Economics, 2015b

Z grafu 8 je patrné, že Irák prodělal od počátku 21. století turbulentní vývoj z hlediska změn cenové hladiny v čase. Největší procentní změnu irácká ekonomika zaznamenala v letech 2005–2008, kdy se míra inflace vyšplhala až k 80 %. Jednalo se tedy o tzv. pádivou inflaci. Kolem roku 2008 se procentní změna cenové hladiny ustálila a pohybovala se kolem 2 %, přičemž mezi roky 2009 a 2010 vykazovala dokonce negativní procentuální změny. Budoucí vývoj cenové hladiny nepředpokládá výrazné výkyvy v následujících letech, ovšem světové ceny potravin a především ropy mohou významně ovlivnit inflační očekávání ekonomických subjektů (Trading Economics, 2015b).

Následujícím indikátorem ekonomického vývoje iráckého hospodářství je situace na práce, a to zejména vývoj míry nezaměstnanosti. Populace se zpravidla dělí na pracovní sílu a ekonomicky neaktivní obyvatelstvo, kam patří zejména mladiství do 15 let či lidé v důchodovém věku. Z celkové populace 32,5 milionů představuje pracovní sílu kolem 9 milionů obyvatel, která se následně dělí na zaměstnané a nezaměstnané. Vývoj míry nezaměstnanosti byl poněkud kritický na přelomu tisíciletí, ovšem od roku 2006 Irák vykazuje poměrně stabilní hodnoty v této oblasti, a to okolo 15 % – 16 % (Trading Economics, 2015c).

Graf 9: Míra nezaměstnanosti v Iráku, 2005–2013

Zdroj: Vlastní zpracování autorky, Trading Economics, 2015c

Graf 9 vyobrazuje vývoj míry nezaměstnanosti v průběhu let 2005–2013. Na první pohled je znát, že míra nezaměstnanosti rapidně poklesla z téměř 27 % na 18 %, a to především díky větší míře otevřenosti irácké ekonomiky. Příliv zahraničních investic a nové podnikatelské příležitosti pomohly vytvořit nová pracovní místa pro místní obyvatelstvo, u kterého se projevuje stále klesající míra nezaměstnanosti.

Posledním ze čtyř základních ukazatelů magického čtyřúhelníku je vnější ekonomická pozice země, tedy vztahy Iráku vzhledem k ostatním státům. K těmto účelům se používá platební bilance, která zaznamenává transakce mezi domácím a zahraničním subjektem. Platební bilance pod sebou skrývá několik jednotlivých účtů- běžný účet, kapitálový účet, finanční účet, změnu devizových rezerv a saldo chyb a opomenutí. Nás bude především zajímat běžný účet platební bilance, zachycující výkonovou bilanci (rozdíl mezi exporty a importy), bilanci výnosů a bilanci transferů.

Tabulka 4: Běžný účet platební bilance Iráku, 2004–2015

Běžný účet platební bilance (miliardy USD)											
2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
-10.7	1.938	8.387	6.883	16.816	-8.90	4.101	22.304	14.494	-1.7	7.044	5.793

Zdroj: Vlastní zpracování autorky, IMF, 2014c

V tabulce 4 je zaznamenán vývoj běžného účtu platební bilance Iráku během let 2004–2015. Červeně jsou potom vyznačeny ty hodnoty, které znamenaly pro Irák negativní saldo běžného účtu, kde byla zejména negativní bilance služeb a transferů (Central Bank of Iraq, 2000–2013).

Kromě syntézy těchto čtyř ukazatelů je neméně důležité i podnikatelské prostředí pro nové i stávající investice. K analýze této oblasti se používá Index ekonomické svobody, který v sobě zahrnuje 10 základních ekonomických svobod, které jsou rozděleny do čtyř sektorů- respektování právních norem, velikost vládního sektoru, regulační efektivita a otevřenost trhů. Problémem při analýze tohoto indexu jsou chybějící relevantní data, a tak Irák zůstává v pěti z deseti případů ekonomických svobod neohodnocen. Pod první kategorií- respektování právních norem- spadá svoboda majetkového práva a osvobození od korupce. V prvním případě nejsou pro Irák data dostupná, a v otázce korupce Irák obsadil 170. příčku z celkového počtu 174 zemí, jak již bylo zmíněno dříve v této práci. Co se týče velikosti vládního sektoru, zde najdeme daňovou svobodu a vládní výdaje. V první jmenované kategorii Irák opět není ohodnocen a u vládních výdajů zůstává země hluboko pod světovým průměrem, s dosazením na 144. příčku- vládní výdaje se rovnají 43,3 % domácího výstupu a veřejný dluh je ekvivalentní 31 % iráckého HDP. Třetí kategorie- regulační efektivita- uvažuje tři následující proměnné: svobodu podnikání, svobodu práce a monetární svobodu. Podnikatelské prostředí v zemi je charakteristické chybějící transparentností a efektivitou, a řadí tak zemi na 123. příčku v žebříčku. Tato pozice zdaleka není ideální, ovšem od minulého roku, kdy byl Irák na místě 131, došlo alespoň k malému zlepšení. K nepatrnému zdokonalení došlo i v případě trhu práce, ovšem četné státní zásahy a kontrola brání plnému využití iráckého lidského kapitálu. Co se týče monetární svobody, vládní sektor využívá příjmů z produkce a prodeje ropy k dotování základních statků a služeb za účelem udržení přísné kontroly nad cenami potravin a léků. V poslední sekci otevřenosti trhů není Irák ohodnocen ani v jedné ze tří kategorií ekonomických svobod, jimiž jsou svoboda obchodu a investiční a finanční svoboda. Obecně lze však říci, že irácké právní a regulační normy spíše odrazují od volného toku zahraničního obchodu a investic. Tato situace je pak umocněna rozsáhlou korupcí, politickou nestabilitou a nespolehlivostí finančního systému, což z Iráku dělá zemi s velmi nehostinným podnikatelským prostředím (The Heritage Foundation, 2015a).

3.1.2. Životní úroveň v Iráku

Vedle základních ekonomických ukazatelů vypovídá o hospodářském prostředí v zemi také životní úroveň většinového obyvatelstva. Životní úroveň nelze definovat jednotnou zobecňující definicí, a nelze ani jednoznačně stanovit její věcný obsah či způsob jejího přesného vyjádření. Proto je pojem životní úroveň často spojován s mírou uspokojení životních podmínek a potřeb (hmotných i duchovních) v daném státě. Je to tedy pojem, který v sobě zahrnuje velký počet dimenzí a ukazatelů, např. přístup k pitné vodě, k lékařské péči i ke vzdělání, dostupnost infrastruktury, znečištění životního prostředí či diskriminaci žen ve společnosti. Je to jakýsi souhrn kvantitativních i kvalitativních proměnných převážně ze socioekonomického prostředí, které zásadně přispívají k utváření subjektivních postojů jednotlivých obyvatel, a tím celé společnosti. Rozsah této práce mi bohužel nedovoluje do detailu zhodnotit všechny tyto ukazatele, proto se zaměřím na několik reprezentativních koeficientů a indexů, které mi pomohou zmapovat situaci společenského blahobytu v Iráku.

Prvním z analyzovaných indikátorů je Index lidského rozvoje, neboli HDI¹⁷. Tento ukazatel kvality lidského života je každoročně měřen UNDP¹⁸ již od roku 1990 a obecně vychází ze tří kategorií- HDP na osobu, úrovně dosaženého vzdělání a očekávané délky života. Do hodnoty indexu jsou pak agregována konkrétní data, a to průměrná očekávaná délka života při narození, gramotnost a hmotná životní úroveň vyjádřená v USD jako hrubý národní důchod na obyvatele v přepočtu na paritu kupní síly. Hodnota indexu se nachází na škále od 0 do 1, přičemž země dosahující hodnot nad 0,8 se řadí mezi státy s velmi vysokým lidským rozvojem, země s hodnotami nad 0,7 pak s vysokým lidským rozvojem, a od 0,55 jsou země charakterizovány jako země se středním lidským rozvojem (Hra o Zemi, 2007).

¹⁷ Human Development Index

¹⁸ United Nations Development Programme

Tabulka 5: Index lidského rozvoje Iráku, 2014

HDI	Předpokládaná délka života (roky)	Průměrná délka vzdělávání (roky)	Předpokládaná délka vzdělávání (roky)	Hrubý národní důchod/obyvatele (USD v PPP)
0,694	69	8	11	12 738

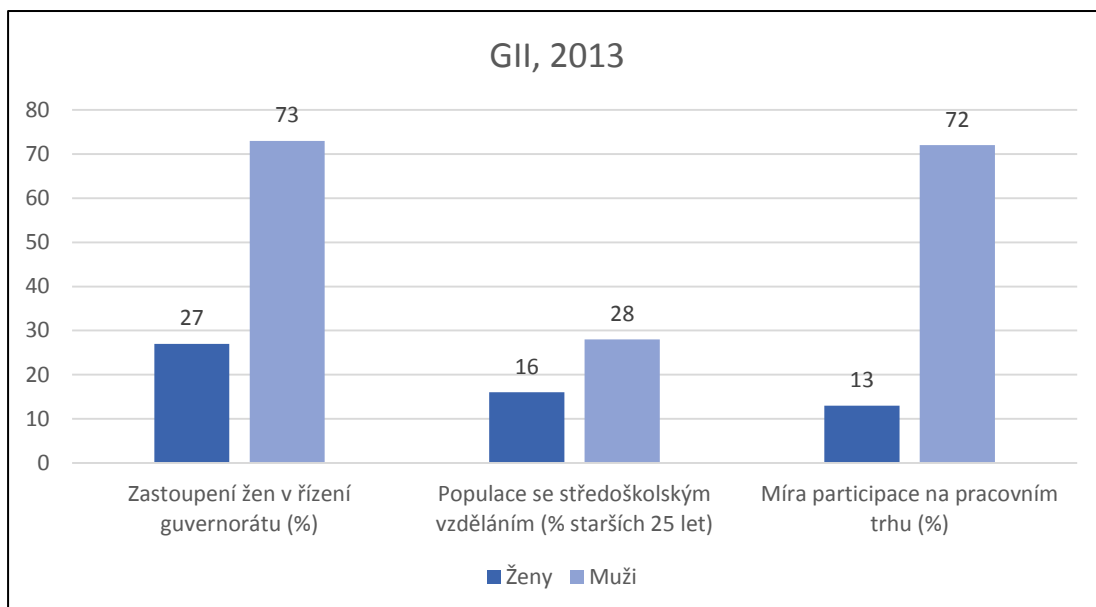
Zdroj: Vlastní zpracování autorky, UNDP, 2014

V roce 2013 se Irák nacházel na 131. příčce ze 186 hodnocených zemí s výší indexu 0,590. V roce 2014 došlo ke zlepšení a irácký HDI vzrostl na hodnotu 0,694, což je těsně pod světovým průměrem 0,695. Nadále však hodnota HDI v Iráku hluboce zaostává za hodnotami jeho sousedních států jako je Saúdská Arábie, Kuvajt, Irán, Turecko a Jordánsko, ovšem je vyšší než index Sýrie. Zásadní meziroční progres v Iráku byl zaznamenán především v kategorii zdraví a vzdělanosti (UNDP, 2014).

Dalším vypovídajícím ukazatelem, kterému se budu věnovat, je tzv. Giniho koeficient, který udává rovnost rozdělení příjmů ve společnosti. Koeficient je měřen na stupnici od 0 do 100, kde hodnoty blíží se 0 představují země s rovnostářským rozdělením příjmů a země s hodnotou 100 se potýkají s absolutní nerovností. Irák v roce 2013 zaznamenal hodnotu Giniho koeficientu 30,9, což ho řadí mezi státy s relativní rovností rozdělení příjmů, ovšem nesmíme zapomínat, že Irák se nachází na spodních příčkách v sestavovaném žebříčku vnímání korupce. Rovnost je taktéž kritickým bodem v otázkách vnímání práv žen v Iráku. K evaluaci tohoto jevu slouží Index genderové nerovnosti (GII¹⁹), jež každoročně zpracovává UNDP. Tento ukazatel hodnotí rovnost příležitostí a rovné zastoupení obou pohlaví ve čtyřech základních oblastech, a to ve zdraví, vzdělávání, ekonomické a politické participaci. V roce 2013 Irák obsadil 120. místo s hodnotou indexu 0,557, přičemž 0 znamená dokonalou rovnost a 1 dokonalou nerovnost mezi muži a ženami (UNDP, 2014).

¹⁹ Gender Inequality Index

Graf 10: Index genderové nerovnosti v Iráku, 2013

Zdroj: Vlastní zpracování autorky, UNDP, 2014

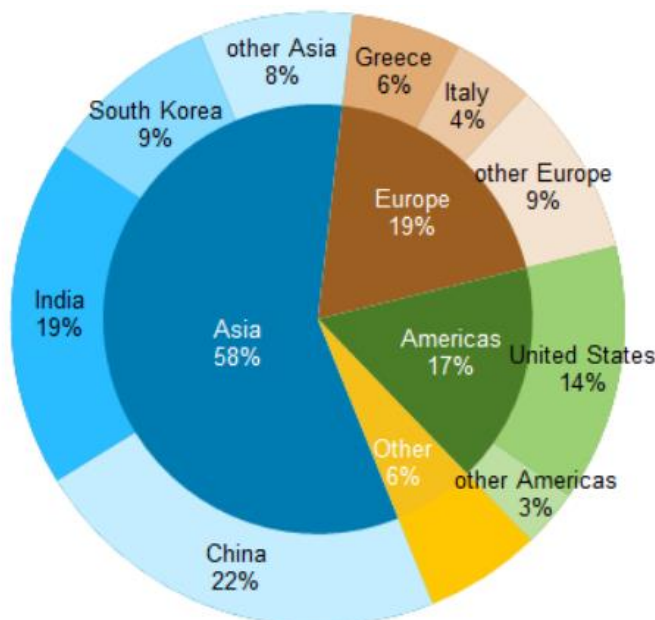
Z grafu 10 je viditelné, že Irák stále nezastává názor plné rovnoprávnosti pohlaví ve společnosti, především pak v sociální a ekonomické sféře, kde podíl mužů výrazně převyšuje zastoupení žen. Čtvrtinová participace žen v parlamentu je společensky přijatelná, ovšem hluboký rozdíl v přístupu ke vzdělání a k pracovním příležitostem je alarmující. Z výše popsaných ukazatelů můžeme vyvodit, že sociální aspekty životní úrovně v Iráku mají značné rezervy, což se podepisuje i na přístupu k otázce rovnosti pohlaví. Přesto však každoroční pozitivní vývoj a snahu o vylepšení v kritických oblastech nelze Iráku odepřít.

3.1.3. Vnější ekonomické vztahy Iráku

Důležitou hospodářskou otázkou každé země je její výkonová bilance a zahraniční obchod. Jak již bylo řečeno, výkonová bilance je rozdíl mezi exporty a importy, přičemž Irák především díky vysoké produkci a vývozům ropy vykazuje kladné hodnoty této bilance. V roce 2013 dosáhla hodnota exportů přibližně 91,99 miliard USD a bylo dovezeno zboží v hodnotě 66,1 miliard USD. Hlavním vývozním artiklem Iráku je v první řadě ropa, která představuje 84 % celkového iráckého exportu,

následovaná surovými materiály, vybranými potravinami a dobyt看. Importovány jsou pak primárně potraviny, léky a manufaktura (CIA, 2014a).

Graf 11: Irácké exporty ropy podle destinace, 2014

Zdroj: Vlastní zpracování autorky, EIA 2015

V grafu 11 jsou zaznamenány destinace iráckých exportů surové ropy v roce 2014. Nadpoloviční podíl (58 %) na těchto exportech viditelně zabírá Asie, přičemž největšími individuálními příjemci irácké ropy jsou Čína a Indie (okolo 20 %). Tyto dvě země tak předbehly USA, které do roku 2012 vévodily prvním příčkám iráckých exportů ropy. Po Asii je druhou nejdůležitější destinací Evropa, kde jsou hlavním iráckým obchodním partnerem Řecko a Itálie. Co se týče importů, téměř 30 % dovozu do Iráku míří z Turecka, které je následováno Sýrií (okolo 16 %) a Čínou (12,5 %). (CIA, 2014a).

Pro ekonomický vývoj Iráku je podstatná jak spolupráce s regionálními i mezinárodními subjekty, tak aktivní participace v nadnárodních integračních uskupeních. Již v roce 1945 byl Irák jedním z 50 zakládajících států OSN, v současnosti je členem Mezinárodního měnového fondu i Světové banky a v roce 2011 si zažádal o vstup do WTO, tedy Světové obchodní organizace (US Department of State, 2012). Po 2. světové válce Irák spolu s Egyptem,

Jordánskem, Libanonem, Saudskou Arábií a Sýrií založil Ligu arabských států, jejímž cílem bylo zajistit spolupráci členských zemí v otázkách politiky, kultury i ekonomiky, avšak organizace od 50. let přijala i bezpečnostní aspekt podporující suverenitu a nezávislost. V dnešní době má Liga arabských států 21 členů ze severovýchodní Afriky a jihozápadní Asie, přičemž Sýrii bylo pozastaveno členství z důvodu brutálních represí proti vládním oponentům (Arab League Online, 2012). Z hlediska hospodářství je však pro Irák nejvýznamnější organizace OPEC²⁰, kterou Irák pomáhal založit v roce 1960. OPEC sdružuje 12 exportérských zemí, jejichž produkce ropy dalekosáhle převyšuje jejich domácí spotřebu, a koordinuje ropnou politiku těchto členských států- řídí jednání s ropnými společnostmi, týkající se především objemů produkce a cen ropy. V současnosti OPEC kontroluje přes 80 % světových zásob, kde Irák zaujímá čtvrtý nejdůležitější podíl. Irák v rámci OPEC tak má mnohem lepší vyjednávací pozici, než kdyby se v celosvětovém ropném sektoru pohyboval jako samostatný aktér (OPEC, 2015).

3.2. Současný stav ekonomiky v Afghánistánu

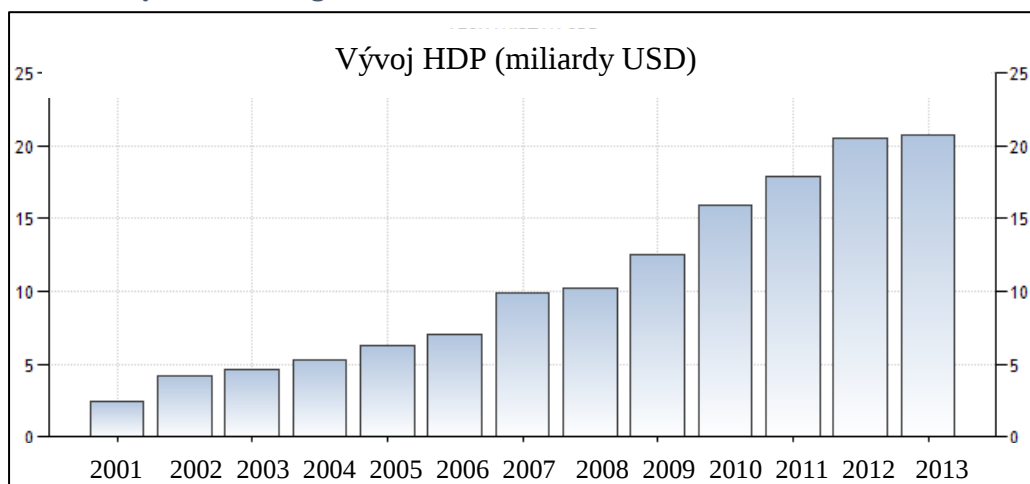
Tak jako Irák, tak i Afghánistán podrobím hospodářské analýze, která ukáže potenciál afghánské ekonomiky. Opět začátek věnuji představení „magického čtyřúhelníku“, tedy zhodnocení základních makroekonomických ukazatelů, na které následně naváží popisem podnikatelského prostředí v Afghánistánu. V druhé podkapitole bude zásadní zohlednění životní úrovně většiny Afghánců, která je obrazem fungování veřejného sektoru ekonomiky a jeho efektivnosti. Vnější vztahy a participace v regionálních i globálních integračních uskupeních nás bude zajímat i u Afghánistánu, jelikož tyto zahraniční relace ukazují míru hospodářské otevřenosti země. Toto celkové zhodnocení afghánské ekonomiky umožní získat ucelenější pohled na současnou situaci v zemi, která bude následně komparována s hospodářskou úrovní Iráku.

²⁰ Organization of the Petroleum Exporting Countries

3.2.1. Základní makroekonomické ukazatele a hospodářské prostředí

Model magického čtyřúhelníku použijeme i při analýze makroekonomického prostředí v Afghánistánu. Postupně se tedy budu zabývat ukazateli HDP, inflace, nezaměstnanosti i platební bilance. Kromě těchto základních makroekonomických indikátorů rozeberu i deset ekonomických svobod, které vykreslují podnikatelské příležitosti nebo naopak hrozby v Afghánistánu. Prvním z potřebných údajů je hodnota reálně vytvořeného produktu na daném území neboli HDP.

Graf 12: Výše HDP v Afghánistánu, 2001–2015

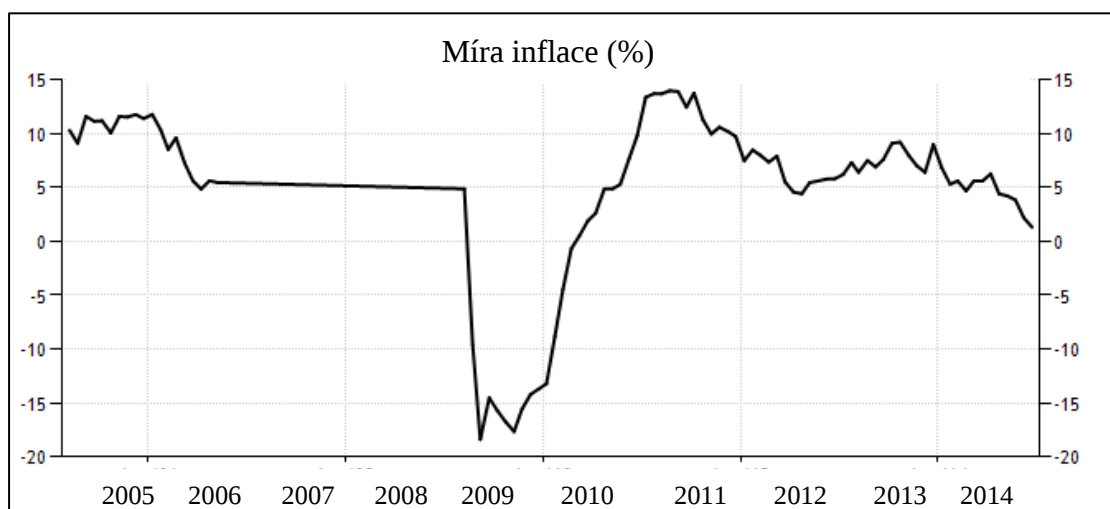
Zdroj: Vlastní zpracování autorky, Trading Economics, 2015d

Od roku 2001 Afghánistán vykazuje stabilní růst svého domácího produktu, jehož hodnota dosahuje okolo 0,03 % světového hospodářství. Svého vrcholu ekonomika dosáhla v roce 2014, kdy se celkové HDP vyšplhalo na 23,084 miliard USD. Impozantní je, že afghánská ekonomika od roku 2010 roste přiměřeným tempem kolem 7 %, a to i přes trvající bezpečnostní nestabilitu a chaos v zemi. V roce 2015 IMF dokonce odhaduje, že ekonomika Afghánistánu bude nadále zvyšovat svou produkci, a to tempem okolo 8,8 %. Markantní je i vývoj HDP na obyvatele. V roce 2002 tato veličina ukazovala hodnotu 181,6 USD, zato v roce 2014 již vykazovala 679,6 USD s rostoucí tendencí do budoucna- odhad na rok 2015 se pohybuje okolo 730 USD. Od počátku americké invaze do Afghánistánu země zaznamenává poměrně pozitivní vývoj, alespoň co se reálného produktu týče. S nástupem nové vlády a silící

islámskou hrozbou však bude hospodářský pokrok Afghánistánu větší výzvou, než kdy dříve (IMF, 2014c).

Dalším ekonomickým parametrem magického čtyřúhelníku je vývoj změn cenové hladiny v čase, neboli míra inflace. Pokud se míra inflace pohybuje v řádu desítek, nazýváme ji mírnou inflací, pokud v řádech stovek, jedná se o pádivou inflaci, a jestliže dosahuje třímístných hodnot, potom nastává hyperinflace. Jak již bylo řečeno výše, nestabilní a vysoká míra inflace může vyvolat nepřiměřenou reakci ze strany ekonomických subjektů, a inflační očekávání tak mohou výrazně ovlivnit finanční sektor celé ekonomiky.

Graf 13: Míra inflace v Afghánistánu, 2005-2013

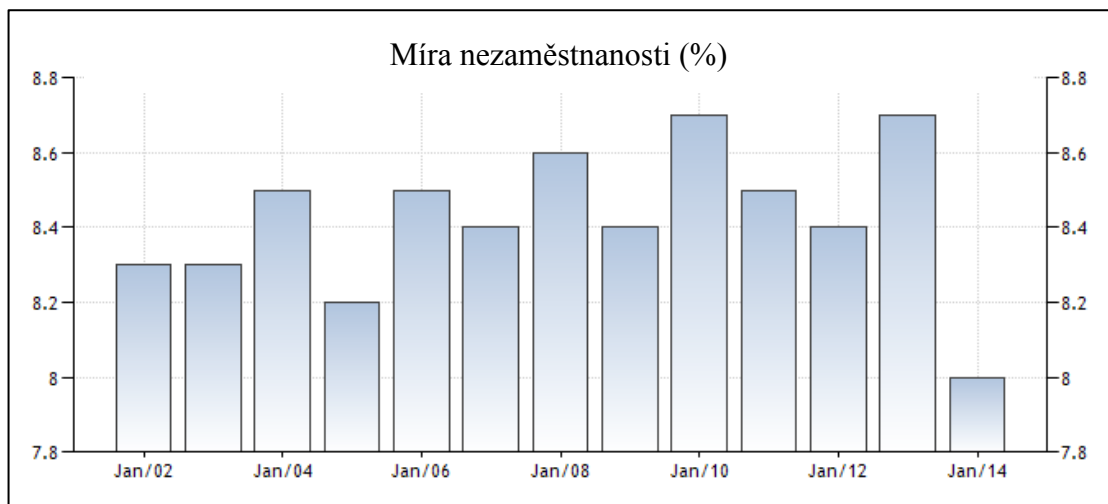
Zdroj: Vlastní zpracování autorky, Trading Economics, 2015e

Mezi roky 2005–2014 byla průměrná míra inflace okolo 4,79 %, přičemž svého maxima dosáhla v dubnu v roce 2011, kdy se ustálila na hodnotě 13,97 %. Naopak největší pokles byl zaznamenán v roce 2009, kdy se cenová hladina propadla až o 18,39 procentních bodů. V roce 2014 se míra inflace pohybovala okolo 1,31 % a nadále vykazuje mírný stabilní růst (Trading Economics, 2015e).

Následovat bude ukazatel vývoje na trhu práce, tedy míra nezaměstnanosti. Populace Afghánistánu činí přes 32 milionů obyvatel, z nichž pracovní sílu představuje asi 7,5 milionů Afghánců. Sektor s největší zaměstnaností je tradičně zemědělství, kde pracuje přibližně 79 % celkového obyvatelstva, poté je to sektor služeb a průmysl

(CIA, 2014b). Problémem v určení přesné míry nezaměstnanosti je nedostatek relevantních zdrojů a dat, proto se tento ukazatel liší zdroj od zdroje.

Graf 14: Míra nezaměstnanosti v Afghánistánu, 2001–2013

Zdroj: Vlastní zpracování autorky, Trading Economics, 2015f

Zatímco CIA uvedla hodnotu míry nezaměstnanosti v roce 2008 okolo 35 %, z grafu 14 podle Trading Economics se již od počátku míra nezaměstnanosti konstantně udržuje na hodnotě kolem 8 %. Tyto rozdíly, jak už jsem zmínila, pramení z chybějících věrohodných dat. Lišit se může i metoda výpočtu- v Afghánistánu je hojně zastoupena produkce opia, ovšem některé autority hodnoty zaměstnanosti v tomto sektoru striktně netolerují. Lze se tedy jen dohadovat, jaká je reálná situace na trhu práce v Afghánistánu (CIA, 2014b, Trading Economics, 2015f).

Jako poslední budeme zkoumat vnější ekonomickou pozici země, a to platební bilanci, zaznamenávající transakce mezi devizovými tuzemci a devizovými cizozemci. Opět nás bude převážně zajímat běžný účet platební bilance zahrnující výkonovou bilanci, bilanci výnosů a bilanci transferů. Jelikož Afghánistán nemá výrazně silnou vývozní komoditu- jako např. nerostné zdroje- která by vytahovala bilanci výnosů či transfery, dá se předpokládat, že platební bilance bude převážně záporná.

Tabulka 6: Běžný účet platební bilance Afghánistánu, 2004–2015

Běžný účet platební bilance (miliardy USD)											
2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
-	-	-	0.082	-	-	0.422	-	-	-	-	-
0.246	0.168	0.404		0.166	0.324		0.152	0.850	0.860	1.489	1.972

Zdroj: Vlastní zpracování autorky, IMF 2014d

V tabulce 6 je zachycen běžný účet platební bilance. Je vidět, že se tedy splnil předpoklad převážně negativních hodnot této veličiny, výjimky nastaly pouze v roce 2007 a 2010. Tyto deficity jsou tedy způsobeny převážně vysokým příjmem zahraniční rozvojové pomoci, což se negativně projevuje v transferových platbách běžného účtu platební bilance (IMF, 2014d).

Kromě makroekonomických údajů je i v Afghánistánu důležité zhodnotit pozitiva a negativa podnikatelského prostředí. Stejně jako v předchozím případě u Iráku, i zde bude výstižné použití Indexu ekonomické svobody, který se zaměřuje na 10 základních ekonomických svobod, které jsou rozděleny do čtyř sektorů- respektování právních norem, velikost vládního sektoru, regulační efektivita a otevřenost trhů. I zde však narážíme na těžko dostupná data z nespolehlivých zdrojů, proto zůstává Afghánistán ve třech případech neohodnocen. Takovým případem nedostupných údajů je hned první ekonomická svoboda, a to svoboda majetkového práva. Je však všeobecně známo, že systém soudnictví je v Afghánistánu značně zaostalý, majetková ochrana je velmi malá a v zemi chybí zásadní rejstříky na přepis majetku- většina obchodů tak není prováděna pod žádnou právní normou. Druhou svobodou je osvobození od korupce. V roce 2015 se chystají na odchod poslední americké jednotky, ovšem v zemi je nadále tolerována rozšířená korupce a pašování drog přes hranice. Právní sektor v Afghánistánu lze tedy považovat za neúměrně slabý. V druhé kategorii se nachází fiskální svoboda a vládní výdaje. Příjmy z daní jsou relativně nízké- nachází se na úrovni zhruba 8,7 % HDP- zejména kvůli nemožnosti výběru daní z bezpečnostních důvodů. Vláda nadále zůstává výrazně závislá na zahraniční pomoci a konstantně tak nedodržuje své rozpočtové cíle. Je tedy důležité, aby afghánská vláda posílila své fiskální postavení v zemi za účelem správného fungování daňového systému. Co se týče v pořadí páté svobody- svobody podnikání- Afghánistán stále umírňuje soukromou výrobu a investice, a nachází se tak značně pod světovým průměrem, a to až na 104. příčce. V zemi stále přetrvávají

mnohé strukturální bariéry v procesu zakládání nových podniků a získávání licencí. Dalšími dvěma svobodami je svoboda práce a monetární svoboda. Přítomnost nelegálního trhu s opiem neustále brání vytvoření jednotného a efektivního trhu práce a vláda vykazuje jen malý vliv na monetární politiku v zemi. V poslední kategorii otevřenosti trhů zůstává Afghánistán neohodnocen v sektoru svobody obchodu a finanční svobody. Investiční svoboda v Afghánistánu se přesně rovná světovému průměru a vláda se zavázala nediskriminovat investice přicházející ze zahraničí. Ovšem v praxi je zakázáno zahraničním subjektům vlastnit půdu, ve vybraných sektorech vláda reguluje investice (oblast pojištění a telekomunikací) a bankovní sektor nadále zůstává poměrně slabý. Z analyzovaných ukazatelů ekonomických svobod je viditelné, že Afghánistán nepředstavuje ideální podnikatelské prostředí, především kvůli zaostalosti institucí, neexistenci právního rámce podnikání a restrikcím vůči zahraničním investicím (The Heritage Foundation, 2015b).

3.2.2. Životní úroveň v Afghánistánu

Samotné makroekonomické údaje a zmíněné podnikatelské prostředí nepřinášejí ucelený pohled na hospodářskou situaci v Afghánistánu. Kromě velikosti HDP, míry inflace a investiční svobody je nutné se také blíže podívat na životní podmínky běžných Afghánců, které výrazně dokreslují ekonomické prostředí v zemi. Je tedy třeba zanalyzovat i lidský a sociální rozvoj, který jde ruku v ruce s tím hospodářským a významně se na něm podílí. Opět se zaměřím na evaluaci již zmíněných ukazatelů, Index lidského rozvoje HDI, Giniho koeficientu a Indexu nerovnosti mezi pohlavími.

Prvním indikátorem vypovídajícím o sociálních aspektech životní úrovně v Afghánistánu je HDI- Index lidského rozvoje. Tento index je souhrnným nástrojem hodnocení dlouhodobého progresu ve třech základních dimenzích lidského rozvoje- dlouhého a zdravého života, přístupu ke vzdělání a přijatelného životního standartu. Dlouhý a zdravý život se zde měří pomocí očekávané délky života při narození, přístup ke vzdělání je rozdělen do dvou kategorií: a) průměrné délky vzdělání neboli střední délky vzdělání a b) očekávané délky vzdělání, a konečně životní standart je

zde přepočítávan na hrubý národní důchod na obyvatele vyjádřený v USD v PPP (UNDP, 2013).

Tabulka 7: Index lidského rozvoje Afghánistánu, 1980–2012

	HDI	Předpokládaná délka života (roky)	Průměrná délka vzdělávání (roky)	Předpokládaná délka vzdělávání (roky)	Hrubý národní důchod/obyvatele (USD v PPP)
1980	0,209	39,2	0,8	2,3	1 002
1990	0,246	42,3	1,5	2,5	948
2000	0,234	45,3	2,1	2,5	435
2010	0,368	48,3	3,1	8,1	953
2011	0,371	48,7	3,1	8,1	979
2012	0,374	49,1	3,1	8,1	1 000

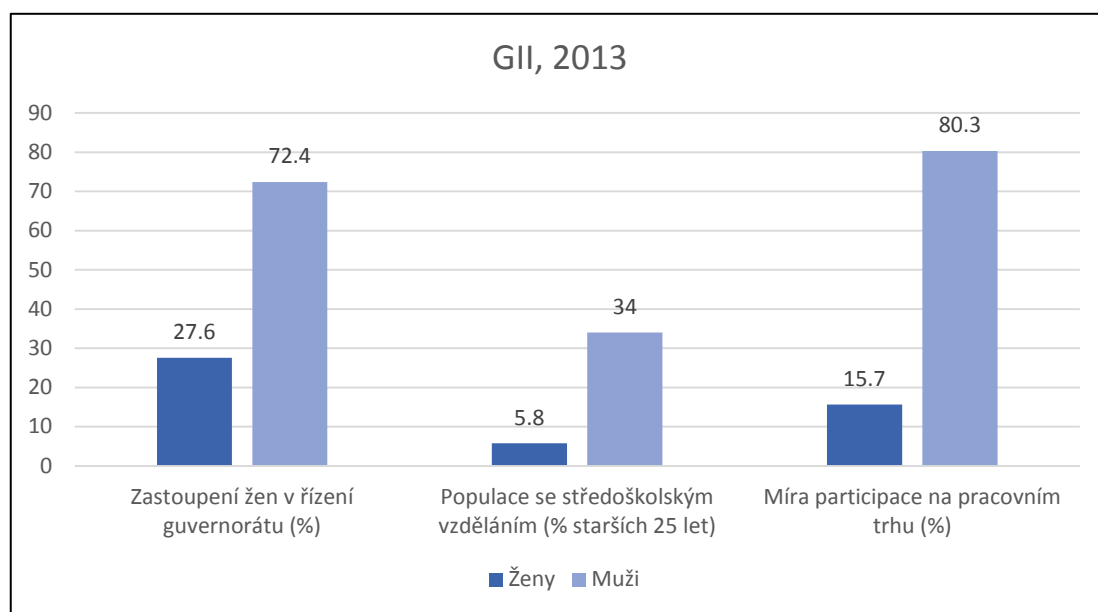
Zdroj: Vlastní zpracování autorky, UNDP, 2013

V tabulce 7 je zaznamenán vývoj složek HDI po desetiletích, a to již od 80. let. Podle naměřeného HDI v jednotlivých letech lze Afghánistán zařadit do kategorie zemí s velmi nízkým rozvojem, přičemž v roce 2012 obsadil Afghánistán 175. příčku z celkového počtu 187 hodnocených zemí. Z tabulky lze vyčíst pokrok zejména v očekávané délce života, která se od 80. let zvýšila o bezmála 10 let, menší úspěch je pak viditelný v kategorii vzdělávání a situace je naprosto kritická v oblasti životního standartu. Hrubý národní důchod byl nejnižší v období vlády radikálního hnutí Tálibán, ovšem od začátku nového tisíciletí se podmínky života značně zlepšily, a to hlavně díky velké podpoře mezinárodních organizací a poskytované humanitární pomoci (UNDP, 2013).

Giniho koeficient slouží k vyjádření nerovnosti v distribuci příjmů, neboli se jím poměruje ekvivalence rozložení bohatství a důchodu v zemi. Giniho koeficient se měří na škále od 0 do 100, přičemž 0 znamená dokonalou rovnost a 100 dokonalou nerovnost. Kvůli významné diverzifikaci obyvatelstva a jeho geografickému rozložení je složité získat hodnotné údaje, nicméně UNDP přiřadil v roce 2013 Afghánistánu Giniho koeficient v hodnotě 27,3. Tato hodnota je na Afghánský region velmi nízká a značí, že příjmy jsou v zemi přerozdělovány spravedlivě. Avšak musíme brát v potaz

vysoce rozšířenou korupci, která se prolíná ve všech zájmových sférách Afghánistánu. Nerovnost se v zemi vyskytuje také na úrovni diferenciací pohlaví, k čemuž se používá Index genderové nerovnosti (GII²¹), každoročně zpracovávaný UNDP. Tento ukazatel hodnotí rovnost příležitostí a rovné zastoupení pohlaví ve čtyřech základních oblastech, a to ve zdraví, vzdělávání, ekonomické a politické participaci (UNDP, 2013).

Graf 15: Index genderové nerovnosti v Afghánistánu, 2013

Zdroj: Vlastní zpracování autorky, UNDP, 2013

V roce 2012 byla hodnota GII v Afghánistánu 0,712, čímž se země zařadila na 147. příčku z celkového počtu 148 států. Velice špatná je dostupnost vzdělání pro afghánské ženy- pouze 5,8 % žen starších 25 let prošlo ve svém životě nějakým vzdělávacím zařízením. Situace není lepší ani na pracovním trhu, kde se do práce zapojuje pouze 15,7 % žen z celkového počtu pracovní síly. Kromě tří ukazatelů zobrazených v grafu 15 je součástí GII také indikátor hodnotící reprodukční zdraví, který v Afghánistánu vykazuje velmi kritické hodnoty- zejména vysokou úmrtnost žen, zapříčiněnou zdravotními potížemi při těhotenství, při porodu nebo těsně po něm (UNDP, 2013).

²¹ Gender Inequality Index

3.2.3. Vnější ekonomické vztahy Afghánistánu

Důležitou součástí ekonomického vývoje Afghánistánu je jeho vnější pozice a postavení ve světovém hospodářství. Toto postavení je zpravidla určováno zahraničním obchodem Afghánistánu, tedy exportem a importem zboží a služeb. Dovozy do Afghánistánu mnohonásobně převyšují svou hodnotou vývozy ze země, a tudíž je bilance výkonů na běžném účtu platební bilance povětšinou záporná- v roce 2012 se hodnota exportů z Afghánistánu vyšplhala k 376 milionům USD, kdežto hodnota importů se pohybovala okolo 6,4 miliard USD (CIA, 2014b).

Co se týče exportů, do oficiálních statistik se málo kdy započítává vývoz opia, tvořící významnou část afghánské ekonomiky, jelikož Afghánistán poskytuje 93 % světových zásob opia. Neexistují však relevantní data, která by mohla potvrdit, že opium je v Afghánistánu exportním artiklem číslo jedna.

Tabulka 8: Exporty z Afghánistánu, 2013

Exportované zboží, 2013	
Koberce a jiné textilie	14,20%
Semena anýzu, koriandru, badiánu, fenyklu, ...	11,90%
Jiná olejnatá semena a ovoce	1,80%
Ostatní produkty	72,10%

Zdroj: Vlastní zpracování autorky, Santander, 2015

Z tabulky 8 je zřetelné, že kromě opia, které je zde nejspíše zahrnuto pod „ostatní produkty“, se Afghánistán specializuje na prodej koberců a vývoz ořechů, semen a ovoce. Největším exportním partnerem Afghánistánu je sousední Pákistán, do kterého proudí 38,5 % veškerého exportu. Následuje Indie s 20 % a dále Čína (3,9 %), Německo (1,8 %) a Saudská Arábie (0,1 %). Mezi importované zboží patří především stroje, rašelina a ropné produkty, textilie, potraviny a léky. Vývozy jsou tak značně diverzifikované a žádná komodita tak nepřesahuje 10 % z celkového vývozu. Nejvýznamnějším dodavatelem zboží do Afghánistánu je opět Pákistán s 10,4 % celkového dovozu, následně Německo s 2 %, Čína s 1,6 % a ostatní partneři, mající každý pod 1 % celkového dovozu (Santander, 2015).

Afghánistán je rovněž členem několika mezinárodních a regionálních uskupení, přičemž ta nejdůležitější jsou Asijská rozvojová banka, Organizace ekonomické spolupráce, FAO²², Mezinárodní agentura pro atomovou energii, IBRD²³, Interpol, Mezinárodní měnový fond, OSN a její přidružené organizace, Světová zdravotnická organizace a WTO, kde zastává statut pozorovatele. Důležité je členství Afghánistánu v Organizaci islámské spolupráce sdružující 57 států. Tento počet z ní dělá největší mezinárodní organizaci mimo OSN, a tato organizace usiluje o ochranu muslimů a zajištění jejich kulturního rozvoje ve světovém měřítku. Afghánistán se podílel na jejím založení v roce 1969 a je aktivním členem dodnes, s přerušným členstvím mezi léty 1980–1989 (CIA, 2015).

3.3. Komparace ekonomik Iráku a Afghánistánu

Na základě nashromážděných a zpracovaných informací, údajů a dat z předcházejících kapitol bude v této části mé diplomové práce mnohem snazší zhodnotit a porovnat ekonomickou situaci v Iráku a Afghánistánu. Z historického kontextu lze vyčíst, že ačkoliv tyto země geograficky spadají do různých regionů asijského kontinentu, jejich politický vývoj v 2. polovině 20. století vykazuje určitou analogii. Obě země se v této době potýkaly se sérií civilních válek, ať už mezi iráckým Kurdistánem a centrální vládou v Iráku nebo mezi etnickými i náboženskými frakcemi v Afghánistánu. Společným rysem je taktéž autoritářská forma vlády založená na represích, strachu a teroru. Jako příklad lze uvést diktátorský režim Saddáma Husajna v Irácké republice či vláda radikálního náboženského hnutí Tálibán v Afghánistánu. Obě země se také staly cílem zahraničních aktérů. Britské impérium se angažovalo v Iráku i Afghánistánu v 1. polovině 20. století, po přelomu století se Irák několikrát nacházel pod okupační správou Spojených států a od roku 1979 byl terčem sovětské invaze naopak Afghánistán, který taktéž zaznamenal přítomnost amerických vojsk na počátku třetího tisíciletí. V posledních letech představoval v obou státech významnou hrozbu terorismus- Afghánistán poskytl útočiště extremistické muslimské organizaci

²² Food and Agriculture Organization of UN

²³ International Bank for Reconstruction and Development

Al-Káida a Irák byl kolébkou vzniku militantní skupiny Islámský stát, která v současnosti ohrožuje nejen asijský region, ale i západní svět. Je tedy patrné, že historický vývoj Iráku i Afghánistánu je protkán mnohými podobnostmi. Zda se tyto politické turbulence stejnou mírou podepsaly na současné hospodářské situaci obou zemí, ukáže následná komparace stavů ekonomik, doplněná o možné alternativy srovnání.

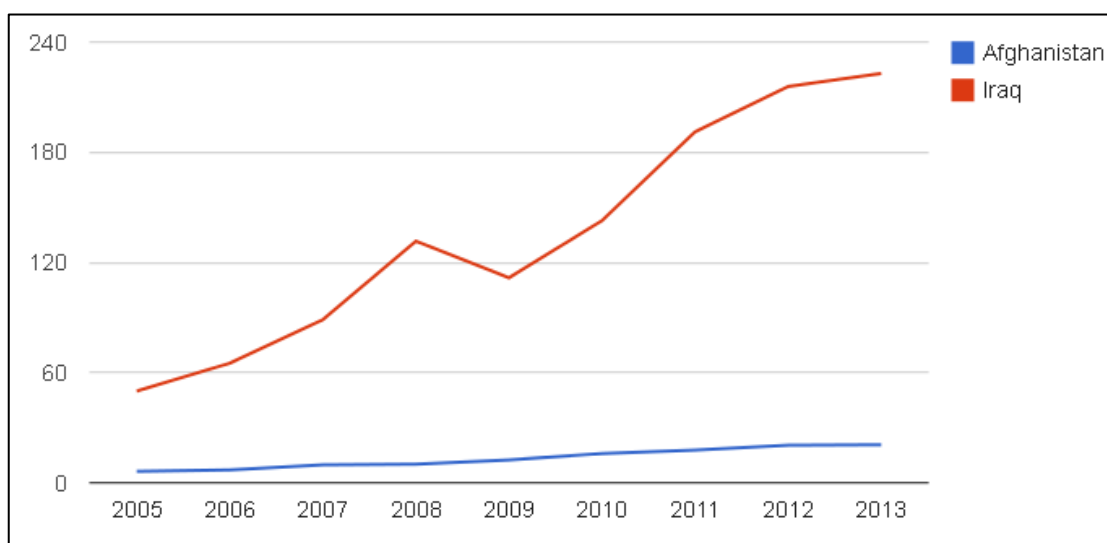
3.3.1. Srovnání současné ekonomické situace v Iráku a Afghánistánu

Na ekonomický vývoj země má nezanedbatelný vliv její politický aparát, a dokonce lze uvést, že vládní stabilita je jedním z klíčových aspektů vyrovnaného a udržitelného hospodářského růstu. Irák i Afghánistán byly, a nadále jsou, od konce 2. světové války do současnosti svědky početných změn vládních režimů a ozbrojených vnitrostátních i nadnárodních konfliktů na svém území. S odchodem většiny mezinárodních jednotek z Iráku v roce 2011 a z Afghánistánu v roce 2014 by se mohla nabízet myšlenka, že obě země jsou již ve stavu politické prosperity a legitimacy. A ačkoliv v obou zemích již proběhly první demokratické volby- v Iráku v roce 2005 a v Afghánistánu v roce 2014- ani jeden z těchto států stále nereprezentuje pravou volební svobodu. Celý proces je nadále doprovázen sektářským a povstaleckým násilím, které neumožňuje novým vládám nastolit v zemi řádnou bezpečnostní situaci. Pravomoci zvolené státní reprezentace často nespádají dále než za hranice hlavního města či velkých aglomeračních center, čímž je většina venkovského obyvatelstva neustále vystavována sílícímu násilí jak ze strany IS v Iráku, tak frakcí Tálibánu v Afghánistánu. Vláda tedy není schopna zajistit svému lidu adekvátní životní podmínky a stále prokazuje značnou nelegitimitu. S vládní neefektivností souvisí i vysoce rozšířená míra korupce v Iráku i Afghánistánu. Transparency International měří korupci (CPI) na škále od 0 do 100, kde 0 reprezentuje stát s maximální korupcí a naopak 100 představuje stát, který je od korupce zcela osvobozen. V roce 2014 byl Irák s naměřenou hodnotou CPI rovnou 16 dosazen na 170. příčku z celkového počtu 175 států. V témže roce se Afghánistán umístil dva stupně za Irákem, tedy na 172. místě s naměřeným CPI 12. Z těchto údajů vyplývá, že v obou zemích je míra

zkorumpovanosti naprosto alarmující a kritická, což brání transparentnímu a efektivnímu výkonu vládního aparátu v Iráku i Afghánistánu (Transparency International, 2015).

Model magického čtyřúhelníku a jeho základní složky- HDP, míru inflace, nezaměstnanost a vnější pozici země- analyzované v předchozích kapitolách, následně použijeme k porovnání striktně hospodářské situace v Iráku a Afghánistánu.

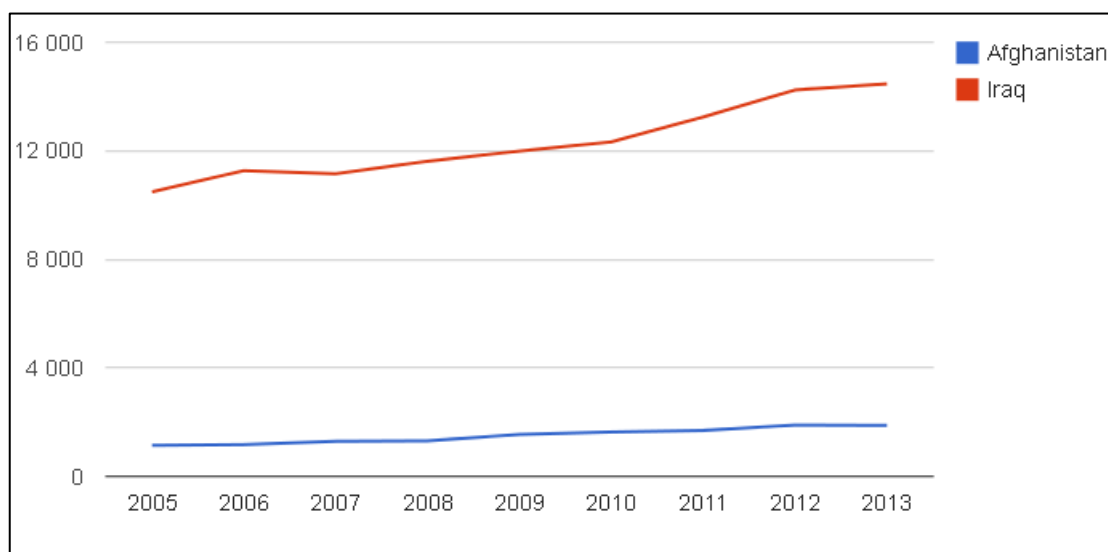
Graf 16: HDP Iráku a Afghánistánu, 2005–2013 (miliardy USD)

Zdroj: Vlastní zpracování autorky, CompareAllCountries.com, 2015a

V grafu 16 je zaznamenán reálný produkt -HDP- v obou zemích od roku 2005 do roku 2013. Je jednoznačné, že irácký HDP výrazně převyšuje ten afghánský, a to téměř o 200 miliard USD. Zatímco byla v roce 2013 výše HDP v Iráku přes 220 miliard USD, Afghánistán vykazoval HDP v desítkách miliard, přesněji tedy přes 21 miliard USD. Irácká převaha je především dána jeho ropným sektorem a vyvinutějším průmyslovým odvětvím, které se na celkovém HDP podílí více jak z 65 % (CompareAllCountries.com, 2015a). Z těchto údajů je tedy logické, že podobný rozdíl mezi oběma zeměmi bude existovat i u ukazatele HDP na obyvatele, jelikož Irák i Afghánistán jsou si co do počtu obyvatel velmi blízké- v Iráku čítá celková populace přes 35 milionů osob a v Afghánistánu je to 31 milionů (The Heritage Foundation, 2015a, 2015b). HDP na obyvatele Iráku i Afghánistánu je vyobrazen v grafu 17 (CompareAllCountries.com, 2015b).

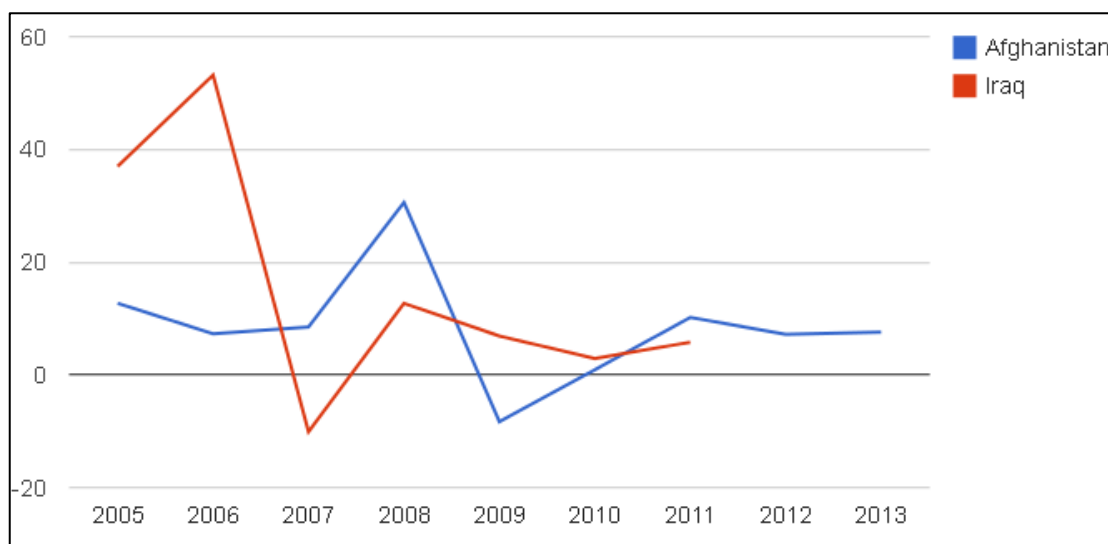
Graf 17: HDP/obyvatele v PPP v Iráku a Afghánistánu, 2005-2013 (USD)

Zdroj: Vlastní zpracování autorky, CompareAllCountries.com, 2015b

Následujícím porovnávaným ekonomickým indexem bude míra inflace vyjádřená procentní změnou v indexu spotřebitelských cen, CPI. Tento index je tvořen na základě reprezentativního spotřebního koše, přičemž každá položka v tomto koši má přiřazenou fixní váhu na určité období.

Graf 18: Míra inflace v Iráku a Afghánistánu, 2005–2013

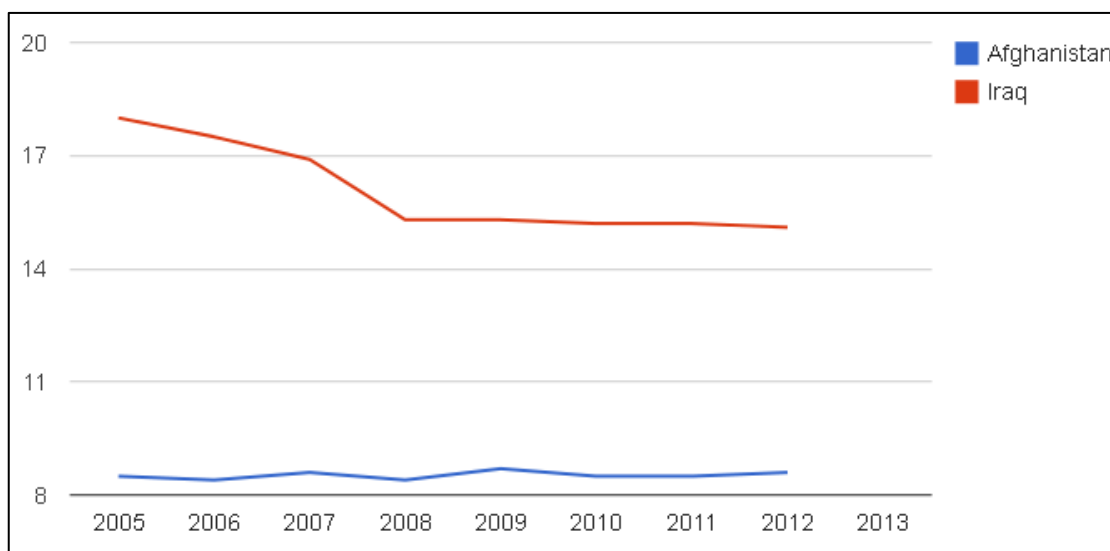

Zdroj: Vlastní zpracování autorky, CompareAllCountries.com, 2015c

Z grafu 18 lze vyčíst, že cenová hladina v Afghánistánu vykazuje mnohem menší fluktuace než cenová hladina Iráku, což je opět zapříčiněno ropným sektorem, jelikož ceny ropy na světovém trhu výrazně hýbou iráckou ekonomikou. Podobné je to s cenami opia v Afghánistánu, které jsou svým způsobem navázány na politickou a bezpečnostní situaci v zemi (CompareAllCountries.com, 2015c).

Třetím ukazatelem z magického trojúhelníku je míra nezaměstnanosti, jejíž hodnoty v Iráku i Afghánistánu jsem zaznamenala do grafu 19. Jak již bylo zmíněno dříve, v obou zemích je míra nezaměstnanosti spíše odhadem, obzvláště pak v Afghánistánu, kde je vysoké procento populace nějakým způsobem zapojeno do pěstování opia a produkce a prodeje drog.

Graf 19: Míra nezaměstnanosti v Iráku a Afghánistánu, 2003–2013

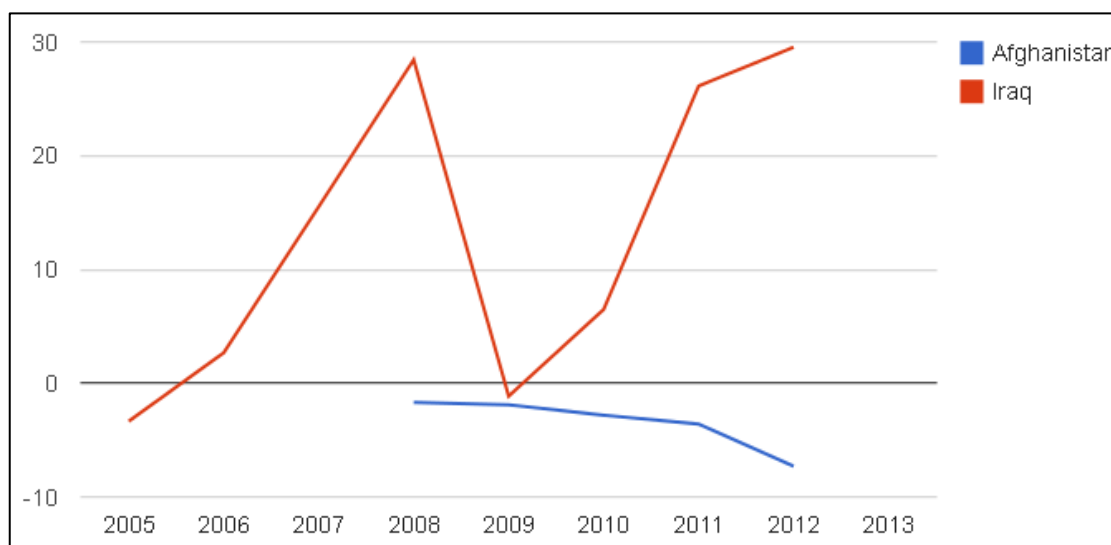

Zdroj: Vlastní zpracování autorky, CompareAllCountries.com, 2015d

Mezi léty 1991 a 2012 byla průměrná míra nezaměstnanosti v Afghánistánu 8,5 %, přičemž za stejné období se míra nezaměstnanosti v Iráku pohybovala okolo 18,4 %. V Afghánistánu je zajímavá nízká fluktuace míry nezaměstnanosti. Nejnížší hodnoty Afghánistán zaznamenal v roce 2004- 8,2 % - a nejvyšší v roce 1991- 8,7 %. Naopak Irák je svědkem větších změn v míře nezaměstnanosti, v roce 2012 dosáhl svého minima v roce 2012- 15,1 % - a svého maxima v roce 2003, kde se míra nezaměstnanosti vyšplhala až na 29,9 % (CompareAllCountries.com, 2015d).

Čtvrtou složkou zmíněného čtyřúhelníku je vnější pozice obou zemí. V dřívějších kapitolách byla pozornost zaměřena na běžný účet platební bilance, proto provedeme srovnání hodnot této proměnné v Iráku i Afghánistánu.

Graf 20: Běžný účet platební bilance v Iráku a Afghánistánu, 2005-2013 (miliardy USD)

Zdroj: Vlastní zpracování autorky, CompareAllCountries.com, 2015e

V grafu 20 jsou tedy zobrazeny obě země, jejichž situace běžného účtu se do značné míry liší. Zatímco irácký běžný účet významně roste a klesá, a je převážně pozitivní, běžný účet Afghánistánu vykazuje jen malé změny ve svých hodnotách a je pouze negativní s klesající tendencí (CompareAllCountries.com, 2015e).

Kromě magického čtyřúhelníku je třeba srovnat obě země i z pohledu dosahované životní úrovně. Zásadním indikátorem zde bude HDI neboli Index lidského rozvoje, zahrnující pod sebe 4 kategorie- předpokládanou délku života, průměrnou délku vzdělávání, předpokládanou délku vzdělávání a HND²⁴ na obyvatele.

²⁴ Hrubý národní důchod

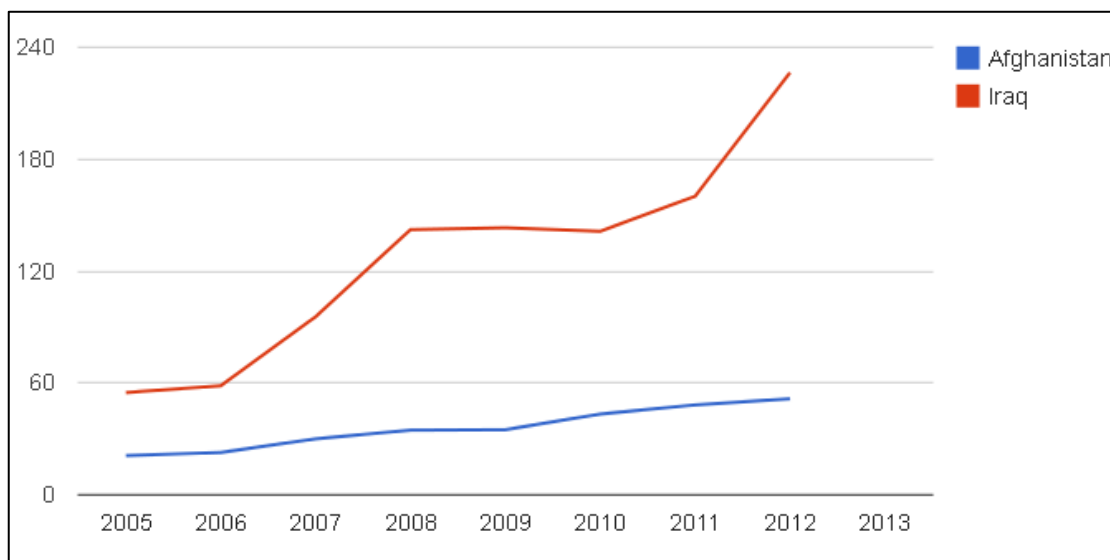
Tabulka 9: HDI Iráku a Afghánistánu, 2012

	HDI 2012	Předpokládaná délka života (roky)	Průměrná délka vzdělávání (roky)	Předpokládaná délka vzdělávání (roky)	Hrubý národní důchod/obyvatele (USD v PPP)
Irák	0,590	69,6	5,6	10	3 557
Afghánistán	0,374	49,1	3,1	8,1	1 000

Zdroj: Vlastní zpracování autorky, UNDP 2013, 2014

V tabulce 9 jsou zaneseny hodnoty Indexu lidského rozvoje za rok 2012 pro obě země, Irák i Afghánistán. Na tomto ukazateli jsou viditelné markantní rozdíly ve vývoji jak ekonomické, tak především sociální sféry obou států. Pokud je situace podle HDI v Iráku špatná, tak potom je v Afghánistánu přímo kritická. Předpokládaná délka života v Iráku je téměř o 20 let vyšší než v Afghánistánu, kde se pohybovala v roce 2012 okolo necelých 50 let. Tento jev může vysvětlovat i různá výše výdajů investovaných do zdravotnictví na obyvatele, jak znázorňuje graf 21.

Graf 21: Výdaje investované do zdravotnictví v Iráku a Afghánistánu, 2005–2013 (USD)

Zdroj: Vlastní zpracování autorky, CompareAllCountries.com, 2015f

Situace v Iráku je lepší, i co se týče gramotnosti - průměrná délka vzdělávání se zde vyčísluje na 5,6 let, kdežto v Afghánistánu je to pouhých 3,1 let. Významná je i

diferenciace v příjmech na obyvatele. Jak bylo zmíněno výše, Irák generuje větší HDP, a tudíž i HND na hlavu bude vyšší- zde dokonce více než třikrát. Je tedy znát, že rozvoj je mnohem více zaostalý v Afghánistánu, kde lze životní podmínky běžných Afghánců charakterizovat jako katastrofální (UNDP 2013, 2014).

3.3.2. Alternativní srovnání Iráku a Afghánistánu

V předchozí kapitole byla hospodářská úroveň Iráku i Afghánistánu posuzována z hlediska klasických ukazatelů. Použila jsem jak základní makroekonomické indikátory, tak i Index lidského rozvoje k dokreslení finální ekonomické situace v obou zemích. Kromě tradičních ukazatelů však existují i jiné, které nejsou striktně založeny na výši bohatství v zemi, ale svou orientací jsou spíše zaměřeny na všeobecný blahobyt a udržitelný rozvoj v budoucnu. K těmto indikátorům se řadí i tzv. Index šťastné planety neboli HPI²⁵, podle něhož jeho tvůrce Nic Marks porovnává jednotlivé země od roku 2006.

HPI byl vytvořen, jelikož ekonomická aktivita měřená pomocí HDP či množství spotřebovávaného zboží nereflektovaly skutečné zdraví společnosti i celého státu. Tento index se v první řadě koncentruje na celkovou kvalitu života a pokrok v oblasti sociální sféry s co nejmenšími dopady na životní prostředí. HPI je tedy efektivní mírou srovnávající státy podle toho, kolik dlouhých a šťastných životů vyprodukují na jednotku environmentálního výstupu. Tento alternativní ukazatel tedy zahrnuje předpokládanou délku života, spokojenost obyvatel a zátěž na životní prostředí a vypočítá se následovně:

$$HPI \approx \frac{\text{Spokojenost obyvatel} \times \text{Předpokládaná délka života}}{\text{Ekologická zátěž}}$$

Spokojenost obyvatel je měřena pomocí výzkumných dotazníků mezi obyvateli, kteří měli podle svého subjektivního pocitu určit, kde na stupnici od 1 do 10 (10 jsou

²⁵ Happy Planet Index

nejspokojenější a 1 nejméně spokojení) se právě nachází. Data pro předpokládanou délku života jsou vytahována z každoročních rozvojových reportů OSN a evaluace zátěže na životní prostředí je založena na údajích poskytovaných organizací World Wildlife Fund (WWF), týkajících se spotřeby vzácných zdrojů. Skóre každé země je poté zaneseno na škálu od 1 do 100, kde 1 představuje nejhorší a 100 nejlepší výsledek. Od roku 2006 byla výroční zpráva vydána již třikrát, a v posledním evaluačním roce 2012 bylo ohodnoceno na 151 zemí. Index ukázal, že je velice těžké skloubit všechny tři zmíněné aspekty, a společně se tak podílet na vytvoření šťastné planety na všech zmíněných úrovních (Happy Planet Index, 2015).

Tabulka 10: HPI Iráku, 2012

HPI skóre Iráku		
49,2		#36
Spokojenost obyvatel	Očekávaná délka života	Zátěž na životní prostředí
5	69	1,4
#84	#95	#39

Zdroj: Vlastní zpracování autorky, Happy Planet Index, 2015

Do tabulky 10 je zaneseno celkové skóre Iráku v hodnotě 49,2, což jej staví na 36. příčku z celkového počtu 151 zemí. V porovnání s ostatními státy si Irák stojí vcelku obstojně, a to zejména díky malému negativnímu dopadu na životní prostředí. Poněkud horší je však situace v Afghánistánu, kterou vyobrazuje tabulka 11.

Tabulka 11: HPI Afghánistánu, 2012

HPI skóre Afghánistánu		
36,8		#109
Spokojenost obyvatel	Očekávaná délka života	Zátěž na životní prostředí
4,8	48,7	0,5
#89	#148	#1

Zdroj: Vlastní zpracování autorky, Happy Planet Index, 2015

Afghánistán se umístil na 109. místě ze všech 151 zemí, a to s hodnotou HPI 36,8. V tabulce 11 vidíme naprosto protichůdné údaje. Na jedné straně Afghánistán vykazuje nejlepší hodnoty v zátěži na životní prostředí zejména kvůli nerozvinutému průmyslu a rozšířenému zemědělství, a vede tak celkový světový žebříček v této kategorii. Na straně druhé však umístění Afghánistánu v oblasti předpokládané délky života je naprosto kritické. Ze 151 zemí obsadil čtvrtou příčku od konce a průměrný Afghánec se dožije necelých 49 let. Spokojenost obyvatel nepřesahuje mezní hodnotu 5. Podle HPI tedy rozhodně nelze Afghánistán považovat za stát blahobytu a šťastné společnosti (Happy Planet Index, 2015).

Závěr

Proces globalizace, který započal v 90. letech 20. století, zásadně ovlivňuje podobu dnešního systému světové ekonomiky. S vývojem informačních, logistických a telekomunikačních technologií dochází k mnohem významnějšímu propojení mezi regiony a jednotlivými státy. I přes svá neoddiskutovatelná pozitiva má však tento pokrok za následek i rychlejší a snadnější konsolidaci radikálních nepřátelských skupin, čímž zejména hrozby terorismu nabývají globálního rozměru. Nejjasnějším důkazem tohoto jevu v novodobých dějinách jsou jistě události z 11. září roku 2001, kdy se terčem militantní islámské organizace Al-Káida staly Světové obchodní centrum v americkém New Yorku a Pentagon. Kvůli tomuto teroristickému útoku se do celosvětového zájmu dostal Afghánistán, který po dlouhou dobu poskytoval útočiště předním představitelům Al-Káidy. Po více jak 10 letech od prvotního útoku amerických jednotek na afghánské tábory této teroristické organizace se však na světové scéně objevila nová bezpečnostní hrozba v podobě džihádistické skupiny Islámský stát, jejíž kolébkou je Irácká republika.

Cílem mé diplomové práce bylo zanalyzovat vývoj Iráku i Afghánistánu od roku 1945 do současnosti, a za pomoci historického kontextu poskytnout zainteresované veřejnosti ucelený pohled na hospodářskou, politickou i sociální situaci v obou státech. Předmětem této práce bylo nadále porovnat současný ekonomický sektor Iráku a Afghánistánu a zhodnotit, zda určité společné rysy jako politický vývoj, terorismus či intervence mezinárodních aktérů měly obdobný dopad na obě země, především pak na jejich hospodářské prostředí. Tato práce vedla k níže popsaným závěrům.

Irák i Afghánistán ve svém historickém vývoji od 2. světové války prodělaly četné významné změny režimů i mocenských struktur. Monarchie, ustanovena v Iráku v roce 1921, byla svržena tzv. iráckou revolucí 14. července 1958 a v zemi byla nastolena republika s Abd al-Karím Quásimem coby prezidentem. Quásim se však u moci neudržel dlouho a jeho diktatura byla o pět let později formou puče vystřídána extrémně krvavou vládou strany Baas. Baasistická ideologie byla postupem času vytlačena kultem osobnosti Saddáma Husajna, který do čela země stanul v červenci

1979. Jeho 25 letá vláda byla provázena periodickými čistkami, agresivní zahraniční politikou a víceletými přeshraničními konflikty, z nichž nejzásadnější byly Irácko-iránská válka a válka v Zálivu. Historie Afghánistánu je do značné míry poznamenána socialistickou ideologií a přítomností Sovětského svazu, jehož vojska zemi obsadila v roce 1979. Proti této okupaci otevřeně bojovali především mudžahedíni mnoha etnik a kmenových příslušností, kteří prosovětského prezidenta Nadžibulláha definitivně svrhli v roce 1992. Právě vysoká rozmanitost původu těchto bojovníků za islámskou víru vyvolala v zemi rozsáhlý boj o moc, a do popředí se tak dostala nová militantně-politická frakce, radikální sunnitské hnutí Tálibán, vyznačující se nebývalou krutostí a porušováním základních lidských práv a svobod. Je zde tedy patrná výrazná analogie v historii obou zemí, jejichž vývoj se nesl v duchu chronické politické nestability, brutality a chaosu, což mělo za následek vytvoření vhodných podmínek pro teroristické organizace - Al-Káidu v Afghánistánu a Islámský stát v Iráku.

Každý z vládnoucích režimů v Iráku i Afghánistánu se svou politikou zásadně podepsal na hospodářském sektoru obou zemí. I přes mnohé rozvojové programy v Iráku byl ekonomický růst neustále narušován válečnými konflikty, kdy docházelo k masovému rabování státního majetku, opětovnému vyčerpání nerostných zdrojů a narušování vybudované infrastruktury. Naprosto fatální následky na irácké hospodářství pak měl sankční režim OSN v 90. letech 20. století, který stanovoval strop na vývoz ropy ze země a značně omezoval dovoz. Politické turbulence se projevovaly i na rozvoji ekonomiky Afghánistánu. Ačkoliv byly v zemi implementovány projekty podporující výstavbu hospodářství po vzoru socialistických republik, povstalci bojující proti sovětské okupaci cíleně devastovali životně důležité zemědělské oblasti, a snižovali tak pracovní příležitosti civilního obyvatelstva. Mezinárodní intervence na počátku třetího tisíciletí v obou zemích pak plošným bombardováním teroristických základů a strategických objektů přispěly ke zhoršení celkové ekonomické situace jak v Iráku, tak v Afghánistánu. Pro rozvoj států se ukázala být klíčová struktura hospodářství a úloha vlády v tomto sektoru. Ropný průmysl v Iráku představoval od roku 1958 základní pilíř ekonomiky země a zajišťoval většinu příjmů státního rozpočtu. Ovšem prosperující ropné odvětví dalo vzniknout síti rozsáhlé korupce, vyskytující se na všech úrovních státní správy. Danými přírodními podmínkami a geografickou polohou byl Afghánistán vždy státem orientujícím se na zemědělství. Narušení výroby opia v sousedním Iránu v 70.

letech pak mělo za následek významný nárůst pěstování máku, produkce opia a obchodu s drogami v Afghánistánu. Z příjmů těchto nelegálních aktivit pak byly financovány militantní ozbrojené skupiny a během vlády Tálibánu se země stala otevřenou zločinnou ekonomikou s vysokým stupněm korupce. Hospodářský vývoj v obou státech byl od konce 2. světové války silně ovlivněn politickým pnutím a bezpečnostními hrozbami, které permanentně znemožňovaly plné využití kapacit a potenciálu Iráku i Afghánistánu. Toto nestabilní prostředí umožnilo vládnoucím elitám využít svého postavení a rozšířit korupci do všech sfér jejich působnosti.

Dnešní podobu hospodářství Iráku a Afghánistánu dohromady utvářejí historické, politické i sociální aspekty; proto je vhodné se zaměřit nejen na čisté makroekonomické veličiny, ale i na ukazatele hodnotící kvalitu života v těchto zemích. Srovnáním proměnných magického čtyřúhelníku - tedy HDP, míry inflace, nezaměstnanosti a vnější pozice země - dostaneme jednoznačný závěr, že ekonomická situace Iráku je podstatně příznivější než ta v Afghánistánu. HDP Iráku převyšuje HDP Afghánistánu téměř o 200 miliard USD, a při zhruba stejné četnosti populace je tak několikanásobně vyšší i HDP na obyvatele. Míra inflace v Iráku sice vykazuje mnohem výraznější výkyvy než pohyby cenové hladiny v Afghánistánu, nicméně obě tyto hodnoty se pohybují v normě desítek procent, a neohrožují tak stabilitu měnového systému. V otázce nezaměstnanosti si lépe stojí Afghánistán, ovšem konkrétně v této kategorii je třeba brát v potaz nedostatek spolehlivých a relevantních zdrojů, ze kterých by oficiální data mohla být čerpána. A konečně, pozitivnější vnější pozici vůči zahraničí zastává Irák, jenž vykazuje kladnou bilanci běžného účtu, zatímco Afghánistán se pohybuje již léta v záporných číslech. Životní úroveň v Iráku a Afghánistánu mapuje Index lidského rozvoje přisuzující vyšší hodnoty Iráku, a to ve všech zahrnutých kategoriích. Předchozí analýza tedy dokazuje, že i mezi dvěma rozvojovými státy mohou existovat viditelné rozdíly ve vývoji jak ekonomickém, tak i sociálním.

Irák a Afghánistán, země geograficky spadající do různých regionů asijského kontinentu, vykazují ve svém vývoji značnou analogii. Společným rysem byla autoritářská forma vlády založená na represích, strachu a teroru. Obě země se staly útočištěm globálních teroristických organizací. Mezinárodní, a především americké jednotky sehrály důležitou úlohu ve fungování a rozvoji obou států. Byla tedy

na místě otázka, zda tyto podobnosti vyskytující se u obou států od roku 1945 budou mít i obdobný dopad na jejich současnou hospodářskou situaci. Zmíněná data ukazují, že tomu tak není. I když obě země dlouhodobě figurují na nejnižších příčkách seznamu vnímání korupce, Irák vykazuje mnohem příznivější ekonomické prostředí a větší potenciál pozitivního budoucího hospodářského vývoje než Afghánistán. Odhalit přesné příčiny tohoto jevu by vyžadovalo další náročnou analýzu, ovšem můžeme se domnívat, že za větší prosperitou Iráku stojí jeho nerostné zdroje, zejména pak bohaté zásoby ropy.

Seznam literatury

Tištěné zdroje

- [1] EICHLER, J. Terorismus a války v době globalizace. Praha, Nakladatelství Karolinum, 2010, ISBN: 978-80-246-1790-9
- [2] GOMBÁR, E. Dějiny Iráku. Praha, Nakladatelství Lidové Noviny, 2013, ISBN: 978-80-7422-249-8
- [3] KHALID, A. Kritická analýza sankčního režimu OSN proti Iráku a jeho dopadů. Working Papers Fakulty mezinárodních vztahů. Vysoká škola ekonomická v Praze, Nakladatelství Oeconomica, 2011, ISBN: 1802-6591
- [4] LÁTKA, M. a kol. Irák, obchodně ekonomické sborníky, řada Asie. Praha, Institut zahraničního obchodu, ČTK – PRESSFOTO. 1975
- [5] LAURENS, H. Arabský Orient za časů Ameriky, od války v Zálivu k válce v Iráku. Praha, Academia, 2013, ISBN: 978-80-200-2246-2
- [6] MAREK, J. Stručná historie států Afghánistán. Praha, Nakladatelství Libri, 2003, ISBN: 80-7277-128-0
- [7] ROY, O. Cahier de Chaillot, no 73. Afghanistan: la difficile reconstruction d'un Etat. Institut d'Etudes de Sécurité, 2004, ISBN: 92-9198-065-X
- [8] SOUKUP a kol. Makroekonomie, 2. aktualizované vydání, 2011. Management Press, Praha. ISBN: 978-80-7261-219-2
- [9] The Middle East and North Africa. Europa, 1991, ISBN: 0-946653-60-7

Elektronické zdroje

- [10] Arab League Online. Presentation of the Arab League [Online]. 2012. [Cit. 2015-03-28]. Dostupné z: <http://www.arableagueonline.org/hello-world/#more-1>
- [11] BBC. Afghanistan: Before and after the Taliban. [Online]. Duben 2014. [Cit. 2015-03-1]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-asia-26747712>
- [12] BBC. Iraq profile, Leaders. [Online]. Březen 2015. [Cit. 2015-03-13]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-14544543>

- [13] BBC. What is Islamic State?. [Online]. Září 2014. [Cit. 2015-03-1]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-29052144>
- [14] Blízkovýchodní stránka Marka Čejky. Důležité mapy a fakta o Iráku. [Online]. 2014. [Cit. 2015-03-1]. Dostupné z: <http://blizky-vychod.blogspot.cz/2014/06/dulezite-mapy-fakta-o-iraku.html>
- [15] Central Bank of Iraq. Balance of payments. [Online]. 2000–2013. [Cit. 2015-03-26]. Dostupné z: <http://www.cbi.iq/documents/bop.pdf>
- [16] CIA. [Online]. International Organization Participation. 2015. [Cit. 2015-02-29]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2107.html>
- [17] CIA. The World Factbook. Iraq [Online]. 2014a. [Cit. 2015-02-19]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/iz.html>
- [18] CIA. The World Factbook. Afghanistan. [Online]. 2014b. [Cit. 2015-02-19]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/af.html>
- [19] CNN. Inside Iraq: Two years after U.S. withdrawal, are things worse than ever?. [Online]. Leden 2015. [Cit. 2015-03-02]. Dostupné z: <http://edition.cnn.com/2014/01/13/world/meast/iraq-anbar-violence-holmes>
- [20] CNN. Who's doing what in the coalition battle against ISIS. [Online]. Únor 2015. [Cit. 2015-03-02]. Dostupné z: <http://edition.cnn.com/2014/10/06/world/meast/isis-coalition-nations/index.html>
- [21] CompareAllCountries.com. Compare Afghanistan and Iraq: Gross Domestic Product, billions of U.S. [Online]. 2015a. [Cit. 2015-03-31]. Dostupné z: http://www.compareallcountries.com/Afghanistan/Iraq/GDP_current_USD/
- [22] CompareAllCountries.com. Compare Afghanistan and Iraq: GDP per capita, Purchasing Power Parity [Online]. 2015b. [Cit. 2015-03-31]. Dostupné z: http://www.compareallcountries.com/Afghanistan/Iraq/GDP_per_capita_PPP/
- [23] CompareAllCountries.com. Compare Afghanistan and Iraq: Inflation: percent change in the Consumer Price Index [Online]. 2015c. [Cit. 2015-03-31]. Dostupné z: <http://www.compareallcountries.com/Afghanistan/Iraq/Inflation/>
- [24] CompareAllCountries.com. Compare Afghanistan and Iraq: Unemployment rate [Online]. 2015d. [Cit. 2015-03-31]. Dostupné z: http://www.compareallcountries.com/Afghanistan/Iraq/Unemployment_rate/

- [25] CompareAllCountries.com. Compare Afghanistan and Iraq: Current account balance, billion USD [Online]. 2015e. [Cit. 2015-03-31]. Dostupné z: http://www.compareallcountries.com/Afghanistan/Iraq/current_account_dollars/
- [26] CompareAllCountries.com. compare Afghanistan and Iraq: Health spending per capita [Online]. 2015f. [Cit. 2015-03-31]. Dostupné z: http://www.compareallcountries.com/Afghanistan/Iraq/Health_spending_per_capita/
- [27] EIA. Country Analysis Brief: Iraq. Overview. [Online]. 2015. [Cit. 2015-03-12]. Dostupné z: <http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=iz>
- [28] Encyclopedia Britannica. Afghanistan, Government and Society [Online]. Zář 20140. [Cit. 2015-03-22]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/7798/Afghanistan/21435/Finance#toc21438>
- [29] Encyclopedia Britannica. Afghanistan war. [Online]. 2015. [Cit. 2015-03-1]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/1686268/Afghanistan-War/292845/The-Obama-surge>
- [30] Encyclopedia Britannica. Iraq, economic development. [Online]. Srpen 2014a. [Cit. 2015-03-08]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/293631/Iraq/232268/Economic-development>
- [31] Encyclopedia Britannica. Iraq, Agriculture, forestry, and fishing. [Online]. Srpen 2014b. [Cit. 2015-03-12]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/293631/Iraq/22944/Agriculture-forestry-and-fishing>
- [32] Encyclopedia of the Nations. Iraq- Agriculture. [Online]. 2015. [Cit. 2015-03-12]. Dostupné z: <http://www.nationsencyclopedia.com/economies/Asia-and-the-Pacific/Iraq-AGRICULTURE.html>
- [33] FAO Investment Centre. Iraq, Agriculture sector note. [Online]. 2012. [Cit. 2015-03-12]. Dostupné z: <http://www.fao.org/docrep/017/i2877e.pdf>
- [34] Freedom House. Iraq. [Online]. 2013. [Cit. 2015-03-13]. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2013/iraq>
- [35] GlobalSecurity.org. Al-Qaida / Al-Qaeda (The Base). [Online]. 2000–2015. [Cit. 2015-03-22]. Dostupné z: <http://www.globalsecurity.org/military/world/para/al-qaida.htm>

- [36] Global Humanitarian Assistance. Afghanistan: Tracking major resource flows 2002-2010 [Online]. 2011. [Cit. 2015-03-22]. Dostupné z: <http://www.globalhumanitarianassistance.org/wp-content/uploads/2011/02/gha-Afghanistan-2011-major-resource-flows.pdf>
- [37] Happy Planet Index. About the HPI. [Online]. 2015. [Cit. 2015-03-31]. Dostupné z: <http://www.happyplanetindex.org/about/>
- [38] Hra o Zemi. Index lidského rozvoje. [Online]. 2007. [Cit. 2015-03-28]. Dostupné z: <http://www.hraozemi.cz/index-lidskeho-rozvoje-%28hdi%29.html>
- [39] Huff Post. New U.S. Defense Chief: Withdrawal From Afghanistan Under Review. [Online]. Únor 2015. [Cit. 2015-03-02]. Dostupné z: http://www.huffingtonpost.com/2015/02/21/new-us-defense-chief-w_n_6726376.html
- [40] IDCR. Briefing Paper. The Political Economy of Opium in Afghanistan. [Online]. 2011. [Cit. 2015-03-21]. Dostupné z: http://www.idcr.org.uk/wp-content/uploads/2010/09/10_11.pdf
- [41] iDnes.cz. Afghánský prezident složil přísahu, slavnost provázely útoky ozbrojenců. [Online]. 2014. [Cit. 2015-03-01]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/inaugurace-afghanskeho-prezidenta-asrafa-ghaniho-f7k-/zahranicni.aspx?c=A140929_083618_zahranicni_ert
- [42] iDnes.cz. Iráckí vojáci hromadně dezertují. A co náš výcvik, diví se Američané. [Online]. Červen 2014. [Cit. 2015-03-01]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/usa-irak-isil-armada-dezerce-dpb-/zahranicni.aspx?c=A140613_152657_zahranicni_aha
- [43] IMF. World Economic Outlook Database. Afghanistan. [Online]. 2014d. [Cit. 2015-03-28]. Dostupné z: http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2011/02/weodata/weorept.aspx?pr.x=78&pr.y=7&sy=2002&ey=2015&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&c=512&s=NGDP_RPCH%2CNGDPDPC&grp=0&a=
- [44] IMF. World Economic Outlook Database. Iraq. [Online]. 2014a. [Cit. 2015-03-13]. Dostupné z: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2011/02/weodata/weorept.aspx?pr.x=26&pr.y=11&sy=2004&ey=2016&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&c=433&s=LP&grp=0&a=>

- [45] IMF. World Economic Outlook Database. Iraq. [Online]. 2014b. [Cit. 2015-03-26]. Dostupné z: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2014/02/weodata/weoselser.aspx?c=433&t=1>
- [46] IMF. World Economic Outlook Database. Iraq. [Online]. 2014c. [Cit. 2015-03-26]. Dostupné z: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2014/02/weodata/weorept.aspx?pr.x=45&pr.y=17&sy=2004&ey=2015&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&c=433&s=BCA&grp=0&a=>
- [47] Institute for the study of war. Institute for the Study of War Iraq Updates. [Online]. Leden 2015. [Cit. 2015-03-02]. Dostupné z: <http://iswiraq.blogspot.cz/?view=magazine>
- [48] International Rescue Committee. Iraq Crisis: the IRC in Iraq. [Online]. 2014. [Cit. 2015-03-14]. Dostupné z: <http://www.rescue.org/iraq>
- [49] MAPW. The Effects of Sanctions on the Civil Community of Iraq [Online]. 1998. [Cit. 2015-03-10]. Dostupné z: <http://www.mapw.org.au/files/downloads/Gottstein%20-%20The%20Effects%20of%20Sanctions%20on%20the%20Civilian%20Community%20of%20Iraq.pdf>
- [50] Ministerstvo vnitra ČR. Definice pojmu terorismus. [Online]. 2009. [Cit. 2015-03-22]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/definice-pojmu-terorismus.aspx>
- [51] NATO. NATO in Afghanistan. [Online]. 2015. [Cit. 2015-03-1]. Dostupné z: <http://www.nato.int/cps/en/natolive/69772.htm>
- [52] NATO. Zákonost, právní řád a volby v Afghánistánu. [Online]. 2009. [Cit. 2015-03-22]. Dostupné z: <http://www.nato.int/docu/review/2009/Afghanistan-law-order-elections/Challenges-Elections/CS/index.htm>
- [53] News- Basics. The war in Aghanistan. [Online]. 2015. [Cit. 2015-03-01]. Dostupné z: http://www.seatguru.com/airlines/KLM/KLM_Boeing_747-400_full.php
- [54] OPEC. OPEC share of world crude oil reserves. [Online]. 2015. [Cit. 2015-03-28]. Dostupné z
- [55] Pravdu. Válka v Afghánistánu a smrt v číslech. [Online]. 2014. [Cit. 2015-03-01]. Dostupné z: <http://pravdu.cz/afghanistan/valka-v-afganistanu-a-smrt-v-cislech>

- [56] Rubin, R. Barnett. The Political Economy of War and Peace in Afghanistan. [Online]. 2000. [Cit. 2015-03-15]. Dostupné z: http://www.researchgate.net/publication/222528385_The_Political_Economy_of_War_and_Peace_in_Afghanistan
- [57] Santander. Afghan foreign trade in figures. [Online]. 2015. [Cit. 2015-03-29]. Dostupné z: https://en.santandertrade.com/analyse-markets/afghanistan/foreign-trade-in-figures?&actualiser_id_banque=oui&id_banque=0&memoriser_choix=memoriser
- [58] The Asia Foundation. The prospects for economic development in Afghanistan. [Online]. 2012. [Cit. 2015-03-16]. Dostupné z: <http://asiafoundation.org/resources/pdfs/ProspectsofEconomicDevelopmentinAfghanistanOccasionalPaperfinal.pdf>
- [59] The Heritage Foundation. 2015 Index of economic Freedom. [Online]. 2015a. [Cit. 2015-03-26]. Dostupné z: <http://www.heritage.org/index/pdf/2015/countries/iraq.pdf>
- [60] The Heritage Foundation. 2015 Index of economic Freedom. [Online]. 2015b. [Cit. 2015-03-28]. Dostupné z: <http://www.heritage.org/index/pdf/2015/countries/afghanistan.pdf>
- [61] The World Bank. Data. GDP Growth (Annual %) Iraq. [Online]. 2015. [Cit. 2015-03-08]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG/countries/IQ?display=graph>
- [62] The World Bank. Responding to Afghanistan's Opium Economy Challenge. [Online]. Březen 2008. [Cit. 2015-03-21]. Dostupné z: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/6563/wps4545.pdf?sequence=1>
- [63] Trading Economics. Afghanistan GDP. [Online]. 2015d. [Cit. 2015-03-28]. Dostupné z: <http://www.tradingeconomics.com/afghanistan/gdp>
- [64] Trading Economics. Afghanistan Inflation Rate. [Online]. 2015e. [Cit. 2015-03-28]. Dostupné z:
- [65] Trading Economics. Afghanistan Unemployment Rate. [Online]. 2015f. [Cit. 2015-03-28]. Dostupné z: <http://www.tradingeconomics.com/afghanistan/unemployment-rate>

- [66] Trading Economics. Iraq GDP. [Online]. 2015a. [Cit. 2015-03-26]. Dostupné z: <http://www.tradingeconomics.com/iraq/gdp>
- [67] Trading Economics. Iraq Inflation Rate. [Online]. 2015b. [Cit. 2015-03-26]. Dostupné z: <http://www.tradingeconomics.com/iraq/inflation-cpi>
- [68] Trading Economics. Iraq Unemployment Rate. [Online]. 2015c. [Cit. 2015-03-26]. Dostupné z: <http://www.tradingeconomics.com/iraq/unemployment-rate>
- [69] Transparency International. Corruption by country/territory. [Online]. 2015. [Cit. 2015-03-13]. Dostupné z: <http://www.transparency.org/country#IRQ>
- [70] UN OCHA. Afghanistan 2015 humanitarian response plan [Online]. 2015. [Cit. 2015-03-22]. Dostupné z: <https://docs.unocha.org/sites/dms/Afghanistan/Afghanistan%20HRP%202015%20Executive%20Summary.pdf>
- [71] UNDP. Afghanistan Human Development Report 2013. [Online]. 2013. [Cit. 2015-03-29]. Dostupné z: <http://hdr.undp.org/sites/default/files/Country-Profiles/AFG.pdf>
- [72] UNDP. Iraq Human Development Report 2014. [Online]. 2014. [Cit. 2015-03-28]. Dostupné z: <http://www.ophi.org.uk/wp-content/uploads/IraqNHDR2014-English.pdf?0a8fd7>
- [73] US Department of State. U.S. Relations with Iraq. [Online]. 2012. [Cit. 2015-03-28]. Dostupné z: <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/6804.htm>
- [74] USAID. Iraq- complex emergency, fact sheet number 5. [Online]. Září 2014. [Cit. 2015-03-14]. Dostupné z: <http://www.usaid.gov/crisis/iraq/fy14/fs05>

Seznam tabulek, grafů a obrázků

Tabulky

Tabulka 1: Těžba ropy v Iráku.....	36
Tabulka 2: Těžba ropy v Iráku po roce 1991	37
Tabulka 3: Souhrn údajů o produkci opia v Afghánistánu, 1995–2007	51
Tabulka 4: Běžný účet platební bilance Iráku, 2004–2015	62
Tabulka 5: Index lidského rozvoje Iráku, 2014	65
Tabulka 6: Běžný účet platební bilance Afghánistánu, 2004–2015	72
Tabulka 7: Index lidského rozvoje Afghánistánu, 1980–2012	74
Tabulka 8: Exporty z Afghánistánu, 2013	76
Tabulka 9: HDI Iráku a Afghánistánu, 2012	83
Tabulka 10: HPI Iráku, 2012	85
Tabulka 11: HPI Afghánistánu, 2012	86

Grafy

Graf 1 Počet obětí koaličních vojáků v letech 2001–2013	19
Graf 2: Vývoj HDP v letech 2005–2014, roční % změna	29
Graf 3: Korupce v institucích veřejného sektoru, veřejné mínění	41
Graf 4: Populace Iráku od roku 2003 a předpověď vývoje	42
Graf 5: Populační pyramida Iráku za rok 2014.....	42
Graf 6: Mezinárodní výdaje na asistenci v Afghánistánu, 2002–2009.....	56
Graf 7: Výše HDP v Iráku, 2002–2015	60
Graf 8: Míra inflace v Iráku, 2005–2014.....	61
Graf 9: Míra nezaměstnanosti v Iráku, 2005–2013	62
Graf 10: Index genderové nerovnosti v Iráku, 2013.....	66
Graf 11: Irácké exporty ropy podle destinace, 2014.....	67
Graf 12: Výše HDP v Afghánistánu, 2001–2015	69
Graf 13: Míra inflace v Afghánistánu, 2005–2013	70
Graf 14: Míra nezaměstnanosti v Afghánistánu, 2001–2013	71

Graf 15: Index genderové nerovnosti v Afghánistánu, 2013.....	75
Graf 16: HDP Iráku a Afghánistánu, 2005–2013 (miliardy USD)	79
Graf 17: HDP/obyvatele v PPP, 2005-2013 (USD).....	80
Graf 18: Míra inflace v Iráku a Afghánistánu, 2005–2013.....	80
Graf 19: Míra nezaměstnanosti v Iráku a Afghánistánu, 2003–2013	81
Graf 20: Běžný účet platební bilance, 2005-2013 (miliardy USD)	82
Graf 21: Výdaje investované do zdravotnictví, 2005–2013 (USD).....	83

Obrázky

Obrázek 1: Operační působnost IS, Leden 2015	24
--	----